D. GEORGII FRANCIOTTI ... TRACTATUS DE BALNEO VILLENSI. IN AGRO LUCENSI POSITO

Giorgio Franciotti

Digitized by Google

ILLVSTRISS. ET REVERENDISS.

PRINCIPI ET DOMINO MEO.

DOMINO

CHRISTOPHORO MADRVCCIO

S. R. E. CARDINALI EPISCOPO

& Principi Tridentino

GEORGIVS FRANCIOTTVS

S. P. D.

DVBITAVERAM Profectò antiſtes ampliſsime, in tam arduis difficillimiſquè negocijs, in quibus in hac noſtrorum temporum malignitate pro Chriſtiana Repub. conſeruanda quotidiè verſaris, ad te accedere: tuumquè patrocinium in minimis rebus meis expoſcere: quũ tamen erga cuiuſquè honeſtiſsimæ artis profeſſores te mecenatem quendam, vel parentem potius, libentiſsimæ præbeas eaquè humanitate, atquè benignitate, qua cunctos ſuperare videris, ſeruorum tuorũ tutelam ſemper ſuſceperis: ea animi fortitudine qua debui, nonnulla quæ de balneo villenſi in agro Lucenſi poſito iam diu excogitaueram, ſub tuo patrocinio in lucem proferre decreui: Et præſertim quum iſtis præteritis diebus duplex mihi ſcribendi fuerit oblata occaſio: vna quum ij mei ciues, qui tum Reipub. gubernacula tractabant, non ſolum me, ſed alios etiam omnes Lucenſes Medicos rogarunt: vt quanta maxima diligentia poſſemus, ea quæ de huiuſmodi balneo haberemus comperta explicaremus: atquè id, vt gratiſsimum facerent Reuerendiſs. Epiſcopo Atrabatenſi, Secretario, ac conſiliario Cæſareo, id auidè expetenti, pro curatione nonnullarum affectionum ſui amantiſsimi patris: quòd quidem munus, vt libenti animo ſuſcepimus: ita diebus paucis expleuimus. Quid enim erat quòd tanti facere deberemus: quanti vt aliquo noſtro præſidio talem patrem patriæ, dulciſsimæquè libertatis noſtræ,

acerrimum defenſorem, ac conſeruatorem, à tot, tantiſq; morbis liberare poſſemus. Altera verò occaſio à Gaſpare Brugnolo Iuriſconſulto incorruptiſsimo, atquè integerrimo, quemadmodum præclarè oſtendit in hac noſtra Ciuitate, dum officium iudicis rotæ, præturæquè ita exerceret, vt nulli non eſſet gratiſsimus, mihi oblata fuit; qui quidem dum Vincentio Portico iuriſprudentiæ peritiſsimo, affiniq; meo chariſsimo, de quibuſdam ſuis negocijs ſcriberet; poſt illa ei narrauit. Illuſtriſsimam ſororem tuam, quam amas, & amabilem eſſe certò ſcio: naturam, qualitates, vimquè omnium quæ in agro Lucenſi ſunt balneorum ſcire maximo deſiderio teneri: quamobrem eum rogauit, vt ſuo nomine huiuſmodi deſiderium mihi exponeret: mequè rogatum vellet, vt aliqua de ipſis reſcriberem: quòd quidem quoquomodo potui, non inuitus peregi. Quid enim gratius? quid charius? quid glorioſius? quidq; vtilius mihi accidere poterat: quàm huiuſmodi primariæ fœminæ voluntati morem gerere? quare quum in vita mea nulla vnquàm voluptate tanta affectus fuerim, quanta hac occaſione: quædam raptim collegi, eaq; ad ipſum ſcripſi. Sed quum poſtea maiori ocio, ac diligentius illa conſiderauerim: & mihi ipſi (vt verum fatear) adunguem non ſatisfecerim: rurſus de balneo villæ, ſub alio etiam idiomate, ac præſertim in tuæ ſororis gratiam, ſub tuo tamen patrocinio ſcribere, & ea pro communi etiam vtilitate in lucem edere decreui. Tu enim ſolus mihi cogitanti occurriſti, cuius autoritate, atquè præſidio, non ſolum hæc, ſed quicquid nuncupatur prorſus ab omni iniuria tutum eſt: nequè id mirum, quum autoritas tua, ac ſapientia, animiq; fortitudo, & bonitas, diuina potius, quàm humana à ſapientioribus non immeritò cenſeatur: quamobrem neq; mirabitur quiſpiam (vt arbitror) ſi adeô cælebres virorum conuentus te ſibi paſtorem, & dominum optant, & toties eligunt: nihilq; etiam mirũ ſi Carolus V. ſemper auguſtus, cui perpetuam felicitatem vniuerſa hæc ciuitas depræcatur: te tamquàm omnium virtutum ſpeculũ

& exemplar

& exemplar, amore ſingulari amat. Et Paulus III. Pontifex max. ampliſsima Cardinalatus dignitate decorauit: in quo enim melius collocari poterat? atq; vtinam huiuſmodi mos ſeruaretur: vt ſilicet ijs viris, qui omnibus ſunt prædititi virtutib. ampliſsimi deferrentur honores, & ſummis decorarentur præmijs. Non.n.tot nefaria ſcelera vndiq; erumperent. Boni.n. malos odio proſequũtur, à ſe propellunt, ac tãquàm peſtem comunem fugiunt: eſſent profectò ſubditi maximè ſimiles ijs, quorum imperio eſſent ſubiecti: hoc optimè nouerat Paulus illæ ſanctiſsimus Pont. max. III. quum te ad totã Remp. Chriſtianam regendam, iudicijſq; emendandam elegit: hunc etiam, noſtris his miſeris temporib. immitatur inuictiſsimus Cæſar, dum tibi potiores ſui Imperij dignitates non immeritò defert. Summa.n. fide, prudentia, atq; fortitudine omnia moderaris: atq; dum hæc facis, tuas animi virtutes magis, magiſq; luce ipſa clariores omnibus oſtendis: & quidem Demoſtene illo opus eſſet, ad laudes tuas pro dignitate celebrandas. Hoc.n. omninò ſupra vires meas eſt: immẽſæ ſunt, innumeræq;, & nimis pauca de illis dicta ſunt à nobis: tum quòd epiſtolaris anguſtia non patitur longius euagari: tum quòd veritus ſum, ne dum ſingulares, & diuinas dotes tuas oratione completi conarer, ingenij mei tenuitate detererem. Hoc.n. maximè in cauſa fuit, vt iam vela contrahere decreuerim. Accipe igitur hæc noſtra hornatiſsime pater, ea animi moderatione, qua cuncta & metiri, & iudicare ſoles: neq; earum tenuitatem, ſed more ſapientis, confidentis animum conſiderabis: eaq; honoris mei cauſa qualiacunquè ſunt, autoritate tua, qua plurimùm potes, tueri ne dedignare. Si.n. earũ patrocinium, atq; tutelam ſuſceperis quis inuidus aut in conuiuijs rodere: aut in circulis vellicare, aut alio in loco carpere audebit? Vale, atq; diù vale, & Georgium tuum in ſeruorum tuorum albo adſcribere, ne dedigneris. V. id. Martij anno M D LII.

SCIPIONI SERDINIO ADOLESCENTI NOBILITATE, ET OMNI LAVDIS GENERE PRAESTANTISSIMO.

Vincentius Buſdracus.

S. P. D.

GEorgius Franciottus medicus ut diſertiſsimus,
& omni doctrina, ac uirtute ornatiſsimus,
Ita fideli, ac ſobria philoſophiæ cognitione ex
cellentiss. Cum mihi excudendum tradidiſset
ſuum quoddam opus de balneo noſtro, quod de
Villa dicitur, ſumma induſtria elaboratum, longeq; utiliſsimũ
non fuit mihi neceſse, eam ſuſcipere cogitationem, cui nam
meos potiſsimùm labores dicarem. Nam uix opere impreſso
tu mihi occurriſti, quem, multi ſunt anni, cum nihil magis cu
pio, atq; opto, quàm huiuſmodi mihi dari occaſionem, qua
poſsim planè declarare, quàm obſeruem, colam, atq; diligam.
Ea eſt enim uirtus tua, ea humanitas, ea morum ſuauitas: ut
qui te non amet, omnis uirtutis, omnis humanitatis & comi
tatis expers eſse uideatur. Ego uero has tuas animi dotes, nõ
amore ſolũ ſed etiam admiratione tam ſemper, quàm quod ma
ximè ſum proſecutus. huc accedit ſanguinis coniunctio, quæ ti
bi eſt cũ Hyeronimo Serdinio, quem ego in primis amo, charũq;
habeo non tam, quòd me ab eo plurimi fieri ſentio, quàm pro
pter multas ſuauitas ingenii, officii, & humanitatis ſuæ His
igitur planè inductus cauſis, hoc tibi, quicquid eſt, muneris mit
to: quod ſi ita, ut spero, & opto, acceperis: perficiam profe-
ctò: ut tu, tuiq; omnes tuam mihi exiſtimationem, & dignita
tem magis magiſq; quotidie charam eſse intelligant, atq; co
gnoſcant. Vale Luca V. id. Mart. M D LII.

GEORGIVS FRANCIOTTVS CANDIDO LECTORI. S. P. D.

CVM *præteritis diebus candidæ lector oblata mihi occaſio fuerit: ut nonnulla de balneo noſtro* Vil*lenſi excogitarem, atq; etiam ſcriberem; eam profectò minimè recuſandam putaui; ratus nihil liberali, ingenuoq; homine dignius, quàm aliena, nonnunquàm priuatis commodis præponere: idq; maximè in arte medica; quæ quidem maximo totius orbis terrarum emolumento quaſi poſtliminio ab inferis nunc demum reuocari cæpta, altius in dies caput erigit; & in lucem è tenebris prodit; ex quo factum eſt, ut nemini mirum uideri debeat; ſi quum in ea quotidiè, tum ratione, tum experientia, noua inueniantur; ij etiam, qui publicæ, ac priuatæ utilitati ſtudeant ea literis mandare, & in lucem dare conentur; uti in præſentia mihi cum illis minimè comparandus uſu uenit; dum nonnulla quæ de iſto balneo humanis corporibus utiliſsima cognouerim, in lucem proferre decreuerim.* Q*uod quidem tanto libentius mihi faciundum eſſe propoſui, quòd in agro* Lu*cenſi ſit; eiusq; facultates, ex omnium gentium frequentia, nunc magis appareant; mihiq; perſuaſerim patriæ parentibus, amicis, ac omnibus alijs pergratum facturum.* N*am quum antiquis hoc balneum in uſu non eſſet, neq; putei magnitudinem excederet; antiqui ſcriptores ne uerbum quidem de ipſo fecerunt; & præſertim* Hypocrates *&* Galenus*, qui tamen quantum in re medica profecerint, iam ex eorum ſcriptis omnibus ſatis præclarè apparet, nequè hoc mirum cuiquàm uideri debet, quum multa alia in hac facultate à recentioribus ſcriptoribus clariſsimè nunc primùm cognita fuerint, quorum antiqui ne minimam quidem cognitionem, ſcientiamq; habuere.* Q*uid enim de caſsia fiſtula, de* T*amarindis, de* M*irobalanis, de* S*ena, ac etiam de ſaccharo, & manna, ab* Hyp. *&* Gal. *dictum, ſeù ipſis cognitum fuit? nihil profectò; quòd ego ſciam: quid? non ne etiam aliquando à nonnullis dubitatum fuit; an* G*al. de iſtis noſtris*

aquis ſpontè naſcentibus, mineralibus, ſeù calidis quicquam cõpertum habuerit? quum enim Romæ fuerit, mirum ſanè iſtis uidetur eũ de ijs balneis, quibus tota Italia referta eſt, & eorum optimis uirtutibus gloriatur; ne uerbum quidem in ſuis operibus ſcriptum reliquiſſe; neq; tamen hac ratione perſuaſum habeo, Gale. huiuſmodi balnea ignoraſſe. Si enim tempore ſuo (nullo penitus diſſentiente) in rerum natura extabant: mediciq; illius ætatis ijs ſepiſſimè utebantur (ut uériſimile ſatis uidetur) minimè credendum iudico, ea ipſum latuiſſe; potuit tamen fieri, ut alijs ſtudijs intentus, nihil de eis præcipuè ſcripſerit; uel ſi quid ſcripſit, ut ad manus noſtras id non peruenerit; quemadmodum multa alia ab eo ſcripta non perueniſſe certò ſcimus; neq; iſtarum aquarum compoſitarum naturam, facultatemq; ignorauit. De ipſis enim in uarijs ſuarum lucubrationum locis doctiſſimè, ac prudentiſſimè mentionem fecit: & præſertim in libris quos de ſimplicium medicamentorum facultatibus compoſuit; in ſexto De ſanitate tuenda; prima part. aphoriſmorum ij. in libello quòd optimus medicus ſit philoſophus; in VII. de morbis curandis; in ij. & iij. de compoſitione medicamentorum ſecundum loca, & alibi: de ijs tamen præcipuè, ac ſeparatim, nihil omninò (quòd ego ſciã) ſcripſit; quare quum iam pridem hoc à multis expeti intelligerem, continere me non potui; quin quædam ſcitu utiliſſima de hoc noſtro Balneo, nec non de morborum generibus ſecundum Galeni doctrinã in quibus commendatur ſcriberem: quæ quidem qualiacunq; fuerint, pro comuni omnium utilitate, in lucem edere decreui: ea igitur libenti animo accipies, perlegereq; non recuſabis; quòd ſi feceris, ut tibi utile, ita nobis gratiſſimum erit. Vale. V. id. Martij. M D LI I.

D. GEORGII FRANCIOTTI MEDICI LVCENSIS.

TRACTATVS DE BALNEO VILLENSI

In agro Lucenſi poſito.

CVM Deus, & natura pro communi hominum utilitate multa Balneorum genera ex elementari aqua per diuerſa mineralia in intimis terræ partibus concreta tranſeunte, produxerint: in diuerſisq; Italiæ locis nunc maximè certus eorum numerus appareat: quorum uires tum ratione, tum experientia, à multis iam perfectiſsimè cognitæ fuerint: eis non ſolum pro aliqua præternaturam affectione remouenda, ſed etiam pro ſanitate tuenda, ſepiſſimè (ut ex eorum ſcriptis facilè unicuiq; manifeſtum eſſe poteſt) uſi ſunt: noſq; etiam nunc illos ſequentes, quotidiè (maxima ex eis laborantibus accedente utilitate) utimur: indiesq; magis, ac magis eorum facultates, proprietates, & dignitates, tam manifeſtas, quàm occultas, luce clariores euadunt. Adeò quòd à nonnullis, & præſertim ab Ariſtotele non immeritò Aquæ Sacratæ, & uerè Diuinæ dicantur. Etenim quemadmodum ex diuinis rebus mirabilia, miraculoſaq;, atq; omnibus grata prodire ſolent: ita ex harum medicatarum, atq; calidarum aquarũ operatione euenire certò ſcimus. Glorietur igitur Italia, tantiq; beneficii memor læta ſit. Sed præſertim lætetur Patauium, in cuius agro eſt illud bal- Bal.patauina.

neum celebratiſſimum de Ebano,ſeu apono dictum,quinq; miliaribus diſtans à ciuitate , in confinibus ruris Ebani : ubi plures aquarum calidarum riuuli defluunt : pluraquè balnea conſtituunt : diuerſaq; nomina ſortiuntur , & ut refert Caſſiodorus à Theodorycò oſtrogotthorum rege fuerunt muro circùndata : cuius quidem aqua ſapore ſalſa , & aluminoſa eſt : uiſu uerò ſulphuris , & cineris non nihil præferre uidetur : in multisq; corporis affectionibus remouendis omnibus perutilis liquidò apparet . Rus inſuper eſt ab Ebano per miliare diſtans S.Petrus nominatum : ubi etiam Thermæ aluminoſæ ,ac ualdè ſalſæ ſunt:quæ quidem illis eiſdem morbis conferunt: quibus balneū de Ebano conferre ſcribitur : potentiores tamen iudicantur . In parte etiam meridiei oppoſita eiuſdem montis aliud reperitur Balneum , Domus Nouæ nuncupatū : uallibus undiq; uallatum : cuius aqua ualdè ſalſa , cineritiaq; apparet:quæ quidem etiam multis morbis perutilis eſt . Rurſus aliud etiam balneum in eodem loco eſt: quod Montis Groti nuncupatur . Eſt enim ibi mons,qui egrotorum à ueterib.fuit nominatus:in cuius occidentali parte hoc balneū apparet: diſtatq; ab illo Ebani per duo miliaria: quod quidem cæteris omnib. balneis in patauino agro inuentis ualentius eſt, ſulphureq; magis participans : quare dignitate omnia alia ſuperare uidetur:eius tamen minera nō ſolum ſulphurea, ſed & magis aluminoſa,atq; cineritia eſt:diuerſisq; morborum generib.& præſertim frigidis,& humidis contrariatur : calidæ enim , & ſiccæ , ſed magis ſiccæ, quàm calidæ temperaturæ eſt.

Bal. S. Barto.

Aliud inſuper balneum eſt : quod à nomine diui Bartholomei nomen retinet , à ciuitate per xii. miliaria di

ſtans : cuius minera(ut uolunt aliqui) ſulphuris, bituminisque, ſeu aſpalti naturam ſapit : alii uerò aluminis, nitri, cineris, ſalis, & ſulphuris eam participem eſſe uoluerunt : quare calidum, & ſiccum, in ii. uel iii. gradu ad ſummum eſſe aiunt. Quapropter morbis frigidis, & humidis aduerſatur. Eſt præterea in eodem territorio per VI. miliaria à ciuitate diſtans, monticulus quidam undiquaq; uallibus circundatus : ubi ea balnea ſunt, quæ hodiè S. Helenæ nuncupantur. Eſt.n.in ſuperiori montis parte fons, à quo per canale deſcendit aqua balneum conſtituens: cuius minera eſt aluminoſa, cinerea, nitroſa, parumq; ſalis ſapit, neq; à ſulphure abſoluitur: quare calefacit, exiccat, ac reſoluit, necnon diuerſa noſtri corporis membra à diuerſis præternaturam affectionib. liberat. Gaudeat tandem altero balneo patauinum, Ortoni montis dicti: qui quidem à uiro quodam patauino in armis ſtrenuo Orthonus appellatus fuit, & eſt Monti rubeo proximus, apud quem olim patauium primum edificatum fuit, & huius balnei minera ſulphuris aliquid ſapit, ac ſalis : nec alumine priuatur : ſed multis uirtutibus ornatur.

Studiorum præterea mater Bononia, balneo Porrettaneo Bal. Bonon. *glorietur: quod quidem fuit inuentũ annò MCCCLXXII. à quodam ruſtico, ſeu boue cuiuſdam ruſtici infirmo, & à ciuitate XL. miliaribus diſtat: alpibus Piſtorienſibus propinquum : quod propter infinitas eius uires in toto terrarum orbe celebratiſſimum eſt : cuius quidem minera aluminoſa, & parum ſulphurea, non nihil etiam ſalis, & nitri præſeferens. in eodem etiam agro eſt balneum, quod della Scarpetta dicitur: cuius aqua admiſta terræ, ſuperpoſitaquè doloribus intrinſecis ab eis liberat.*

Bal. de Aqua.

Amplius apud aquarium etiam, quod eſt caſtrum xxii miliaribus diſtans à regio, in confinibus mutinæ ſub imperio Eccellentiſs. Ducis Ferrariæ, eſt balneum, quod ab illo loco nomen ſibi uendicans de Aquario dicitur: quo quidem non ſolum illius loci habitatores, ſed & omnes alii plurimùm lætari debent, eius .n. aqua ualdè limpida, & clara eſt, frigidaq; ſcaturiens, odore ſuauis, ſulphure carens: quæ quidem odorem camphoræ uidetur præſe ferre. quare nonnulli crediderunt, eius mineram eſſe camphoram: hoc tamen minimè uerum eſt. camphora enim arboris gūma, non autem minera eſt. quare aluminoſa potius iudicanda uidetur. Illa utimur, ut Porrettanea Bononienſi: & ſi pro lauacro non nunquàm uſu ueniat, igne calefacienda eſt.

Bal. carpenſe.

Magnifici prætera domini de Carpis in eorum agro caſtrum poſſidebant, nomine Brandula: quod quidem hodie ſub imperio Excellentiſs. Ducis Ferrariæ eſt, à carpis. xxxiiii. miliaribus diſtans. iuxta quod eſt balneum, quod tempore Mag. D. Galaphii benemeriti illius loci domini illuſtratum fuit: quo certè uniuerſa Italia plurimùm lætari, nec non gloriari debet: euius aqua clara, & actu frigida, ſaporeq; non ingrato apparet: eius uerò minera modicè ſulphurea, & ſalſa, ſed magis aluminoſa iudicatur: quum tamen omnium ſupradictorum mineralium partùm in ſe habeat, non ualdè calida, ſed magis ſicca exiſtit.

Bal. Roman.

Romandiola etiam tribus potiſſimùm balneis lætetur. eſt enim caſtrum Sancta Maria in balneo nuncupatum, apud quod ſcaturiunt. quorum minera ſulphurea eſt: aluminis tamen, ferri, ac æris naturam inſequi uidentur: & licet fortè ab eodem fonte emanare uideantur: quum

ualdè

ualdè uicina ſint, ſoloq; muro lapideo diuidantur: ſecundum tamen aliquos ſicut diuerſa nomina ſortita fuerunt, ita diuerſarum minerarum ea eſſe uoluerunt. Primum enim de Turri dicitur, ſulphureum, & aluminoſum. Secundum uerò de Medio uocatur: quod magis aluminoſum quàm ſulphureum dicunt: & eſt temperatæ caliditatis. Tertium uerò dominarum uocatur, eiuſdem ferè naturæ: omnia tamen magis ſicca, quàm calida iudicantur. quare multis affectionibus frigidis, ſed magis humidis utiliſsima ſunt.

Bal. Aſcula.

Nec minus Aſculani præterea ſuo lætentur: cuius aqua modicè calida eſt, mineræq; ſulphureæ: eius tamen uirtus à multitudine aquæ obtunditur, ac debilitatur.

Bal.ciui.vete.

Amplius in agro ciuitatis ueteris eſt caſtrum S.Caſſianus nomine, apud quem plura extant balnea: quorum omnium minera aluminoſa, paruumq; ferrea eſt. Primumq; Terræ Balneum nominatur. Secundum Caldaia, quod quidem calidius primo exiſtit: ita ut in eo diù commorari nõ poſſit. Quare minus ferri habere creditur. Tertium balneum S. Mariæ dicitur: quod quidem ualdè calidum, & ſiccum eſt. Quartum de Caldaia nominatur: quod ſimiliter ualdè calidum, & ſiccum apparet. quare plus in eo aluminis, quàm ferri ineſſe uidetur: ex quo ducciæ fiunt, in balneum cadentes, quas homines propter earum intenſam caliditatem diù ſufferre non poſſunt. Quintum dicitur balneum Ficuncellæ, ſeu Figatellæ: quod quidem temperatæ caliditatis iudicatur. quare aluminoſum, & ferreum eſt. Sextum Grottæ nuncupatur: cuius proprietas eſt remouere ſcabiem, & lepram. Septimum S. Georgii dicitur, calidum, & ſiccum, ſed magis ſiccum: quod qui-

ſem uulnera, & ulcera antiqua conſolidat. Octauum Poius nominatur, calidum, attenuans, & ſudoris prouocatiuum. Nonum eſt balneum de Luto: quod pluribus neruorum paſſionibus utile eſt: quorum omnium non immeritò hæc ciuitas gloriari debet. Vt ſuo Illuſt. Paulus Iordanus, quod de Stigliano dicitur, ab urbe diſtans xxvii. miliaribus: quod quidem mineræ ſulphureæ eſt, in omnibusq; cutis infectionibus commendatur, atq; in ſpacio xxiiii. horarum ab eis ſepiſſimè liberat.

Bal. de ſtiglia.

Bal. Agillæ.

Vrbs etiam Agilla ſuorum balneorum ceretanorum iam diù læta fuit: quæ Thermæ etiam ſtigianæ antiquitus ab omnibus appellabantur, hodiè uerò à lacu ſabatino, ſeù de Brazzano, uel à regione ſabatia: ſabatina dicuntur.

Bal. Aquileæ

Apud Aquileiam etiam iuxtà timaum ſunt multa balnea, quæ creſcunt, & deſcreſcunt ſicut creſcit, & deſcreſcit aqua maris, in quibus apparent gamarelli: ubi etiam iſtis præteritis annis fuit inuentum quoddam canale plumbeũ in quo erant deſcripta hæc uerba. Aqua dei, & uitæ. ſunt præterea non longè à timauo balnea montis falconi multis morbis utiliſſima.

Bal. Ter. lab.

Terra etiam laboris, ſub imperio Neapolitano ſuis balneis ſiluanis, et aliis non ingrata plurimùm gloriari debet: præſertim quum multis, ac diuerſis uirtutibus ornata ſint. Quorum primum apud ciuitatem Baiæ, iuxta littus maris apparet. Eſt enim ibi magna quædam cauitas, ubi balneum tritoli, ſeù de tripta, uel Ciceronis, aut prati eſt, cuius aqua calida, fumoſaq;, ſed dulcis guſtui manifeſtè apparet: iuxta quod eſt aliud, quod ſudatorium appellatur. Eſt enim ibi teſtudo quædam parua, ſeu uas quod-

dam artificioſe retortum altitudinis ſex pedum, Latitudinis, uerò quinq;, in quo ſi erecti ingrediuntur homines ſtatim, & ſatis copioſè ſudant: ſi uerò ſuper pauimento proni iaceant, uel ambulent: refrigerantur. Cuius minera ſulphurea iudicatur. Aliud etiam ſudatorium ſatis ualidum non longè ab hoc reperitur: ad formam profundæ, & latæ foueæ, in quo ingrediuntur homines, ut à multis corporum infirmitatibus liberentur: quod quidem apud antiquos in maxima fuit exiſtimatione, balneumquè de fritole fuit appellatum: quia ibi fricabantur homines, ut magis prouocaretur ſudor. In hoc etiam loco prætereа multa alia reperiuntur balnea diuerſarum uirtutum, ac minerarum: quæ à ciuitate Baiæ nomen retinent: de quibus apud Strabonem fit mentio. Iuxta foueam prætereа per quam piſces à ſinu lucrino ad lacum Auerni tranſibant: quæ tamen hodiè ex incendio, & ruina, Anni M D. XXXVIII. in totum clauſa apparet: eſt balneum quod de Tripergula, ſeu uetus dicitur. Multa etiam alia balnea circa lacum Auerni, antiquitus reperiebantur. Erat enim ibi illud dell'arco, à forma, ſeù ædificii figura, ſic dictum: poſtea erat illud Ranerii, ab auctore ſic dictum: deindè illud Sancti Nicolai, illud de ſcrofa, illud Sancte Luciæ, illud dell'Arcolo; uel Sanctæ Mariæ, & illud Crucis. Iuxta etiam littus maris, eſt balneum Cantarelli, in cuius latere eſt illud fontanæ. Apud Templum uerò Sanctæ Mariæ eſt balneum olei petrolii. iuxta autem radicis montis, eſt illud de culma, in littore uerò maris eſt illud Solis, & Lunæ, cuius aqua balneum imperatorum fuit dicta. Eſt prætereа balneum Gimboroſum, iuxta quod eſt illud epiſcopi, ſeu fontis, ſunt

& balnea ſatorum, braculæ, & ſpeluncæ. Sunt etiam inter agrum falernum & montem Miſenum multæ aliæ aquarum calidarum, & frigidarum fontes, quarum uirtutes hodiè non ſolum ex edificiorum ruina ſed, & ex negligentia, & ignorantia habitatorum incognitæ remanent. In littore etiam maris propè puteolum, ſunt multæ medicinales aquæ, inter quas illæ numerantur: quæ Balneum Sancti Anaſtagii conſtituunt. Eſt etiam quædam cauitas à qua exeunt nonnullæ aquæ, quæ in arena defluunt, & occultantur. Ex quibus fit Balneum, quod antiquitus auxilium, ſeu ſubſidium hominis fuit dictum. In extremitate præterea montis calaturæ, eſt balneum quod calatura, ſeu colatura dicitur. Sub eodem etiam monte eſt illud quod Petra dicitur: quia lapidem frangit. Deindè eſt aliud balneolum dictum, quia paruum eſt. Poſtea uerò eſt illud de Giunchara, ſeu de Vinchara, quod iuxta littus maris reſidet: & eſt fons paruus, ſed uiribus amplus, & Neapolitani illud præceteris non immeritò diligunt: & tanquam deum colunt: cuius aqua tepida, corporiq; ualdè grata eſt. Propè littus præterea eſt Balneum de Grotta, deindè eſt illud quod ſulphureum, ſeu forum uulcani dicitur. Illud artodonici, & illud aſtruni, ſunt etiam non nullæ cauernæ in radicibus cuiuſdam collis ſicci, & effumantis in quibus intenſiſsimè bulliunt aquæ, ex quibus fit balneum quod de Bulla dicitur: quæ quidem omnia balnea, ut teſtatur experientia, ratioq; perſuadet, multis morborum generibus utiliſsima ſunt.

Bal. Senarũ.

Amplius Senarum Ciuitas ſuis etiam glorietur: in eius enim agro, eſt Balneum de Petriolo cæteris famoſius, quod a nomine caſtri ibi propinqui nomen ſibi uin-

dicauit

dicauit, à ciuitate xv. miliaribus diſtans: cuius minera ualdè ſulphurea eſt: Adeò quòd odor ſulphuris (etiam longo interueniente ſpacio) ſentitur: in eiusq; ſuperficie quandoq; ſpuma ſulphurea apparet, aut unctuoſum quoddam, quod in igne proiectum ardet: Sed aluminis etiam aliquid ſapit: calidumq;, & ſiccum in quarto ordine iudicatur. Quare calefacit, reſoluit, exiccat, & humiditates diſſoluit: ex eius aqua ducciæ fiunt: quæ quidem multis morbis aduerſantur. Propè balneum hoc, eſt aliud iuxta flumen, quod farina nuncupatur, modicæ admodum caliditatis, quare in omnibus imbecillius eſt iam dicto. Non longè etiam ab hoc eſt aliud balneum de cometis dictum ſatis tepidum, in quo cucurbitulæ abſq; igne admouentur: cuius aqua in flumen cadit, & minera eius ſatis obſcura eſt: parùmq; operatur. Eſt prætera aliud balneum lapidibus coopertum: cuius minera ferrea, & ſulphurea eſt: eiuſq; aqua adeò calida exiſtit: ut uix ferri poſſit: calefacit igitur, & exiccat magisq; exiccat, quàm calefaciat: quare morbis frigidis, ſed magis humidis aduerſatur. Ante prædicta etiam eſt aliud ſatis calidum: cuius quidem minera ſulphurea eſt: & in eius extremitate tres ducciæ ſunt: quæ ſuper capitis commiſſuras recipi ſolent. Ex alio uerò latere pontis, alia ſunt balnea, quæ dominarum nuncupantur, iiſdem uirtutibus ornata. Vltra uerò flumen eſt aliud balneum. quod Caldenarum appellatur: cuius aqua clariſsima eſt, mineræ ferræ, & aluminoſæ. Quare temperatæ caliditatis ab omnibus iudicatur: plurimùm tamen exiccat, multisq; morbis opitulatur, Eſt prætcrea aliud balneum, à Petriolo V. miliaribus diſtans, quod de Macerato dicitur: cuius minera ſulphurea eſt, non tamen tan-

tæ acuitatis exiſtit:illud de petriolo,ſed eius aqua longè clarior apparet. Eſt inſuper aliud Rapolani dictum: quod parùm à ciuitate diſtat:cuius minera ualdè ſulphurea eſt,ualetq; in multis corporis affectionibus remouendis. Eſt præterea in eodem agro Balneum S.Philippi, de Roſella antiquitus dictum iuxta rodocophanum, x iij. miliaribus à ciuitate diſtans: cuius minera aſſimilatur illi de Petriolo, tenuioris tamen ſubſtantiæ eſt. Quod in ęgritudinibus frigidis, & humidis capitis,et aliorum membrorum plurimùm commendatur. Eſt tandem aliud propè petriolum in quodam monticulo quod Borla dicitur: cuius quidem aqua nitroſa eſt, & ſolutiua. Multa alia balnea in agro ſenenſi reperiuntur: de quibus,apud Ciceronem,& Martialem fit mentio, quorum profectò ciuitas illa non immeritò plurimùm gloriari debet.

Bal. Peruſinũ

Auguſta etiam Peruſia ſuo læta ſit, quod montis alti nuncupatur,licet eius aqua nigra,et fætida ſit,hyeme frigida,æſtate autem radiis ſolarib. & ſtellarum calefiat: cuius minera modici ſulphuris, aſpaltiq; particeps eſt: & ut quidam uoluerunt,in uirtutibus ſuis balneo S.Bartolomei in agro patauino poſito aſſimilatur. Quare morbis frigidis, & humidis conferre poteſt.

Bal. Viterb.

Non minus etiam magnifaciant Balnea ſua Viterbienſes, ex eorumq; copia, ac ſingularibus eorum uiribus ſuperbiant. Habent enim in eorum agro numero x. quorum primum de Grotta dicitur, à ciuitate per miliare diſtans: cuius minera ferrea, & ænea eſt: illius namquè aquæ color ad auri colorem uergit. Quare multi opinati ſunt, eam uim auri præſeferre: ſalis tamen,& nitri particeps eſt: limpidiſsima, guſtuiq; ualdè grata eſt. Rurſus

aliud balneum eſt , quod uallis Raym , uel dominarum nominatur: quod quum calidiſſimum ſit, facilius à mulieribus , quàm à uiris ferri poteſt: hyemequè calidius eſt , quàm æſtate : cuius minera ferrea , aluminoſa, æreaq; prædicatur: plus tamen aluminis, & æris, quàm ferri in ſe habet, licet aliqui dixerint, eius mineram ſulphuream eſſe. Tertium balneum Cruciatorum nominatur: in quo ſunt ducciæ in balneum cadentes: cuius minera ſulphurea eſt: & eius aqua craſſæ ſubſtantiæ, actuquè calidior prædicta eſt: non tamen ferro, & ære priuatur. Quartum præterea eſt balneum Bulicami, ſeù Caiæ dictum, per miliare à ciuitate diſtans: quod quidem per bulicami riuulos exit, temperatæq; caliditatis exiſtit: cuius minera aluminoſa, & ferrea eſt: quare exiccat, & calefacit, multisq; morborum generibus (ut ait Strabo) opitulatur. Quintum eſt balneum Buſſettaneum dictum: cuius minera licet ſulphurea ſit: aliquid tamen ferri ſapere uidetur: eiuſdemquè uirtutis cum balneo Cruciatorum eſt. Sextum eſt balneum de Palacijs dictum, mineræ aluminoſæ, magis quàm ſulphureæ: eaſdemq; uires habet, quas illud montis groti habere diximus. Septimum Sanctæ Mariæ in felice dicitur, mineræ ſulphureæ, & ferreæ, eiuſquè aqua leuiſſima, ſuauiſſimæq; caliditatis apparet. Octauum Prati dicitur: cuius minera aliquid ſulphuris habere uidetur: eiusquè aqua ſanis etiam ingrata non eſt. Nonum Paganelli ab omnibus nominatur, cuius aqua ſatis clara uidetur: nequè tantæ caliditatis, ut præcedentis exiſtit: abſquè aliqua etiam moleſtia quotidiè bibitur: cuius Minera ænea eſt: alij uerò nitri, ſalis, & aluminis,

magis quàm æris naturã præſeferre uoluerunt . Et omnia iſta balnea intra duorum miliariorum terminum à ciuitate diſtantem reperiuntur : quorum (ut diximus) non immeritò plurimùm hæc ciuitas gloriari debet . Sunt enim multis affectionibus utiliſſima.

Bal. Piſan.

Piſarum prçterea ciuitas quinq; balneis glorietur:quorum primum apud montem S. Iuliani poſitum eſt : nominaturq; balneum uetus : quod cæteris ſolemnius fuit:cuius aqua aliud ingreditur balneum, quod dominarum nuncupatur: cuius minera aluminoſa,ac modicè ſulphurea eſt, multisq; utile . Secundum , balneum Sauiæ dicitur : cuius quidem minera ualdè ſulphurea eſt:quare morbis frigidis, & humidis confert.Tertium eſt balneum Sanorum , eiuſdem mineræ : non tamen adeò ſulphuris naturam ſapit . Quartum eſt ab iſtis aliquantiſper ſeparatum , reginæq; balneum dicitur , à ciuitate per iij. miliaria diſtans : cuius minera ferrea , & modico alumine participare uidetur . Eſt & aliud quoddam balneum à iam dictis per iij. miliaria diſtans : quod quidem frigidiſsimum eſt , & inter ualles , paludeſq; reſidet , apud monaſterium fratrum de Agnano: cuius mineram marmoream eſſe multi affirmant:montes enim illi omnes marmorei ſunt. Hoc tamen non eſt in uſu , neq; fortè balneum naturale , ſeù ſpontè naſcens, aut mineræ participans dici poteſt . Eſt igitur quintum celebratiſſimum , multiſq; uirtutibus ornatum , à ciuitate per xvi. miliaria diſtans , uocaturq; balneum de Aquis : cuius minera (ut ſcribitur) ferrea,& aluminoſa eſt : aliquid tamen æris etiam eum participem eſſe uoluerunt.

Bal. Volatera.

Volateranorum etiam ciuitas ſuis lætetur balneis : eſt enim locus à ciuitate per xvi. miliaria diſtans : ubi pluri-

ma

ma optimo ordine fabricata : & muro circundatà ſunt . Tria igitur imprimis eiuſdem mineræ ſunt . multi uidelicet aluminis , & modici ſulphuris. Extra uerò circuitum muri eſt aliud , cuius minera ferrea eſt . Locus præterea quidam duobus miliaribus diſtans ab hoc reperitur : ubi magni lacus apparent : Lácones ſurdi dicti , in quibus mirabilis admodùm, & continua ebullitio fit . In quo etiam loco nonnulla corpuſcula magno cum ſtrepitu , & impetu uſq; ad ſuperficiem aquæ aſcendunt , immò ipſamet aqua aliquando adeò impetuosè ſurſum, & deorſum mouetur : ut ex eius aſpectu quoſcunq; animoſos ſtatim formidoloſos reddat : ibiq; adeò intenſi , copioſiq; uapores eleuantur : ut ſi aues ſuperuolauerint , ſtatim cadunt , illicòque comburuntur : uel eius aqua tantæ caliditatis exiſtit, ut ſi in ea animal proiciatur, oſſa à carne ſeparata in eius ſuperficie ſtatim apparent . Et ut ratio, & experientia teſtantur , ſalis , ſulphuris, & aluminis naturam abſq; dubio retinent : quare ex illis aquis ſulphur , alumen , & ſal , in ſatis magna quantitate fieri ſolet. Sunt etiam in eodem agro nonnullæ aquæ apud lecciam ſatis claræ , quæ licet ad tactum frigidiſſimæ ſint : ſatis tamen impetuoſè bulliunt, ſeù mouentur: ex quibus quidem fit quædam gũma alba, & ualdè utiles ſunt difficulter egerentibus : immò ſi ex eis conueniens bibatur quantitas , cui adiungatur ſal , non ſolum per inferius, ſed etiam per ſuperius poteſt mundificari corpus, à multiſq; morbis liberari : atq; mulieribus ſterilibus plurimùm conferunt.

Apud caſtrum præterea Montis catini ſub imperio ex- Bal. Mõtisca.
cellentiſs. Ducis Florentiæ poſiti aquarum ſalſarum haud parua copia reperitur : ubi eſt quoddam balneum antiquiſ-

ſimum, de quo tamen nihil (quod ego ſciam) ſcripſerunt antiqui. Accolæ tamen illius loci, illud magnarum fuiſſe uirtutum, aſſerunt: eoq; ſuperbiunt, & ut eius ruina docet, fuit in frequentiſſimo uſu, in maximaq; exiſtimatione, ſicut hodiè etiam apud nos non immeritò habetur: in hoc modica quantitas aquæ ſalſæ cum aqua dulci permiſtæ reperitur: ubi uelut palus quædam exiſtit, in cuius ambitu maxima tamaricis quantitas naſcitur: ruſticiq; illius loci experientia ducti, in dolorib. iuncturarum, podagræ, ſciæ, dorſi, & alijs huiuſmodi morbis eo utuntur. Aliud eſt balneum in duo diuiſum, quorum altero mulieres, altero uerò homines in uarijs morborum generibus utuntur. Tertium præterea balneum in eodem loco eſt à Repub. Florentina ordinatum Anno MCCCXX. Sperabant .n. ex illa aqua ſalſa, ſalis copiam habere poſſe: indeq; multam utilitatem ſibi uindicare, quum tamen periculum fieri curarent, expenſasq; utilitatem excedere inueniſſent, opus illud dimiſerunt. Hæc tamen aqua ſalſa eſt, eaq; in potu, & pro cliſteri utimur: & ex ea mirabiles effectus infirmi conſequuntur, in doloribusq; uentriculi, renum, & inteſtinorum tam per ſuperius, quàm per inferius adhibita ſingulariſſimum præſidium exiſtit.

Bal. Lucana.

Sed non minus etiam lætetur patria mea nunquàm ingrata: quum in eius agro tria utiliſſima balnea reperiantur: quorum primum de Corſena dicitur, xvi. miliaribus à ciuitate diſtans: cuius minera (ut gentilis de fulgineo ſcriptum reliquit) ſulphurea, aluminoſa, nitroſaq; eſt: licet Vgulinus de Monte catino eam aluminoſam, ſalgemoſam, atq; modicè ſulphuream eſſe ſcripſerit: cuius quidem aqua ſatis calida, & mordax, primo occurſu apparet: quare cale-

Bal. de Corſe.

facit exiccat, & reſoluit, claraq; admodum eſt, ſapore extraneo, atq; odore, carens: adeò ut illius loci habitatores nonnunquam ea panem conficiunt: carnemq; decoquunt: multisq; corporis affectionibus utiliſſima eſt: iuxta quod eſt ſudatorium pro reſolutione multarum tenuium humiditatum utiliſsimum.

Sudatorium.

Eſt præterea aliud balneum, antiquitus Rubeum dictum: hodiè uerò S. Ioannis nominatur: cuius minera ænea, uel ferrea, aut aurea iudicatur: eius aqua ſatis temperata eſt: & licet antiquitus in frequenti uſu non fuerit: quum in eo modica admodùm reperiretur aqua, & illa quidem ſparſa, & ſubdio, aliiſq; aquis conmiſta, nihilòminus quum uſu, & diligentia noſtrorum Magnifi. Dominorum fuerit undiq; muro circundata, & cooperta, atq; ab omnibus aliis aquis ſeparata, ea quidem tum uiri, tum mulieres, libentiſsimè, utiliſſimèq; in uariis morborum generibus in potu, & pro lauacro utuntur. Eſt enim adeò temperata, ut etiam pueri eam ſufferre ualeant. De quibus quidem duobus balneis, quum primùm mihi occaſio dabitur ſcripturum polliceor.

Bal. Rubeum.
S. Ioannis

Eſt inſuper tertium balneum, utiliſsimum, omnibuſq; gratiſsimum: cuius quidem S.P.Q. Lucenſis ob infinitas eius uirtutes, atq; proprietates, plurimùm gloriari poteſt: Deo tamen optimo max. à quo cuncta procedunt, tanti beneficii non ingratus, infinitas, ac debitas gratias agat. De ipſo igitur nunc in communem omnium utilitatem nonnulla ſcribere decreui: quare obmiſsis ſuperfluis, uentoſisquè uerbis, quibus uti ſolent nonnulli, qui ſcribendi prouinciam aggrediuntur: ad rem deuenio.

Bal. Villæ.

Bal. De villa.

Eſt igitur hoc balneum in agro noſtro Lucenſi à ciuitate per xvi. miliaria diſtans: quod comuniter De Villa ab omnibus nuncupatur. Iuxta illud antiquiſsimum, ac celebratiſsimum de Corſena: quod quidem licet antiquitus, (ut omnes qui ipſius aliquam cognitionem habuerunt) atteſtantur, non eſset in uſu, neq; putei magnitudinem excederet, in quo tres perſonæ tantumodò commodè ſtare poterant: eſſetq; in agendo adeò debile: ut à balneo dulcis aquæ parùm differret: nihilòminus ex diligentia, ſummaq; conſideratione multorum noſtrorum medicorum, adeò illuſtratæ dilucidatæq; fuerunt huius aquæ uirtutes, atq; facultates: ut nunc ex multa omnium gentium frequentia, ex multisq; præſertim ſolemnibus ſuis operationibus ſit in toto terrarum orbe non immeritò celebratiſſima: multisq; affectionibus utiliſſima: quare ex publico decreto noſtrorum Magnificorum Dominorum, ac totius Senatus, non ſolum locus ille, amplior factus eſt: ſed ſumma diligentia, & arte bipartitus: ut altero homines, altero uerò mulieres, pro lauacro uti poſsint: cautumq; eſt ut commodè etiam, ac utiliter bibi poſsit, ne aqua alterius naturæ cum ea commiſceatur: edificioq; concinnè facto tecta, tamquàm res ſacra in comunem omnium utilitatem conſeruetur: qua quidem hodiè in multis, ac diuerſis morborum generibus, non ſolum extrinſecus eam corpori admouendo, ſed intrinſecus certam quandam ex ea quantitatem ingerendo, omnes utiliter utuntur: cuius quidem particulares operationes, quum prius nonnulla de eius minera dixero in medium adducam. Et licet ferè omnes doctores qui huius aquæ aliquam cognitionem habuerunt: per ferri mineram eam pertranſire aſſeruerint

rint

rint,ipſamq; ferri naturam præſeferre affirmauerint,nihilominus, quum hoc duplici uia dignoſci poſsit, ratione ſilicet,& experientia: experientia namq; conſiderando ea quæ apparent in ductu, uel ſubſtantia ipſius, aut in eius elembicatione: ratione uerò ex ſapore, odore,& colore, ſed præſertim (ut ait Ariſt.) ex ſapore,& colore,& (ut mihi uidetur) ex his, quæ ex uſu ipſius quotidiè inſequi uidentur: effectus enim uirtutes primas,atq; ſecundas ipſius mineræ,& ſi quas habet tertias, clarè oſtendunt. Videndum his duobus mediis per quas mineras tranſeat, & quarum naturam inſequatur.

In de proprietatib. elemen.

Quum igitur ſententia Galeni ſit, quòd ſi aqua per bituminoſa, ſulphuroſa, nitroſa, aut aluminoſa loca deſtillans, ſubſtantiæ eius aliquid abſterſerit, ſecumq; traxerit,miſta iam ea eſt, non autem exactè aqua: facillimè ex præſentia aluminis, & ferri in iſta aqua, experientia argui poteſt, eam deſtillare per loca aluminoſa, atq; ferrea: iſtorumq; mineralium participem eſſe. Quicquid dixerint aliqui, quòd ex ſublimatione non poſsimus mineram aquæ balnei cognoſcere. Si enim aqua (ut innuit Gal.)per loca aluminoſa,& ferrea tranſiens aliquid ſubſtantiæ eorum abſtergat,ſecumq; trahat:& hoc clarè ex huius aquæ ſublimatione in ea appareat: non remanet (iudicio meo) dubitandi locus, quòd per mineram aluminis, ferriq; non pertranſeat; illorumq; mineralium naturam non præſeferat. Cuius quidem opinionis fuit Mengus Fauentinus medicus ſuo tempore clariſsimus, & huius balnei obſeruator diligentiſsimus,in quodam ſuo Tractatulo:quæ profectò ab hodierna etiam diligentia comprobari poteſt. Si enim aqua hæc ſublimetur, totaque aquoſa ſubſtantia in

Primo de ſimp. med. cap. iiij.

elembicho ex ignis actione euaporando ſurſum aſcendat, indíq; poſtea deſcendat, in fundo uaſis in quo primùm poſita fuit manifeſtò aluminis, ac ferri ſubſtantia ſeparata apparebit. Calidi enim (ut ait Ariſt.) eſt etherogenea ſequeſtrare.

Pri. de generatione.

De ſapore huius aquæ.

Hoc idem præterea, ratione etiam perſuaderi poteſt in ea enim ſapor ferrugineus, aluminoſuſq; cum aliqua ſtipticitate clariſsimè apparet: & ſi deguſtetur, maximaq; adbibita diligentia eius ſapor conſideretur, non iudicabitur differens à ſapore aquæ, in aqua multotiens ferrum extinctum, alumenq; infuſum, ſeù incotum fuerit: eaq; operari, quæ illa operari poſſe uidetur. Sicuti uidebimus infra, quum eius operationes in medium adducemus.

Hoc idem etiam ex odore dici poteſt: nullus enim in ea apparet niſi aluminis, & ferri, ſi ab experto diligentiſsimè conſideretur.

Quod quidem etiam ex ſubſtantia, & colore, eorum, quæ parietibus ipſius balnei adherent, facillimè perſuaderi poteſt. Quum enim iſtis præteritis diebus locum originis huius balnei exactè conſiderarem: ibi inueni quandam ſubſtantiam albam, aluminis naturam preſeferens: alteram uerò æruginoſam, eiuſdem naturæ (iudicio meo) cum ea, quæ apparet ubi ferri mineræ concreſcunt.

Quòd hæc aqua ſit aluminoſa.

Et quòd aluminoſa ſit, hac præſertim ratione probatur: quum .n. alumen calidæ, & ſiccæ temperaturæ ſit in iij. ordine, & Gal. dicat quòd aquæ marinæ, ſulphureæ, aluminoſæ, calcanthum, & bitumen referentes ualidè exiccant; ſi hæc aqua non eſſet aluminoſa, quum in ea alterius mineralis calidi, & ſicci indicia non appareant; minimè conferret morbis frigidis, & humidis, cuius tamen oppoſitum

manifeſtè apparet. Valet enim in mala temperatura frigida, & humida uentriculi, uteriq; , nec non aliorum membrorum noſtri corporis: ut uidebimus infra.

Cuius mineræ magis ſapiat.

Cuius autem mineræ magis ſapiat, ferri uidelicet, an aluminis, non eſt facilè diuinare. Credo tamen ferri magis naturam inſequi, quum (ut apparebit inferius) in ea ferri qualitates magis appareant: iecinoriq;, & renibus, ac multis aliis membris calfactis refrigerando conferat: omniaq; membra nutritiua ſua potentiali ſiccitate uniat, & confortet, aperiat, atq; aliquantiſper uentrem laxet. Licet enim (ut inquit Auerois) ferrum à frigido congeletur à calido tamen inſpiſſatur, dominantib. in eo partibus terreſtris. Sunt igitur aliquæ partes in eo ratione calidi inſpiſſantis, quæ obſtructiones aperiunt, ſicut apparet de uino, & aliis medicamentis calibeatis: quæ quidem ualentiſsimè obſtructiones omnium membrorum aperiunt: immò ex tenuitate illarum partium (ut experientia teſtatur) aliquantiſper uentrem laxat. Quod quidem etiam confirmatur à Serapione cap. de ferro dum ait, quòd ſquama eius, minus laxatiua eſt, quàm quæ æris.

In lib. colliget

Hanc aquam nõ eſſe temp.

Et licet nonnulli ex hac participatione ferri, & aluminis, hanc aquam temperatam eſſe affirmauerint: ego tamen eorum opinionem non probo. Si enim aluminoſa eſt, calida, & ſicca etiam cenſenda eſt, ut ex dictis clarè apparet. Dico tamen (à ueritate non recedendo) actu calidam, & humidam eſſe: potentia uerò calidam, & ſiccam.

Dubitatio.

Sed quum omnes aquæ ſpontè naſcentes caliditatem ſuam, ſi Ariſtoteli, Galeno, Paulo Aeginetæ, Aetioquè credimus, à ſulphure, uel fortè, ab ipſo igne ſortiantur: quicquid dixerint alij de Vento, Sole, Stellis, Calce,

& alijs : & iſta actu ſatis calida appareat : poſſet aliquis querere, quare ſulphurea non iudicetur : & ſi ſic, quare in ea non appareat neque ſapor, neq; odor ſulphuris, quum tamen ſatis manifeſtum utrumq; habeat, neq; facilè, aut à leui cauſa euaneſcat : uel aboleatur. Quæ quidem dubitatio difficilis admodùm mihi ſemper uiſa eſt.

Credo tamen omnium ſupradictorum doctorum ſententiam ueritati conſonam eſſe : poſsibile enim eſt, aquam iſtam feruorem ſuum, & illum quidem ſatis ualidum, in aliquo loco à ſua origine nobis manifeſta ſatis longinquo, ab ipſo ſulphure ſumpſiſſe : pertranſiensq; poſtmodùm per uenam ferri, & aluminis ſaporem, odoremq; ſulphuris depoſuiſſe. Facilè enim eorum quilibet reſolui ſolet, præſertim exiſtens in ipſa aqua, quæ quidem à quacunq; leui cauſa facillimè alterari poteſt : diuerſosq; ſapores, ac odores dimittere, alioſq; ſuſcipere. Non depoſuit autem hæc aqua actualem ſuam caliditatem : quia multa fuit à ſulphure, uel igne introducta, & à uiolento motu per uiſcera terræ, minerarumq; ferri, & aluminis, & fortè etiam à minera ipſius aluminis conſeruata. Alumina .n. omnia (ut teſtatur Dioſcorides) calefaciendi, aſtringendi, repurgandiq; uires habent. Et hæc de minera.

Pri. De ſimp. med. c.lxxvij.

Temp. aquæ Bal.

Quum præterea hæc aqua actu calida, & humida ſit : uidendum ſi potentia etiam talis ſit. Et licet aliqui (ut diximus ſupra) temperatam eſſe affirmauerint : ſuamq; uolontatem (ut mihi uidetur) pro ratione adduxerint : minimè hoc eis concedendum uidetur. Non enim hoc arguere poſſunt ex natura ſimplici ipſius aquæ, quum ſcribat Gal. eam frigidam, & humidam eſſe actu, & potentia : neq; ex natura aliarum aquarum compoſitarum, quum

Prim. de ſimp. med.

omnes

omnes potentia ſaltem calidas, & ſiccas eſſe uoluerit: ut patet de muria, marina, aluminoſis omnibus, & de illis quæ ſunt in Italia, & uocantur albulæ. Immò ait quòd ceterarum aquarum ulla humectare poteſt, quòd uidelicet non ſint exactè aqua, ſed miſta, & adulterata: accepto nimirùm aut alumine, aut calcite, aut ſale, aut id genus aliquo quo circa earum nonnullæ ulcera quoq; exaſperant, nempè quæ acres ſunt, & mordaces: quinetiam ſicut ſitienti dulcis aqua remedio eſt: ita ceteræ acerbiorem ſitim relinquunt: tum etiam aqua intercutem laborantibus aduerſiſsimum eſt, & poculum, & lauacrum aquæ dulcis: ſalſarum uerò ac nitroſarum: & sulphurosarum, bituminosarumq; omnium sanè perutile.

Aqua dul. ſiſiēti remed. eſt.

Quibus profectò uerbis manifeſtò deprœhenditur, aquas iſtas minerales ſi non actu, uel in quantum aquæ, non ſunt calidæ, & ſiccæ, tales tamen ſunt uirtute, & potentia, rationeq; ſuorum mineralium ſecum commiſtorum, & tranſitus ſuper ipſis.

Cum tamen hæc aqua ferrea à dominio ſit, dubitandi occaſio remanet: quare naturam, ac ferri temperaturam non inſequatur: quæ quidem (ut omnes authores atteſtantur, & præſertim auerrois) frigida, & ſicca, magiſq; ſicca, quàm frigida eſt.

Dub. nat. aquæ villicæ.

V.col.cap. ix. Ferri natura.

Sed dicendum calidam & ſiccam eſſe, cum ratione ſulphuris, tum etiam ratione aluminis: & licet in ea dominetur ferrum, quo frigida, & ſicca deberet eſſe: nihilò minus eius frigiditas à caliditate ſulphuris, ignis, & aluminis, necnõ ab aliqua etiam caliditate in ferro exiſtente, pro maiori parte ſuperatur: ſiccitasq; utrorumq; conſeruatur. Quare per accidens corpus refrigerare uidetur,

Solutio queſt.

poſtquàm ſilicet actualem illam caliditatem dimiſerit: uel humores calidos purgauerit.

Iſtis modò ſic præmiſsis, quum ex potu, & lauacro huius aquæ, omnes qui ea utuntur, mirabiles effectus quotidiè conſequi uideantur: de utroq; dicendum eſt.

De lauacro huius aquæ.

Quantum igitur ad lauacrum attinet, ſciendum quòd uniuerſum corpus, uel aliqua eius particula in hac aqua per multos dies utiliſsimè balneari poteſt: doctoreſq; recentiores, & qui quotidiè ea utuntur, pro aliqua præter naturam affectione remouenda conſulere ſolent: ut per ſpaciũ xxv. dierum adminus, & xxx. ad ſummùm in ea unuſquiſquè balneetur.

Per quot dies quis balneari debeat.

Ego tamen credo minimè neceſſarium eſſe, ut huiuſmodi dierum unmerus adunguem, & in omnibus equaliter obſeruetur. Eſt enim aliquando morbus adeò debilis, ac eius cauſa facilis reſoluctionis, quòd in minori admodùm tempore aboleri poteſt. Sicuti aliquando adeò magnus, pertinaxq;, ut non ſolum per ſpacium xxx. dierum, ea quiſq; uti debeat: ſed neq; ſatis eſt nonnunquàm per lx. & ultra: quemadmodum .n. morbi omnes eiuſdem magnitudinis, atq; paruitatis non ſunt, neq; præcisè ab eadem cauſa, eiuſdemq; quantitatis dependent: ita præſidium omnibus equale eſſe non poteſt: non ſolum quantum ad potentiam, & uirtutem, ſed etiam quantum ad tempus quo quiſq; eo uti debet. quemadmodum .n. ab ipſa natura cuiuſcunq; generis morbi diuerſis temporib. terminantur: ſic credendum eſt à cauſis naturalibus fieri.

De frequen. huius lauacri.

Lauacrum igitur huius aquæ (iudicio meo) quantum ad eius frequentiam attinet, non habet aliquod determinatum tempus, neq; illud habere poteſt. quare malè opinantur,

qui tanquàm uno calopodio omnes calciantes, eundem dierum numerum, ac lauacri modum imponunt. Vidi equidē multos in uario dierum numero ex uſu huius balnei ſanitati reſtitutos: ex multisq; morbis conualuiſſe.

Non eſt igitur dare determinatum huius lauacri tempus: ut plurimùm tamen in ſpacio xxx. dierum ſolet ſuam operationem perficere: qui quidem terminus omnibus alijs terminis hodiè comunior eſt: & hæc de lauacro uniuerſali dicta ſufficiant.

De temp. huius lauacri.

Quantū uerò ad particulare, ſicut omnes homines non ſunt eiuſdem temperaturæ, ætatis, et ſexus: ita neq; omnes equaliter huius medicatæ aquæ uim ſufferre ualent. Aliqui enim per medietatem horæ, nonnulli per integram horā, & quidam per duas horas, & ultra, eam facillimè quolibet die ſufferre ualentes ſunt: & ego uidi nonnullos, qui licet aqua iſta fortè non tranſcendat primum caliditatis gradū: neq; aliquam aliam moleſtam qualitatem in ſe contineat: minimè in ea etiam per dimidium horæ permanere potuerunt. Alios uerò in ea per quatuor, uel quinq; horas, & ultra ſine aliqua moleſtia commoratos eſſe.

Hodiè tamen certis quibuſdam gradibus obſeruatis in omnibus affectionibus, corporib. ætatibus, temperaturis, & ſexibus ea utimur: ſepiuſq; paulatim omnes ei aſſueſcimus: & antequàm ipſis imponamus, ut per horam ea utantur: iubemus imprimis, ut per tertiam, uel quartam partem horæ, deindè uerò per medietatem, uel per duas partes ex tribus ipſius horæ ei aſſueſcant: ſecundūq; infirmi tollerantiam, affectionisq; indigentiam, ac lauacri effectum, ſuper maiori temporis interuallo audemus, & ſic bene omnia ſuccedere uidentur.

Hodierna cō.

Quantum uerò ad temperaturas, omnes ea tutiſsimè uti poſſunt, tutius tamen ea utuntur, imprimis bilioſæ, deinde ſanguineæ, tertio loco melancolicæ, poſtremòq; pituitoſæ: licet enim aqua iſta quantum ad qualitates actiuas actu, & potentia calida, quantum uerò ad paſsiuas actu humida, potentia uerò ſicca ſit: & ratione caliditatis actualis, & potentialis, atq; ſiccitatis uirtualis, bilioſis competere non uideatur, niſi pro ut huiuſmodi temperaturam conſeruare poſſet: quum à ſimilibus id fieri ſoleat: nihilominus conuenit etiam, quum in aliquo corpore bilioſo bilis magisquàm ſit ex uſu multiplicata fuerit, ipſam per halitum digerendo, ac emiſſacula totius circunferentiæ corporis reſoluendo. Aperit enim caliditate ſua totius cutis poros, copioſeq; ſudorem prouocat: ſuaq; ſiccitate uirtuali confortat. Neq; eius caliditas actualis, uel potentialis tanta eſt: ut bilis feruorem augerere poſſit, ſed potius ipſum lenit, non ſolum propter ſuam temperiem, ſed etiam propter ſuam actualem humiditatem: quæ quidem, & eius caliditatem actualem, uirtualemq; ſiccitatem quam ex ſuis mineralibus ſortita eſt, hebetat: ac minuit.

Sanguine etiam præditis non aduerſatur, in huiuſcemodi enim temperaturis ſepiſſimè multæ tenues ſuperfluitates facilè multiplicantur: quarum reſolutio aliquando ex obſtrutione meatuum, & uaſorum difficilis redditur: quare quum ex huius aquæ lauacro aperiantur, nulli dubium eſſe poteſt, quin ipſis ſummoperè prodeſſe non poſsit. & licet hæc aqua actu calida ſit, (ſicut diximus etiam ſupra) eius tamen caliditas non eſt tanta: ut ſanguinem, aut ſanguine plenos afficere poſſit: neq; ex eius uirtuali ſiccitate, aliquod incommodum eis ſuperuenire

poteſt,

poteſt, ſicut experientia facilè in omnibus comprobatur: necnon ratione perſuaderi poteſt. Si enim poſſet ipſis aliquo pacto nocumentum inferre: vel hoc eſſet ratione ſuæ vniuerſalis eſſentiæ, vel ſuarum qualitatum. Quòd autem ſubſtantia huius aquæ non poſsit aliquod incommodum eis inferre, quum aliqua mala affectione affecti ſunt, quibus ratione aliarum conditionum competat, vtiliſq; iudicetur ſi eius virtus artificiosè non impediatur: neminem credo poſſe dubitare. Quotidie enim in ipſis ea utimur, indèquè non mediocres vtilitates omnes ſortiuntur: neq; aliquod quantumcunq; leue damnum incurrunt.

Nequè etiam ratione ſuarum qualitatum eis contrariatur. Si enim illis aduerſaretur, hoc maximè ex aliqua manifeſta leſione comprobaretur: non poteſt autem id fieri, quum omnibus vtilis liquidò appareat. Sequitur igitur vt neminem ledat, nulliquè temperaturæ ſanguineæ inimica ſit.

Sanguine præditis ratione qualitatum minimè contrariari.

Nequè eius caliditas, & ſiccitas, tanta eſt, vt ſi moderatè, & pro vt prudenti Medico videbitur ea vtantur: poſsit eis aliquo pacto nocumentum inferre: immò ſepiſsimè ipſis ſūmopere eam conferre manifeſtiſsimè vidimus.

Quòd melancholicis cōpe.

Quod etiam melancholicis tutò exhiberi poſsit, quum ea indigent, facilè perſuaderi poteſt. Licet enim frigidi, & ſicci ſint, aqua verò iſta actu calida, & humida ſit, eis tamen ea indigentibus pro aliqua præter naturam affectione remouenda, etiam quòd ab ipſa melancholia ortum habeat conferre poteſt, neq; ſiccitas eius potentialis adeò magna eſt: vt in eis timenda veniat.

Pituitoſis verò abſq; dubio conuenit, præſertimq; iis qui tenui pituita repleti apparent: ipſam enim per ſudo-

Quòd pituitoſis conueniat.

rem reſoluit, & ſua actuali caliditate, atquè potentia li ſiccitate omnia membra naturalia roborat: & ſi in aliquo membro reſideat pituita, ſitquè aliquantiſper, craſſa eam diſſoluit, attenuat, ac tandem per poros reſoluit.

Omnibus igitur temperaturis huius aquæ lauacrum ſi à prudenti Medico rectè conſulatur vtile eſt.

In omni ætate conuenire.

Aetatibus præterea omnibus inſeruire poteſt, ſed iuuenibus, ac conſiſtentibus, primiſq; ſenibus, commodius eſt. Pueri uerò, ac vltimi ſenes, non ita facilè eum ſufferre poſſunt: licet & iſti aliquando eo in varijs morborum generibus utiliter vtantur.

In omni ſexu conuenire.

In omni præterea ſexu commodè operatur. Tam enim viri quàm mulieres ex uſu eius à varijs, ac diuerſis affectionibus facilè liberantur: & hæc de lauacro dicta ſufficiant.

De potu huius aquæ.

Quantum verò ad potum huius aquæ attinet, hodierna conſuetudo talis eſt: quòd quum corpora conſilio prudentis Medici parata fuerint, humorumq; copia purgata, ut. s. facilior ſit eius tranſitus: ſolet hæc aqua in mane oriente Sole, aliquando in maiori, aliquando verò in minori quantitate bibi. Ego tamen ut plurimùm in corporibus adultis cuiuſcunq; ſexus fuerint, ſolitus ſum exhibere quantitatem iij. librarum cum dimidia, vel iiij. & aliquando uſq; ad vi. vel viij. vel x. aſcendidi, pro ut citius, aut tardius ab ipſis digeritur, faciliuſq; ſuam operationem complet.

Quantitas huius aquæ exibenda.

Inueniuntur. n. nonnulla corpora, quæ quidem adeò facilè ex ea ſoluuntur, vel in eis tam promptè operatur: aut per viam ſudoris, vel lotij, uel ventris inferioris, ut quantitas

iij. librarum, vel iiii ad ſummum, ſufficiens ſit. Sicut aliqua alia ſunt, quæ adeò difficilis ſoluctionis ſunt, ratione ſuæ temperaturæ, aut ætatis, aut ſexus, aut humorum in eis contentorum, aut alterius impedimenti: ut ex illa modica quantitate minimè ſoluantur, neq; aqua illa ſuam operationem aliqua via perficere ualet. Quare in iis ad hoc ut ſanitatem ex ea conſequantur maiori indigemus quantitate.

Error quorũdam.

Et licet nonnulli opinentur, quòd ex maiori quantitate melior, et commodior operatio proſequatur: nihilhòminus iſtorum opinionem non laudo. licet enim in maiori quanto maior ſit virtus (ut teſtatur philoſophus) hic tamen non debet tantumodo aquæ virtus conſiderari, ſed & ipſius corporis patientis. Si enim maior quantitas quàm ea ferre poſsit: digerereq; valeat, bibatur, ſuffocabitur quidem, neq; aliquam eius operationem, perficiet. Quare quum medicina non agat in corpus, niſi virtus agat in ipſam, nulli dubium quòd ex illa nimia, ac ſuperflua quantitate nihil boni ſperandum eſt. Et hoc peragentes ſunt veluti, qui in manu pueri magnum enſem ponunt: qui quidem dum ab eius magnitudine, & grauitate ſuperatur, nihil illo commodè operari poteſt.

Quantitas huius aquæ bib.

Debet igitur huius aquæ ea quantitas ſolum bibi, quæ facilè, commodè, ac utiliter operari poſſit. Eaquè eſt (ut mihi videtur) à iii. libris uſq; ad xii. & pro ut etiam uidebitur prudenti medicò rectè conſulenti.

Si purg. præcedere deb. huius aquæ potũ

Sed dubitabit aliquis nunquid? ſemper neceſſarium ſit, ante huius aquæ potum corpora purgare, medicina ſilicet ſolutiua, aut ſaltem lenitiua?

Solutio

Cui quidem quæſito breuiter reſpondendo dicerē, quòd ſi corpus ſit valdè repletum, tutius eſt illud euacuare, vel aliquo pharmaco ſolutiuo, vel ſaltem leniente: vt .s. aqua facilius, commodiuſq; per vniuerſas corporis particulas pertranſeat, & tortiones, alioſq; dolores non inferat: aut valentes obſtructiones ſecum multitudinem humorum, & præſertim craſſorum ducente minimè moliatur: lotij ve deſcenſum impediat: in ueniſq; cum ſanguine commiſceatur: aut in inteſtinis, vel ventre inferiori, aut etiam medio reſideat: indèq; poſtmodùm multa, ac diuerſa incommoda corpori ſubſequantur: & præſertim putredines, febres, & alia huiuſcemodi.

Error quorũdam.

Si verò corpus non fuerit valdè repletum, & parcius viuat, quotidièq; ſuas ſuperfluitates reddat, facilè ſoluatur, neq; humoribus craſsis, & viſcoſis refertum ſit: ſatis quidem erit, vt ante huius aquæ hauſtum medicina lenitiua corpus mundificetur: vt .s. vias communes mundas apertaſq; inueniat: et melius, ac cōmodius id quod remanet educere poſsit: & ad alia longiquiora loca penetrare.

Vidi etiam nonnullos, qui ſine aliqua quantunq; minima purgatione aquam iſtam in potu ſumpſerunt: & tamen nihil mali indè perpeſsi ſunt. Ego tamen credo, quòd ſi corpus non ſit ſaltem naturaliter vacuum à multitudine ſuperfluitatum, quòd omninò periculoſum ſit eam bibere. Experientia enim facilè cognoſcitur, quod pleriq; eorum, qui eam ingerunt, nulla præmiſſa euacuatione in multas incommoditates incurrere ſolent: & ego nonnullos vidi, vix mortis periculum euaſiſſe. Quare tutius quidem eſt, corpus prius aliqua medicina ſolutiua, vel ſaltem lenitiua, ſecundū quòd videbitur prudenti medico euacuare: &

licet

licet medicinæ lenitiuæ, ac ſolutiuæ etiam, ſine alia priori ventris ſoluctione exhibeantur: quare aliquibus fortè videbitur, vt etiam hæc aqua ſimilimodo exhiberi poſsit. nihilòminus non eſt par ratio de vno, quæ de altero eſt. Medicinæ enim ſoluentes in modica exhibentur quantitate, & uim humores ad uias communes attrahendi habent ut indè poſtea à natura extra corpus expellantur: nequè etiam regulariter propinantur, niſi præparatis humorib. & reſeratis uijs per quas pertranſire debent. Aqua uerò iſta (ut dictum eſt etiam ſupra) in ſatis magna quantitate exhiberi ſolet: neq: in ea uirtus humores attrahendi eſt, ſed illos tantumodo educit, quos in uiis inuenit: qui ſi multi ſunt, & craſsi, dum uelociter, & impetu quodam mouentur: ſolent potius obſtruere uias, & eorum euacuationem prohibere: uel ſaltem difficiliorem reddere: & nonnunquam etiam diuerſa ſymptomata, & ea quidem ſatis moleſta excitare. Melius eſt igitur ante huius aquæ potum corpus à ſuperabundantibus humoribus mundificare: uiaſquè per quas pertranſire debent aperire: quicquid faciant aliqui ſuæ, aut alienæ uitæ nimis liberales.

Quos humores ducat hæc aqua.

Debet præterea hæc aqua actu calida bibi, nullo autem pacto frigida, neq; tepida. Sic enim felicius operatur; uentriculoq; commodior eſt, & licet aliquì artificioſè eam calidiorem, quàm ex ſui natura ſit, efficiant, in duplici uaſe eam calefaciendo: ego tamen magis laudo, ut ſua naturalis caliditas, quæ ſatis temperata eſt, non corrupatur: neq; aliquo modo alteretur. Quum tamen omnes, & præſertim abſentes eam illa ſua natiua caliditate habere non poſsint: curabunt illi pro poſſe, ut ab ea dum ipſam in duplici uaſe calefacient, minus quàm poſsibile ſit, diſce-

Quomodo hæc aqua ſit bibenda.

Quæ ſummi poſsint cū hac aqua.

dat. Veriſimile namq; eſt, ſic magis ſecundum ſuam propriam naturam operari. Sed quoniam aliquando nauſeam, & uomitum inducit, ac in ventriculo frigidiori exhibetur: tunc laudo, ut calidior fiat, vel in ea aliquòd aromaticū apponatur: vel inmediatè ante eius potum, uel etiam poſt aſſumatur: ut eſt cinamomum, gariophilus, nux muſcata, macis, zinziber, galanga, & alia huiuſmodi, & hæc præſertim probo ubi flatus, & eructuationes excitet. Nonnulli etiam in corporib' imbecillioribus, & ualdè delicatis, & in his qui huiuſmodi aquas medicamentoſas abhorrent: ſolent ei commiſcere ſaccharum, vel iuleb, uel mel roſaceum, uel violaceum, creduntq; ſi ei commiſceatur ſaccharum craſſum, ſeù rubeum, vel etiam manna, ut reddatur magis ventris laxatiua: quòd quidem ab hodierna experientia confirmari videtur. Sicut hoc idem etiam confirmatur, ſi ei adiungatur aliqua ſalis communis quantitas: quæ tamen tanta ſit, ut ſūmenti moleſta non appareat.

Multa poſſe cōmiſceri cū hac aqua,

Poſſunt præterea cum iſta aqua multa alia commiſceri uel in ea decoqui: quæ quum multa ſint, multipliciterq; variari poſſint: particularem de ipſis conſiderationem prudenti medico relinquemus.

Hanc aquam cōmiſceri poſſe cū aqua alterius Bal.

Sunt etiam nonnulli, qui eam aquæ alterius balnei commiſcent: & præſertim in patria mea. vbi aquæ ſalſæ balnei Montiscatini in agro excellentiſſ. Ducis Florentiæ poſiti, nonnunquàm commiſcetur: & ſic felicius operatur. Quem quidem modum quum ab experientia, & ratione minimè diſſonum videatur: non abhorreo: immò eam ſepiſsimè commiſcui. Vno enim, & eodem die, ac in eodem etiam corpore exhibui ij. uel iij. ciatos aquæ balnei Montis catini, poſt quos inmediatè dedi iij. vel iiij. aquæ villicæ:

& optimè operatæ ſunt: ſed hoc maximè fieri debet, in corporib' in quibus aqua Villica difficulter digeritur, per ſeceſsūq; operatur: ac etiam ubi ſunt multæ cruditates, materiæq; pituoſæ, & craſſæ. Illa .n. aqua ratione ſalſedinis eas attenuat: naturamq; ad earum expulſionem ſtimulat: quare melius etiam educuntur.

Quomodo hæc aqua bibi ſoleat.

Aliqui præterea hanc aquam bibunt, deambulando, alij verò in lecto iacendo, uel alio modo quieſcendo: et multi ſūt qui melius eam digerunt leniter deambulando, nonnulli verò in lecto iacendo, vel in talamo quieſcendo: non tamen dormiendo: experientia namq; cognitum fuit, ſomnium diurnum maximè contrarium eſſe iis qui eam bibunt.

Quieſcendo bibenda eſt hæc aqua.

Rationabiliter tamen (ut mihi videtur) quū maior pars operationum naturæ tamq; à prudenti iudice pro tribunali ſedente quieſcendo fiant: facilè credi poteſt, quòd melius quieſcendo, quàm deambulando, uel aliquid aliud agendo actuetur, digeratur, ac reſoluatur, ſuamq; operationem perficiat: licet hyp. dixerit, quòd quum volueris belleborum magis ducere corpus mouendum.

Quarta part. aphor. xv.

Quare quum hodiè experientia etiam probari poſsit: videlicet quòd utroq; modo utiliter bibi poſsit: iudicio conſulentis medici huius difficultatis ſolutionem relinquemus.

Quæ peragenda ſunt, ſi commodè non digeratur.

Quum præterea aliquando in nonnullis accidat: ut tota quantitas, uel aliqua eius pars in corpore retineatur: indèq; multa incommoda ſequi poſsint: in iis ſolitus ſum ante cibi ſumptionem eius reſolutionē tentare aliquo cliſmate ex eadē aqua confecto ſaccharo rubeo, oleo cōmuni, ac aliis conſimilib' uel balano ex melle, & ſpecieb' hyeræ ſimplicis uel compoſitæ, parato: uel aliis huiuſmodi ingeniis. Sūmere enim cibum uentre exiſtente hac aqua repleto error eſt.

Regula igitur talis obſeruetur uidelicet quod cibarium aliquod non aſſummatur, donec tota, uel ſaltem maior pars eius, reſoluta non ſit: uel per ſudorem, uel per lotium, uel per inferiorem uentrem, uel etiam per uomitum: ſolentq; communiter neotherici omnes in ijs in quib. per uiam urinæ maior pars eius reſoluitur: talem regulam obſeruare, uidelicet quòd qui eam bibunt, cibum non aſſummant, antequàm tota, uel maior pars eius per uiam illam reſoluta fuerit: uel ſaltem lotium, ad ſui primeuam rediderit naturam: hæc tamen regula neq; ſemper adunguem obſeruari poteſt: neq; debet: ſatis namq; eſt, ad hoc ut cibari, nutririq; corpus commodè ualeat: ut tota aqua, uel ſaltem maior pars eius reſoluta ſit: & quæ remanet, aliquam grauedinem, aut dolorem, aut aliquam aliam moleſtiam non inferat: neq; ſemper (ut nonnulli opinantur) opus eſt expectare lotij reditum ad ſuum naturalem colorem, ſuamq; naturalem ſubſtantiam. Aliquando enim ab alijs cauſis hæc impediri poſſunt. Quum igitur illi, qui eam potauerint, per aliquam iam dictarum uiarum non purgauerint: poſſunt (iudicio meo) præmiſſo iam dicto cliſteri, uel balano, cibum ſummere: illæ tamen ſit tenuis, faciliſq; è concoctionis: & recordor me bis per duos dies continuos ex hac aqua quinq;, aut ſex ciatos ſumpſiſſe, & ex uentriculi imbecillitate non potuiſſe aliquo modo eam digerere: neq; per uiam ſeceſſus, aut lotij, aut ſudoris, purgare, ſeu reſoluere: nihil tamen ferè detrimenti perpeſſus fui, comediq; ſingulo die, parcius tamen: & ſic maior pars eius abſq; aliquo corporis nocumento inſenſibiliter reſoluta fuit: abſtinui tamen ab ulteriori eius potu, ſicut alios abſtinere moneo: qui experientia, aut ratione eam non poſſe

Error communis.

digerere

digerere cognouerint. Cauitates enim, ac venas corporis hac aqua replere: non eſt tutum.

Per quot dies hæc aqua bibi ſoleat.

Licet præterea hæc aqua per multos dies bibi poſſit: ab ijs qui eam commodè digerunt, & expurgant: conſuetudo tamen eſt, quòd per viij. uel x. dies bibatur: idquè vel aliqua dierum intermiſſione, vel ſine, ſecundum ſilicet eius operationem, vel infirmi tollerantiam, uel morbi indigentiam: vel pro ut etiam uidebitur Medico conſulenti: neq; (iudicio meo) inconueniens eſt: pluries in anno eam bibere: laudo tamen, ut aliqui interponantur dies: vt natura eo interpoſito tempore validior fiat: meliuſq; poſtmodùm ipſam actuare poſſit.

Hæc aqua omni tempore bibi poteſt.

Quo tempore potiſſimùm hæc aqua bibi debeat.

Amplius licet hæc aqua omni tempore (iudicio meo) bibi poſſit, alterando tamen aerem, & viuendi modum, vt uidebitur expedire: & ipſa affectio curanda poſtulabit: vere tamen, & autumno felicius operatur. Et ego quidem ſolitus ſum eam exhibere à principio Maij, uſq; in finem Iunij: & à medietate Auguſti, uſq; ad medietatem Septembris: alterando tamen dierum numerum, ſecundum quòd temporum conſtitutiones à natura calidiores, aut frigidiores euadunt regula tamen omnibus obſeruanda mihi videtur, uidelicet quòd iuxtà præceptum Hypocratis, & Galeni, in temporibus ſummè calidis, aut ſummè frigidis, ab ea vnuſquiſq; ſe abſtineat. & licet opinio cuiuſdam fuerit: quòd temporibus ſummè calidis melior ſit: feliciuſq; etiam operetur: nihilòminus iſta ſua opinio non videtur aliquo pacto conſona, neq; rationi, neq; experientiæ, neq; autoritati clariſſimorum virorum. Temporibus enim illis corpora imbecilliora ſunt: difficillimeq; medicationes ferunt: & omnes doctores illis temporibus

v. part. aphor. apho. v.

Falſa opinio.

Error quorū-dam.

ſilentium imponunt. Quare malè faciunt (iudicio meo) moderni quidam Medici, dum in hac re infirmis potius obſequuntur, quàm experientiæ, rationi, & autoritati innitantur: contra quos iam meritò plorant aquæ iſtæ verè ſacratæ, et diuinæ: quum ſuarum optimarū virtutum perſepè ab ijs iſto modo minuantur, & barbitonſoris officiū potius quàm prudentis Medici agere videantur: qui profectò nulla habita ratione tēporis, aut alterius rei ſiniſtræ, ſed lucri tantūmodo intentus, cuilibet ſibi offerenti barbā tondit.

Regimen ſex rerum non naturalium.

Cibaria optimi ſucci, paucarumq; ſuperfluitatum eſſe debent: potus verò uini albi, uel flaui, uel etiam uermiculi, modicæ vinoſitatis, maturi, & parùm aſtringentis. parcior ſit cœna ipſo prandio, ut in mane uenter ſit inanitus, ſuperfluitatibuſq; vacuus: ac totius corporis ſuperfluitates ſi non quotidie, alternis ſaltem diebus reddantur. Caueant à coitu, præſertim ſuperfluo, qui eam bibunt: ab animi accidentibus, curis, vigilijs, ſomno diurno, ac etiam nocturno ſuperfluo: abſtineantq; ab immoderato exercitio, ac immoderata quiete: utantur tamen exercitio, moderato, illo enim mali humores, atq; etiam vapores facilè reſoluuntur: calorq; naturalis excitatur: fortiorq; redditur.

Nunquid?huius aquæ vires res minuātur, ſi alibi diferatur.

Sed quoniam à Lucenſibus meis, & ab eſternis magis perſepè dubitari ſolet: nunquid?huius aquæ uires minuantur, ſi alibi deferatur: poſsitq; adeò utiliter operari, ut in proprio loco clariſsimè operatur.

Solutio q̄ſt.

Dicendum quòd abſq; dubio in ſua naturali ſede perfectior eſt: feliciuſq; ſuam operationem complet locus .n. naturalis, locatum in ſuo uero eſſe magis conſeruat: difficileq; admodùm eſt, ut eius actualis caliditas quæ ex eius permutatione deperditur, & reſoluitur, aliquo artis

ingenio in eodem gradu præciſè, & abſq; alteratione in ea induci poſsit: immò ſepiſsimè ex ualida ignis actione maior in ea caliditas accenditur: vel ex eiuſdem diminuta operatione non ſit adeò calida, ut commodè operari poſsit: multoties etiam nonnullæ ipſius qualitates, uel partes heterogeneæ, uel ex ignis actionæ, vel aæris alteratione reſoluuntur: & aliæ acquiruntur: quæ uel ſunt naturalibus contrariæ, uel ab intentione curantis valdè alienæ. In eo etiam loco, tempore ueris, & autumni, eſt aær adeò temperatus, gratus commodus utiliſq; pro felici eius operatione: ut difficilè ſit ſimilem adinuenire. Quare ſicut accidit de cibarijs, & potibus, videlicet quod multi melius digeruntur, & concoquuntur in uno, quàm in altero loco: ſic credendum eſt de iſta aqua: videlicet quòd melius, commodiuſq; actuetur, digeratur & operetur in ſuo loco naturali, quàm ſi in alieno deferatur: præſertim ſi in eo ſit aær malus, ſanitatiq; contrarius, uel morbo curãdo ſimilis: quum tamen experientia cognitum fuerit, hanc aquam nõ nunquàm in multis Italiæ, Galliæ, Germaniæ, Hiſpaniæq; urbibus, fuiſſe delatam: multoſq; ibi à diuerſis morborum generibus liberaſſe: omninò credere dignum uidetur, in ea ſuarum uirtutum gradus conſeruari, licet uix credi poſſit, ut adunguem, uel ſaltem ut in proprio loco in ea conſeruentur: quum tamen ſua mineralia ſecum ducat, ſemperquè ferrea, alumínoſaq; ſit: neq; iſta ex eius permutatione (iudicio meo) minuantur: non debet uideri mirum ſi ſecundum illorũ uirtutes operetur: caliditas uerò actualis à prudenti, et experto, facilè ſi in duplici uaſe calefiat in ea induci poteſt: & ſi benè os uaſis claudatur, eius uires minimè reſoluentur, licet fortè aliquando minuantur.

Magis tamen laudo : ut exceptis quibuſdam, omnes alij pro poſſe illuc accedere conentur : ubi profectò omnes commoditates,quæ pro uſu huiuſmodi balnei requiruntur facillimè inueniuntur : & adeò benè omnia ſuccedere uidentur : ut nullus ferè ſit,qui non lætus,non confirmatus, aut uoti compos,et(ut ſic dicam)planè contentus diſcedat.

Illis verò hoc minimè laudo : doleo tamen (& ſit cum eorum uenia dictum) ut ipſi in cauſa ſint . Dum enim ibi commorantur , & hoc balneo utuntur : adeò licentiosè , lautè,ſplendidèq; uitam ducunt : uarijsq; cibarijs , & fructibus ueſcuntur : uiniſq; potentibus utuntur : ut mirùm profectò ſit,quum eorum aliquis ab aliqua affectione liberatus indè diſcedit. Non ſolum enim in cibo, & potu, delinquunt ,ſed in omnibus alijs ſalutaribus medicinæ præceptis : qui quidem ſi fortè huius aquæ tanta commoditate carerent, uel magis ſanitati ſtuderent :abſq; dubio regulas medicorum exactius obſeruarent.

Poſtquàm igitur ſic aſſueti ſunt , ego magis laudo, ut ipſi in aliqua ciuitate , uel potius in aliquo rure , ubi ſalubrior ſit aær , & ut iam nonnulli eorum agere ceperunt : ea utantur . Ibi etenim uitam illam conſuetudinariam , & malam ducere noncogentur : omneſq; ſuas commoditates melius frui poterunt. Nihil enim aliud ipſos ad huiſmodi uitæ intemperantiam ducit : niſi conſuetudo quædam mala , quæ in dies ex eorum incuria adeò inualuit : ut iam non ſolum ipſiſmet,ſed & omnibus alijs repræhenſibilis , ualdèq; inutilis quotidiè magis appareat.

Nunquid? ex hac aqua ducciæ fieri poſſint.

Dubitatur præterea à nonnullis, nunquid? ex aqua huius balnei ducciæ pro remouendis quibuſdam capitis morbis fieri poſsint.

Quibus

Quibus quidem breuiter reſpondendo dicerem, quòd ſic. ratione .n. et experientia, id facilè perſuaderi poteſt: immò perſæpè miratus ſum, quòd nullus uſq; ad hæc tempora huiuſmodi aquam in multis capitis affectionibus calidis, & humidis remouendis non accomodauerit: ſummoperèq; eam non commendauerit. Ratione enim ſuæ temperatæ caliditatis, cutis poros aperiendo, reſoluctionem multorum humorum tenuium, & aliquantiſper calidorũ auxiliari poteſt: rationeq; ſuæ potentialis ſiccitatis multas capitis humiditates, & præſertim tenues exiccare: cerebrumq; confortare, atq; roborare ualet: & ego nonnullos cognoui, qui abſq; conſilio alicuius medici, ſed à quadam naturali ratione, uel experientia tantumodo ducti, hanc aquam, quum ab aliqua mala temperatura calida, uel calida, & humida, & nonnunquàm cum conſimili materia in ipſo capite contenta moleſtarentur: ſuper capitis commiſſuram coronalem recepiſſe: indèq; maximum iuuamentũ conſequutos fuiſſe: & profectò nulla in ea qualitas eſt, qua aliquis dubitare poſſit, quin pro duccia etiam utilis eſſe non poſſit: ubi ſilicet vel ratione ſuarum qualitatũ actualium, uel potentialium manifeſtè competere uideatur. Quare quum facilè admodùm ſit, nonnullas duccias ibi parare, ego quidem ſummoperè laudarem, quòd omninò Senatus Lucenſis eas fieri curaret. Ex eis enim non ſolum Lucenſes omnes, ſed & externorum multi maximas utilitates, atq; commoditates conſequerentur. Et licet uſq; ad hæc tempora huiuſcemodi duccijs minimè uſi fuerimus, id tamen eueniſſe credendum eſt, quia uſq; adhuc paratas non habuimus: & profectò ſi ibi fuiſſent abſq; dubio à multis iam non mediocriter commendatas haberemus. Si

Solu&ctio.

igitur ab ijs, quorum autoritate fieri poſſunt, eas (ut ſpero) fieri curabitur: tanto magis huius aquæ vires in communem hominum utilitatem compertas, ſed magis commendatas habebimus: & hæc de iſto quæſito curſim dicta ſint.

Operationes huius aquæ.

Quantum uerò ad operationes huius aquæ attinet: Sciendum quòd tam in potu, quàm extrinſecus applicita, ratione ſuarum qualitatum actualium, atq; potentialium, omnibus ventriculi intemperaturis, conferre poteſt: quæ quidem (ut ait Gal.) viij. ſunt: quatuor quidem ſimplices, totidem uerò compoſitæ: quæ profectò creantur (ut docet ipſemet Gal.) modò ab ijs, quæ intro ſummuntur modò ab ijs quæ foris incidunt.

Pri. de ſanita. tuend.
II. de temp.
VII. de morb. cur.

Et ab ijs quæ in corpus ſũmuntur fiunt: quum in cibo, vel potione, qua quis utitur, uis quæpiam medicinalis eſt inmiſta: ex earum genere, quæ uel calefaciunt, uel refrigerant, uel ſiccant, aliaue quapiam connexione harum qualitatum afficiunt.

Ab ijs quæ foris incidunt, vel ambientis nos aeris uitio, quum is immodicè calefacit, aut refrigerat, aut ſiccat, aut humectat, aut copula quauis harum qualitatum afficit: uel aquæ qua lauerimus, uel unctione, qua uncti ſimus, uel deniquè alterius cuiuſdam, quòd quum foris ventriculo adhæſerit: aut calfaciendi immodicè hunc, aut refrigerandi, aut ſiccandi, aut humectandi uim habuit.

VII. de morb. cur.

Quum igitur (ut ait Gal.) unaquæq; animalis particula propriam actionem ædat, quæ tantum ab aliarum actionibus differt, quantum ipſa particula ab alijs, quæ illas edunt, eſt diuerſa: Differt uerò ab alijs particula quæquè eo quòd calidior, uel frigidior, uel ſiccior, uel humidior

ſit, aut quòd binis horum quibuslibet, ſit affecta.

Si quis tueri actionem volueret hic temperamentum earum cuſtodiat oportet: cuſtodiet autem ſi id, quod ad calidius eſt conuerſum, refrigerabit: quod ad frigidius inclinatum eſt, calefaciet. Pari modo, ſi quod ad ſiccius eſt alteratum, humectabit: & quod ad humidius eſt uerſum, ſiccabit.

Quid peragẽdum pro conſeruatione actionis memb.

Rurſus quoquè ſi ſiccabit pariter, ac calefaciet: quod humidum eſt redditum, & frigidum. Siccabit pariter, & refrigerabit: quod humidius ſimul, & calidius euaſit: & in reliquis duabus coniugationibus ad portionem. Semper enim pro eo quòd exuperat inducendum eo uſq; contrarium eſt: quo ad particulam in ſymetriam, & naturalem habitum vindicaueris.

Sciendum tamen quòd ubi validè in ambabus qualitatibus inmutata quæuis particula eſt, omnem eius actionem perire: nec facilè, quod ſic eſt affectum, ad ſuam naturam reuerti poſſe: ubi verò altera tantum qualitas pluſculum immutata eſt, reliquarum aliqua mediocriter ſe habet: vtiq; qui ita eſt affectus, ſanari poteſt.

Quando perit omnis actio membri.

Iſtis ſic præmiſsis, quum (vt diximus) viij. ſint ventriculi differentiæ: viii. nimirum erunt, & medendi rationes: quarum una (quo medentis conſilia diriguntur) curationis meta eſt, ipſius ſimilaris corporis alteratio: quandoquidem etiam ipſa ex intemperie, & naturalis temperamenti alteratione eſt ortus: at quæ membratim medicatio agitur: ex his duobus conficitur: nempè materiæ copia, & huius congruo uſu.

Vẽtriculi differentiæ.

Videndum eſt igitur quomodo hæc aqua omnibus ventriculi intemperaturis (vt dictum eſt) conueniat. Et bre-

uiter dicendum quòd propter ſuam actualem, & uirtualem caliditatem frigidæ intemperiei conferre poteſt: non ſolum ſi ex ea debita quantitas bibatur: Sed etiam ſi ea quis pro lauacro utatur: præſertim ſi laborans à refrigerantibus abſtineat: & (Vt docet Gal.) utatur Vino ueteri, ex eorum genere, quæ Valdè calfaciunt omni ratione calfacto: tum nutrimento quòd calfaciendi Vim habeat, cum magna piperis quantitate, & alijs huiuſmodi.

Vij. de morbis cur.

Eſt tamen animaduertendum, quòd ſi iſta frigiditas non ſit multùm Valida, neq; à Valentibus cauſis excitata, ac etiam conſeruata, opus non eſſe regimine adeò calefaciente: ſatis.n.eſt, Vt ſit tale, quòd gradui malæ temperaturæ contrarietur: ipſamq; Vel remouere, uel ſaltem lenire poſsit: ſemperq; remouenda cauſa eſt, ad hoc ut ritè curari Valeat.

Quare calidæ intemperiei couferat.

Calidæ Verò intemperiei conferre poteſt, & præſertim intenſæ, ratione ſuæ diminutæ, ac ſatis refractæ caliditatis: quæ quidem reſpectu intenſioris caliditatis ei contrariatur: Vel ei conferre poterit, tam intus, quàm extra, aperiendo meatus per quos poſtea ingrediatur aër frigidus, uel aliud refrigerans, uel tranſpiret caliditas.

VII. de morbis cur.

Licet Gal. glorietur uno die, Vel potius hora, quoſdam à Ventriculi imbecillitate à calore ſilicet cauſata, frigida potione curaſſe: quorum alijs. Non aquam modò dedit fontanam recentem, ſed etiam quæ niue eſſet refrigerata: ueluti Romæ præparare ſolent, calefaciens ſilicet prius, quam ipſi biſcoctam appellant.

Cibos prætereà ad eundem modum refrigeratos identidem permiſit: Sed & frigidæ facultatis fructus ſimiliter refrigerans: iiſdem dedit: & alia id genus multa: in

quibus

iiter refrigerans, iiſdem dedit: & alia id genus multa: in quibus ſibi propoſuit refrigerationem: ſicut ab iis, qui huiuſmodi aqua utiliter uti voluerint, in tali iam dicta uentriculi intemperatura faciendum eſt: quæ omnium uentriculi intemperaturarum facillimè curatur.

Quare humidæ intemperiei aduerſetur.

Humidæ præterea intemperiei, hæc aqua ratione ſuæ potentialis ſiccitatis, & caliditatis ſuorum mineralium aduerſatur. Si tamen humiditas multa fuerit, quum huius aquæ ſiccitas ex ſe multum valida non ſit: ſed refracta ab actuali humiditate aquæ elementaris non poterit eam ſuperare: neq; ſimiliter eius caliditas ualdè potens eſt, cum à naturali frigiditate ipſius aquæ reddatur imbecillior. Valet igitur in modica, aut non ualdè magna ventriculi humiditate, præſertim ſi continuè non foueatur ab eadem cauſa, quæ eam excitauit: omneq; conſilium curationis (ut docet Gal.) ad ſiccandum dirigatur: denturq; iis tum cibi, qui natura ſint ſicci, ac probè cocti, tum prorſus exiguus potus, præſertim frigidæ, uel alterius rei humidæ, iniungaturq; eis ut omnibus aſtringentib' utantur.

vij. de morb. cur.

In mala ventriculi temperatura ſicca laudatur.

In mala etiam temperatura ſicca, hæc aqua ratione ſuæ actualis humiditatis, & ſuæ ferè temperatæ caliditatis laudatur: & licet ratione ſuorum mineralium, ſit virtualiter ſicca, ea tamen ſiccitas non eſt tanta, ut omninò ſuam humiditatem corrumpat. Quare quum in uentriculo, ſi ex ea conueniens bibatur quantitas, paruam moram contrahat: habet potius virtutem humectandi propter ſuam actualem humiditatem, quàm exiccandi. Siccitas enim ſua, quum (ut dixi) debilis ſit, ac ualdè refracta ab humiditate aquæ, non poteſt operari, nec manifeſtari, niſi in aliquo notabili temporis interuallo. Valet igitur hæc aqua intus,

vij. de morb. cur.

& extra, in mala ventriculi temperatura ſicca, non tamen adeo valida, ut ſimillimum habitum efficiat ijs, qui maraſmo, id eſt ſenili ariditate macreſcunt: qui quidem habitus (ut refert Gal.) fit, quum inter initia exiguam intemperiem ex ſiccitate, quæ madefieri poſtulet, qui eam curandam ſuſcipiunt, in potu exhibent abſinthium, tum amaros aſparagos, & bulbos, malaq; cotonea, & cæſtiana, & punica, in cibum exhibent: poſt quoq; ubi uenter nihil continet, etiam rhois ſuccum eos bibere cogunt, tum quæ exiccant extrinſecus imponunt: & ſic paulò minus omnis madoris expertes, reddunt: quos omnes Gal. ſanat omni ratione humectans.

vij. de morb. cur.

Eſt præterea notandum (ut ait Gal.) quòd alteratio ſicca ventriculi egrius curatur quàm calida, & frigida quòd imbecilli (ut ſic dicam) magis materiali qualitate eius curatio perficitur: tempus verò curationis in ſicca intemperie multo amplius eſt, quàm in humida: quippè quod ſenium inſanis eſt, id ſicca intemperies eſt in ægris: itaq; etiam inſanabilis eſt, ubi ſolida ſimiliarium partium ſubſtantia reddita eſt ſiccior.

Nam eſt, & altera ſiccitas utiq; cum ea, quorum ſubſtantia ex humore concreto conſtat, ſicut caro, & adeps ſunt liquata.

Tertia verò ſiccitas eſt, quum propria humiditas, undè partes nutriuntur, omninò eſt abſumpta, & iſta continetur in omnibus animalis partibus, ceu ros quidam per eas ſparſus.

Hanc igitur inſerere particulis ſine nutrimento non eſt: ideòq; difficillima eſt omnium eiuſmodi affectuum curatio: non ſolum per huius aquæ potum ſeù lauacrum,

ſed etiam per alia cuiuſcunq; generis præſidia: & ſi aliquando curatur, cibis potius boni ſucci, quàm medicamentis curari poteſt: ab omnibus exiccantibus cauendo.

Diuerſa etiam à iam dictis ſiccitatibus eſt ea, quæ in proprijs cuiuſquè particulæ arterijs, venisq; conſiſtit: quæ quidem ex ſanguinis penuria prouenit: Quare non aqua iſta, ſed cibis, & potibus, ex quibus ſanguinis quantitas gigni poſsit, retificando membra: quæ habent ipſum generare, quatenus opus ſit, curari debet, & poteſt.

Eſt tamen notandum (ut ait Gal.) quod ſiccæ intemperies quæ in uentriculo conſiſtunt, peſsimæ ſunt: & difficillimè corriguntur: multaq; ſollicitudine indigent: immo (ut teſtatur idem Gal.) nunquàm ad perfectionem ſanantur: nec in eum ſtatum qui ante morbum fuit reuertuntur: & (ut vulgus ait) in talibus intemperantijs accidit, morbum ventriculum afflixiſſe: & in reliquam uitam imbecillum reddidiſſe: quippè ſenum ij. ventriculum obtinent, priuſquàm conſenuerint: quo fit ut facilè ex leuibus lędantur cauſis, perindè: ac ſenes, nec probè concoquere poſsint: quo euenit, ut etiam totum his corpus deterius ſe habeat, areſcat, in maraſmumq; tranſeat: quem facilè mors ſequitur: præſertim ſi vehementer ſit leſum. Quare non videbitur mirum, ſi etiam hac noſtra aqua huiuſmodi intemperies non facilè curentur. vij. de morb. cur.

Eſt tamen ſciendũ quòd victus ratio eadem genere eſt, tum in hac ſupra dicta ſiccitate, tum in illa quæ ſolam eam humiditatem abſumit, quæ ſolidas nutrit: præterea etiã in iij. quam ſupra memorauimus ſiccitate: facillima verò omnium ſanatu iiij. eſt: in qua venæ ſucco ſunt inanitæ:

Victus ratio inuent. ſiccitatibus.

Quæ vẽtriculi ſiccitas facillimè curetur.

immò hic affectus, ut frigiditas, potius habitus curatur, quàm ut ſiccitas: vel (ut tutius loquar) frigiditatis reſpectus in hac ſiccitate exuperat periculumq; in ea vertitur: ſiccitas ſecundum locum obtinet, habetq; proindè ſanationem, tum exprompram, tum cælerem: ſi quidem ſi biduo quis victus rationem bis cautè exhibeat, modicè calfaciens, & tutò nutriens, ſtatim in iij. pleniorem victum citra noxam admittunt: multoq; id magis in iiij. & v. atq; hoc ſanè erat, quòd Hip. præcepit: quæ longo tempore extenuata corpora ſunt, ea ſegniter reficere oporet, quæ breui breuius.

ij.apho.aph.7.

Siccitati ſuccedere frigiditatem.

Scire autem licet, ſolidorum corporum ſiccitatibus, ſi perdurent, ſuccedere neceſſario frigiditatem: quippe permanere ſiccitas per ſe non mutata oppoſitione, quæ ex calido, & frigido conſiſtit non poteſt. Cæleriter enim ex nutriendi defectu refrigerantur partes: propterea ſilicet quòd ex calido ſucco ſanguinis nutriuntur. & hæc de temperaturis ſimplicibus dicta ſufficiant.

De ventriculi temperaturis compoſitis

In compoſitis verò laudatur hæc aqua. Si enim ſiccitati ventriculi copuletur frigiditas, quæ euidentes notas habeat, cæterum magna non ſit: ita quòd ventriculus in temperatura ſicca, & mediocriter frigida laboret: aqua iſta poterit ritè adminiſtrari. Ratione enim ſuæ actuali humiditatis, & caliditatis facillimè huiuſmodi intemperiem alterare poterit: neq; ſiccitas eius virtualis tanta eſt, ut ventriculi ſiccitatem augere poſsit: quum præſertim (ut diximus ſupra) in eo longam moram non contrahat, danda tamen opera eſt (ut docet Galen.) quòd non ſolum omnibus alijs ingenijs ventriculum humectes, ſed etiam moderatè calfacias: minimè eis quæ humectant, ea quæ va-

Vij. de morb. cur.

lenter

lenter calfaciunt adiungendo: quippè ijs uehementer ſiccandi vis ſubeſt.

Quantitas noxæ quid agere poſsit.

Iam verò quantitas noxæ in utraq; intemperie, ad materiæ inuentionem poteſt viam oſtendere. Verbi gratia maximæ quidem ſiccitatis ſanatio præſcripta iam eſt: modicæ verò, adeò ſcrupuloſa uictus ratione non indiget: faciliuſquè ab iſta aqua ſanatur: quandoquidem nec vires ipſis funditus ſunt collapſæ. Etenim nulla alia de cauſa difficilis redditur validæ ſiccitatis in corpore commoda curatio: quàm quòd ubi refici corpus poſtulat, nec cibus, ſe ipſo caleſcere cum eo poteſt: ſed eius quòd nutritur operam qua præparetur requirit, ipſum eſt imbecillum. Quum ergo id modicè ſiccum fuerit: propterea quòd vires non penitus conciderunt, uberius cibare licet: nec metus eſt ullus, ne à modo aberres. Ac ex potu huius aquæ, uel eius lauacro curationem ſperare non poſſis: ſi tamen extrema ſiccitate, ac frigiditate laboret ventriculus, non ſolum hac aqua, ſed neq; etiam quocunq; alio generoſiori præſidio liberari poterit: neq; eam in huiuſmodi extremis intemperaturis laudo. Omnium enim intemperaturarum compoſitarum ventriculi peſſima eſt, frigida, & ſicca, quare nil mirum ſi difficillimè corrigitur, multaq; ſollicitudine indiget.

Extrema frigiditas, & ſiccitas curari nō poteſt.

De temperatura valdè ſicca & medicriter frigida.

Si verò uentriculi intemperies ſit valdè ſicca, mediocriter verò frigida: poterit hæc aqua ratione ſuæ actualis humiditatis, & caliditatis (ut diximus) conferre: & licet in ea non ſit tanta humiditas, ut ex totò valdè ſiccam intemperiem remouere poſſit: propter ſua mineralia: nihilòminus poteſt eam minuere, ſed facilius alterare: ac aliquando in totum remouere mediocrem frigiditatem et

coniunctam, præſartim ſi uel ei admiſceatur: vel alio modo quis utatur tantum calfacientis materiæ, quantum ventriculus ad frigidam intemperiem inclinauerit: id eſt ſi modicè refrigeratus fuerit, & ualdè exiccatus ea quæ modicè calfaciunt, ut eſt aqua iſta, ac ſimilia, valdè humectantibus adiungere licet.

De temperatura valdè ſicca, & frigida.

At uerò ſi ventriculus ſumma ſiccitate, multaq; frigiditate laboret: ſic ut fortius calfacere opus ſit: aqua iſta minimè ſufficiens erit: neq; illis, qui iſto modo ſunt affecti, propinanda eſt. Omnium enim intemperaturarum grauiſsima hæc eſt: quo circa ad corrigendam quoq;, non ſolum iſta aqua. ſed omni alio quouis ingenio difficillimam eſſe, meltaq; ſollicitudine egere, minimè ignorandum eſt.

De temperat. valdè ſicca, & modicè cal.

Si verò multa ſiccitate, modica verò caliditate ventriculus ſit affectus: aqua hæc non ſolum ſua actuali humiditate, ſed etiam aliqua frigiditate, qua ratione aquæ, & ferri participare diximus: conuenire videbitur. In reliquis verò intemperies hæc, ut ſicca tantum curari debet: uini tamen uis, melliſq; copia, aliarumq; rerum valdè calefacientium, & exiccantium minuenda eſt: & non ſolum mellis copia minui debet: ſed nullo modo deguſtandum eſſe iudico: vinum verò minimè antiquum ſit, ſed nouum, aut mediocre, aquaq; commiſtum.

De temperat. valdè calida, & mediocrit. humida.

Si verò in ventriculo exuperet intemperies calida, cui adiuncta ſit humiditas mediocris, quum omnium intemperaturarum compoſitarum ventriculi facillimè curetur: poterit hac aqua ſanari: vel ſaltem leniri. In ea enim (ut diximus) aliqua refrigerandi uis reperitur: rationeq; ſuæ temperiei extremæ caliditati ſe ſe opponere

poterit : neq; tanta eſt eius actualis caliditas, ut validam ventriculi caliditatem augere, ſeu conſeruare poſſit. Reſpectu enim illius intenſæ caliditatis (iudicio meo) frigida potius dici poteſt. Refrigerabit igitur, vel ſaltem intenſam caliditatem leniet: rationeque ſuæ uirtualis ſiccitatis, illam mediocrem ventriculi humiditatem alterare poterit: præſertim ſi in eo longam moram contrahat: & ea quis longo tempore, aut in potu, aut pro lauacro, vel fomento utatur. Hanc uerò intemperiem minore metu, quàm ſi coniuncta eſſet ſiccitati, aqua frigida curauit Gal. quando ſilicet minimè ex ea vicinæ partes lædi poterant.

Nam in ſiccis affectibus (ut ipſæ ait) neceſſe eſt, non ea modo, quæ proxima ſunt, ſed etiam totum corpus gracilius reddi.

vij. de morb. cur.

Ventriculo autem ipſo nondum ſiccato, nec totum attenuatum eſſe corpus poteſt: quare nec frigidæ potu lædi.

Sicubi verò adeò uehemens caloris intemperies uentrem occupet, ut uſque ad cor ipſum perueniat: febricitare hominem neceſſe eſt: quominùs mirum eſt, ſi eiuſmodi intemperiem maius periculum inſequitur: ſanatio tamen genere eadem eſt. Iſta tamen intemperies minimè hac aqua curari debet. Vbi enim febris eſt, & præſertim ualida, eam non laudo.

Si uerò in ventriculo calor coniunctus fuerit cum mediocri ſiccitate, poterit hæc aqua ratione ſuæ frigiditatis virtualis, & humiditatis actualis conferre: ſi tamen in alijs omne regimen ad frigidum, & humidum vergat. (Ait enim Galenus) quòd hæc intemperies eadem genere remedia poſcit, cum ijs quæ valent ad ſupradictam

De temperat. calida, & mediocriter ſicca

vij. de morb. cur.

intemperiem, ad quam ſilicet febris de neceſsitate ſequebatur: ceterum non adeò ſecurus eſt refrigerantium uſus.

/ij. de morb. cur.

Quæ ventriculi intemperies facilè curentur

Et (ut habet idem Gal.) facillimè quidem ad curandum ventriculi alterationes ſunt, quæ ex calido, & frigido conſiſtunt: propterea quòd maximè actiuis qualitatibus corriguntur: & licet in iſta aqua actiuæ hæ qualitates non ſint multum validæ, magis tamen actiuæ ſunt, quàm quæ paſsiuæ in ea ſunt, ſecundum proportionem, in remouendoq; contrarias ventriculi alterationes non multum ualidas, & eis ſubiacentes potentiores ſunt, quàm paſsiuæ. Quare (ut ait ipſemet Gal.) ventriculi alterationes quæ in humido, ſiccoq; habentur, egrius curantur. Imbecillis. enim (& ut ſic dicam) magis materialibus qualitatibus .i. non adeò actiuis, eorum curatio perficitur: potiſsimũq; quum humectandum eſſe requiritur, ac tempus quidem caloris, frigoriſq; reparandi par quodamodo eſt, ſecuritas tamen impar. Niſi enim cuncta quæ ei quòd curatur circundata ſunt corpora, valida planè ſint: metus eſt, ne ab ijs quæ refrigerant noxam contrahant non leuem: in reliquis duabus qualitatibus ſecuritas ſimilis eſt: tempus uerò curationis (ut dictum eſt ſupra) in ſicca intemperie multo amplius eſt:

vij. đ mor.cu.

Quæ vẽtriculi alterationes egrius curẽt.

In quib' intẽperaturis ventriculi magis cõueniat hæc aqua.

Sed ad aquam redeundo, magis eam laudo ſeruantis ſeruandis, & præmiſsis præmitendis in mala temperatura calida, & ſicca: aut frigida, & ſicca, non tamen intenſa valdè quàm in ſummè calida & humida: aut ſummè frigida & humida. Non enim mihi videtur, quòd eius actualis, uel potentialis caliditas, aut ſiccitas virtualis, ſit adeò potens ut non poſsit caliditatem, & ſiccitatem ſuperfluam ventriculi diminuere potius, quàm augere.

Similiter

Similiter etiam, frigiditas eius ſi aliqua in ea eſt ratione aquæ, & eius ſiccitas potentialis, ratione ſuorum mineralium, non videtur adeò valida, quòd malam ventriculi intemperaturam frigidam, & ſiccam, magis quàm frigidam, & humidam lenire non poſsit. Sua enim humiditas actualis multo maior eſt ſiccitate potentiali, & in minori admodùm tempore poteſt (iudicio meo) ſuam vim ventriculo comunicare.

De vẽtriculi paſsionibus. cum materia.

Sed quoniam in ventriculi ſinu nonnunquàm continetur humor: qui aut calfaciendi, ut refrigerandi, aut humectandi, aut ſiccandi, aut etiam horum aliqua per coniugationem efficiendi naturam obtinet, intemperiem creat. Interim verò & in ipſas ventriculi tunicas (ut ita dicam) imbibitus ſiue impactus. videndum ſi aqua iſta in huiuſmodi affectionibus utilis ſit, & quomodo.

Eſt igitur notandũ, quòd licet materia quæ continetur in ventriculo, ſepiſsime per uomitum educatur, ac remoueatur: nihilòminus ſi vomitus ſpontaneus, ſeù volutarius nõ fuerit: poteſt hac aqua plurimùm facilitari, ſi ex ea tepida aliqua bibatur quantitas, materiaquè euacuanda valdè craſſa, aut viſcida non ſit: aut in ventriculi tunicis valdè imbibita, ſeù impacta non fuerit: & licet ut plurimùm per uiam urinæ ſuam operationem complere ſoleat: aliquando tamen materiam iſto modo in ventriculo contentam, ac facilè fluxibilem per ſedem educere ſolet: ventriculumq; , ac inteſtina albuere, atq; mundificare: præſertim ſi materia ſit bilioſa, vel pituitoſa tenuis: ſi uerò craſſa fuerit, ac lenta ea, quæ vim habent attenuandi, atq; incidendi præmittenda ſunt: uel cum ipſamet aqua immiſcenda. In ea enim modica admodùm attenuandi, aut ſecandi

Vbi hæc aqua magis laudanda ſit.

uis ineſt. Qua propter eam magis laudo ubi ventriculus fuerit repletus materia bilioſa, & pituitoſa tenui: quàm melancolica, ſeù pituitoſa craſſa: & magis etiam ubi materia fuerit in cauitate ventriculi, quàm ubi imbibita, ſeù valdè adherens eius tunicis ſit: ſi tamen illæ eædem materiæ vomitu facilè purgari poſſent: minimè hanc aquam laudo: niſi in modica quantitate, ac ratione potius facilitandi vomitum, quàm diuertendi materias illas ad inteſtina.

vij. de morbis curandis.

Sed quoniam nonnunquàm, & fortè ut plurimùm ex alia quapiam, vel alijs particulis humor ſeù humores ad ventriculum confluunt (ut habet Gal.) diligenter diſcerni indigent: quales ſilicet illi ſint, conſiderareq; effectricem cauſam oportet: ut ſilicet poſtmodum indè recta curatio ſtatim fieri poſsit.

In ventriculi affectu quid agendum ſit.

In ventriculi igitur affectu, ubi id quod ſuperuacuum traſmittit inueneris, omnem huc curam conferre oportet: de ventriculo autem tantiſper eſſe ſollicitum opus eſt: ne quæ confluant, promptè recipiat: quod duplici ratione fiet, vna omnium fluxionum communi, quippe quæ ab aſtringentib⁹ repercutiuntur. Altera verò non minus ipſa quoq; omnium partiũ quæ ad bonã habitudinem reducũtur, communi: nempè ex ipſarum temperiei mediocritate.

vij. d̄ mor. cu.

Primum igitur (ut ait Gal.) inſpiciendum totum corpus eſt, an excrementoſum, an plethoricon .i. nimia equalium humorum copia redundans, fluxionem ventriculo inmittat: & ſi excrementoſum fuerit, excrementaq; multa, ac craſſa fuerint, attenuanda, minuendaq; ſunt: deindè uerò aqua iſta propinari poteſt: præſertim ſi excrementa, quæ remanſerunt bilioſa, aut pituitoſa, non valdè craſſa fuerint. Hac enim aqua non ſolum per uiam ſudoris,

ac lotij, ſed etiam inteſtinorum, ac uomitus expurgari fecile poterunt: ſuaq; ſtipticitate omnia membra naturalia validiora fient. Quarè ſi in reliquis debitum iniungatur regimen, iſtorum excrementorum abundantiam facilè ex iſta aqua à ventriculo diuerti poterit: ſi ſilicet in potu debita ſummatur quantitas.

Deindè verò conſiderandum eſt, totum corpus plethoricon .i. nimia equalium humorum copia redundans fuerit: fluxionemq; ventriculo immittat. Quòd ſi aliquando accidat: vena omninò incidenda eſt. Per eius enim ſectionem humorum equalium copia euacuatur. Deindè uerò quòd parcius viuat imponendum eſt: ſi uerò tandem aliqua adhuc fluxio ad ipſum ventriculum remanebit, ſi uomitu, uel alio quouis præſidio diuerti non poterit: tunc audendum eſt ſuper iſta aqua, quæ ſua ſtipticitate adeò ventriculi uires roborare poterit, ut non amplius huiuſmodi materias recipiet: & ſi fortè recipiet, poterit illas reſoluere, aut concoquere, ad benignũq; reducere: uel alia membra mittentia exhonerare, abluere, mundificare, atq; etiam roborare: in tantũ quòd amplius huiuſmodi ſuperfluitates ad ipſũ ventriculũ, non immittent. ſed alia conuenientiori, ac utiliori uia eas reſoluent: & uniuerſũ corpus ab eis liberabunt: præſertim ſi non fuerint in partib. ualdè remotis.

Conſiderãda ante potum huius aquæ.

Si præterea uniuerſum corpus non fuerit excrementoſum, neq; plethoricon, ſingulæ corporis partes ſingulariter expendendæ ſunt: atq; in toto quidẽ corpore extimandæ, tũ redundantiæ, tum excrementorum notæ: & ſi partes ex illis fuerint, quæ ab iſta aqua in naturalem habitum reduci poſſint: & excrementa, quæ ad ventriculum, tranſmittuntur ex eorum genere ſint: quæ ab eadem

educi poſsint, perutilis iudicanda erit: quales autem ſint huiuſmodi partes, & qualia ſint ea excrementa, notum erit ijs: qui iſta noſtra diligentiſsimè conſiderabunt. Illæ enim ſunt, omnia membra naturalia, & excrementa præſertim calida, ac frigida, uel tenuia, aut ſaltem non ualdè craſſa, aut lenta.

Si ventriculus ex retētione meſtruorum patiatur.

Sed ut aliquo modo ad particularia deſcendamus: primùm quidem in mulieribus, ſi ventriculus patiatur, conſiderandum: an naturaliter non purgentur. Poteſt enim ſanguis ille menſtruus præter naturam retentus cauſam paſsionis ventriculi eſſe: ubi præmiſſa euacuatione humorum craſſorum: qui defluunt ad uenas uteri, & illas obſtruunt: poteſt hæc aqua intus, & extra utiliter accommodari. Habet enim ratione ſuæ actualis caliditatis, & ferri, cuius naturam ſapit: attenuare, aperire, omneſq; corporis meatus abluere, & præſertim uteri: & ſic poteſt ventriculum ab illa affectione liberare: præſertim ſi patiens regimine attenuante, aperienteq; utatur: caueatque ab incraſſantibus, & obſtruentibus.

Mox ſimiliter in uiris extimandum eſt, nunquid excretio aliqua conſueta, his retenta ſit: ex qua ſilicet ventriculus compatiatur: & ſi ex illis erit, quæ hac aqua euacuari, uel mundificari, aut retificari poſsint: audacter eam propinare poterimus.

Si ventriculus patiatur ex retentione ſanguinis.

Nonnullis enim ora venarum quæ in ſede habentur euacuare ſuperflua ſunt ſueta: quæ quidem ſi non euacuentur, ſed retineantur: occaſionem ut ventriculus patiatur, facilè præbent. Quare ventriculus ex huius aquæ uſu, ut videbimus infra liberari poterit.

Similiter etiam in alijs ſolet ſanguis ſuperfluus certis

quibuſdam

De ventriculi paſsione ex retentione ſanguinis e naribus fluere ſoliti.

quibuſdam periodis è naribus fluere: qui ſi retineatur poteſt ipſum ventriculum affligere. Si ſilicet ad eum confluat: vbi etiam aqua Villenſis non erit inutils. Poterit enim ipſa mediante uel diuerti, & euacuari: uel attenuari, ut ſilicet per venas uarium fluere poſsit: aut retificare membra, quæ ipſum gignunt: nec non eius quantitatẽ minuere.

De paſsio. ventriculi ex aliquo vaſe interclufo.

vij. d mor. cu.

In alijs uerò vomitus, aut alio quopiam modo in certis quibuſdam periodis uas aliquod recluſum eſt quo ſuperflua euacuari ſolita erant. Galenus namq; nouit id, tum in ore, tum in faucibus multis contigiſſe: in quibus quidem omnibus ex huiuſcemodi occaſione, ventriculus non leuiter pati poteſt: & licet multis alijs præſidijs talis paſsio remoueri, uel ſaltem leniri poſsit: ego tamen inter alia non poſponerem aquam noſtram. Ea enim facilè euacuari poterit materia illa, quæ per uomitum expurgabatur: & uas recluſum aperiri, ut indè ſuperflua quæ ad ventriculum confluunt educantur: ac reſoluantur.

Si ventriculus ex ſanguinis retent. patiat.

Non deſunt præterea quibus per ventriculum ſanguinis expulſio certo tempore fiat: potiſsimùm ijs qui cum uehementem exercitationem depoſuerunt, à priore tamen victu non deſtiterunt: aut etiam arctuum toto aliquo, ſunt priuati: in quibus quidem ſi ſanguis ille retineatur & ex illa retentione uentriculi alteratio inſequatur facilè credi poteſt, quòd ſi hæc aqua à prudenti medico exhibeatur, poterit facillimè huiuſmodi alterationem remouere: uel aperiendo uias, per quas ſolitus erat ille ſanguis, ad uentriculum peruenire: uel ratificando membra, ne illam ſuperfluam quantitatem gignant: uel illam aliundè diuertendo.

Sunt præterea quibus diarrheæ, & chólleræ, certis

Si vẽtriculus ex redundantia laboret.

interuallis, omnem corporis redundantiam educunt: quod niſi accidat, ſolet ventriculus indè pati, ubi etiam poteſt aqua noſtra conferre: ſi ſilicet ea materiæ illæ educantur, uel aliundè diuertantur, aut alio quouis modo reſoluantur.

vij. de morbis curandis.

Ab ijs tamen (ut docet Gal.) illud æſtimandum, quanam uictus ratione uſi fuerint, utrum ne frequenti cruditate, aut ſatietate, idq; in ocioſa uita, ac præcipuè præter conſuetndinem, an contra.

Illud deindè perpendendum, an aliud membrum corporis, certo temporum circuitu uexari ſolitum, nunc non uexetur. Alijs enim articularis morbus, aut coxendicis, aut podagra, alijs cæpbalea, aut etiam fluxio aliqua, quæ in oculos, uel aures procubuit, nunc migrauit ad uentriculum: non paucis uerò catbarri, & corizze ideſt deſtillationes per guttur, & nares, quæ aſsiduè uexabant, conuerſæ certo tempore in uentriculi loca ſunt.

His igitur omnibus ſic conſideratis, ſi quidem ex minus momentaneis translatio facta eſt: quod ſuperfluum eſt, rurſus ad ea reuelles: ſin ex iis quæ maioris ſunt momenti, ambobus ſimul conſules: eum ſemper ſummouens affectum, qui fluxionem excitet: quod quidem fiet ſi omnes corporis partes ad bonam babitudınem reducantur, ac omnes naturales expulſiones fluxiles ſemper reddantur: quod quidem aqua iſta nonnunquàm fieri poterit: ſicut à prudenti medico facilè cognoſcetur.

Et ſi propter equalium in toto corpore ſuccorum redũdantiam venter fluxione tentatur: totum corpus euacuandum eſt: uel ſormacbo, uel aqua iſta: præſertim ſi bumores

non ſuerint ualdè craſsi, neq; etiam in magnā ualdè quantitate aggregati.

Simili modo ſi propter alicuius mali ſucci abundantiam, Venter fluxione tentatur, illæ euacuandus eſt: qui profectò hac aqua commodè euacuari poterit: atq; poſtea ad Ventriculum redeundum. Si ſilicet maiori confortatione, aut auxilio indigebit. Iſta enim aqua non ſolum Vim habet huiuſmodi materiam educendi: ſed etiam mundificandi, ac Ventriculum roborandi: qua quidem re indiget: quoniam quum per plures iam dies delata in eum ſuperuacua ſunt, aliquid Vitii ex eorum malitia contraxit: quod quidem à Virtutibus huius aquæ ammoueri poterit: Vel (ut ait Gal.) ex tempeſtiua abſinthii potione, & ſi pro temperamento noxiæ fluxionis Ventriculus intemperie aliquando laboret: corrigi nimirum per contraria præſidia poſtulat: inter quæ (ut Vidimus ſupra) aqua uillenſis annumerari poteſt: & facilius quidem erit eiuſmodi noxam corrigere, ubi paucos durauit dies. Nam ſi deſiderio eius qui curaſſet, longiore ſpatio permanſit: aliquando tunicæ eius malo ſucco implentur: & ſic non ſolum hac aqua, ſed etiam aliis præſidiis difficilius curatur: aliquando uerò ipſa ſimilaris tunicarum Ventriculi ſubſtantia intemperata non leuiter affecta, ſimilem curam indiget: quam prius de intemperantiis ſupra retulimus, quæ abſq; dubio (ut diximus) hac aqua compleri poteſt.

Si igitur ſuccus uitioſus in Ventriculi tunicis receptus, non adeò faciliter hac aqua euacuari poterit, uti ſi in eius cauitate eſſet: poteſt nihilòminus educi præcipuè: ſi ualdè impactus in ipſis non erit: ſed tunc (ut docet Galenus) loco iam dicto, ea pharmaca, quæ modicè purgant,

Si vitioſus ſuccus in vericuli tunicis ſit.

vij. de morbis curandis.

exhibenda ſunt, ſic ut eorum uis ſuper uentris, & inteſtinorum loca non aſcendat: aut ſi quid ultra uaſa, totum in meſenterio contingant.

Si lenta pituita ventriculo ſit infixa.

Verum quibus lenta pituita ventriculo infigitur: his ante quàm exhibeatur iſta aqua, uel alia medicina ſolutiua exhibenda ſunt quæcunq; hanc diſſecare ualent. Sic enim poſtea facilius, commodiuſq; educitur. Quod ſi ad uomendum ſunt idonei, cum in hac aqua ſit aliqua uirtus attenuandi, ac uomitum mouendi, præſertim cum materia ſit in ventriculo, ut nunc ſupponitur: non eſt inutilis: ſicut nequè inutile eſt, in his uomitum per radicula ex oximellite (ut docet Gal.) tentare.

Si uerò lentus humor non ſit, neq; craſſus, facilius uel uomitu, uel ſeceſſu, uel etiam per urinam hac aqua educetur: uel (ut ait Gal.) ſolo ptiſanæ cremore, aut mulſa, per uomitum expurgabitur, & tunc ſummendum utriuſuis plus eſt: quàm uel nutrimenti, uel etiam deiectionis cauſa ſumeretur, ut ſilicet facilior ſit uomitus: idoneum uerò eſt etiam tunc, ſi mulſa in qua incoctum abſinthium ſit, bibatur (ut iubet Gal.) nam id quoq; tenues ſuccos, quicunq; uidelicet in uentriculi ore continentur, commodè deorſum impellit: & hoc idem abſq; dubio aqua villenſis ageret: ſi ex ea in potu debita ſummeretur quantitas.

Si ventriculi affectus miſtꝰ ex tribus iam dictis affectibus ſit.

Aliquando præterea miſtus ex tribus iam dictis ſimplicibus affectionibus in uentriculo affectus apparet: ita ut & ipſæ ſolidæ eius partes laborent: & mali ſucci, ita uentri ſint infixi, ut elui ex facili nequeant: & alij in interno eius ſinu contineantur. Poteſt namq; interim fieri, ut primus cum ſecundo conſiſtat: poteſt & ſecundus unà cũ tertio, poteſt et primus cum tertio: ac ſæpè etiam omnes

ſimul

ſimul eſſe in omnibus tamen (ut dictum eſt ſupra) poteſt hæc aqua conferre. Si enim ſolidæ partes ventriculi laborant aliqua mala temperatura, iam diximus, quomodo hac aqua alterari poſsit: ſimiliter etiam ſi mali ſucci ſint infixi ſolidis partibus, ut elui ex facili non poſsint. Iſta tamen aqua poſſunt aliquando educi, ac ex illis locis amoueri. Si uerò in eius interno ſinu, & cauitate contineantur, multo quidem facilius ea ablui, ac mundificari poſſunt: maximè ſi non fuerint valdè craſsi, aut tenaces: quod ſi accidat: præmittenda ea ſunt: quæ vim attenuandi, aut incidendi habent: ſimiliter etiam dicendum eſt, ſi huiuſmodi affectiones inuicem complicentur: vel omnes ſimul adinueniantur. Medicus enim prudens poteſt omnia optimè conſiderare, & iſta aqua uti, ubi ſibi videbitur conuenire, præmittendo ea, quæ ei oportuna videbuntur.

Primùm verò in eiuſmodi complexu extimandum, à quo maximè diſcrimen ægro impendere uideatur: ſecundo loco quid, quæ ue ex his cauſæ rationem obtineant: & quid effectus, tertio quæ ſanari antea poſsint: & quæ non poſsint.

Quæ extimāda ſint in complexu affectionū ventriculi.

Vbi namq; à quoquàm affectuum, non leue periculum inſtat, ad id quòd urget dirigi primùm curantis conſilium debet: ubi aliud afficiens eſt, aliud quod ab eo efficitur: ipſa cauſa ſpectanda.

At ubi curare hoc, ſine illo non licet: ad id quod ordo dictat, eſt reſpiciendum: atq; in eo quidem curationis conſilio, quod ab urgente initur, affectus magnitudo perpendenda eſt: eaq; triplex eſt.

Alia quæ ex leſæ actionis præſtantia ſpectatur.

Alia quæ ex propria affectus eſſentia.

Et tertia præter has, quæ ex facultate, quæ læſum corpus gubernat: extimatur.

In eo verò conſilio quod ex cauſæ ratione initur, animaduertendum: quid nam eorum, quæ coniuncta ſunt augere, aut gignere reliqua poſsit: quæ rurſus uel gignantur, vel incrementum ab eo accipiant: in eo uerò quòd ordo præſcribit: quid à quo, uel quid cum quo, uel quid poſt quid ſanari poſsit. Quibus omnibus diligentiſsimè conſideratis, à prudenti medico hæc aqua ubi opus fuerit, accommodari poterit.

De cibi appetentia.
Pri. de ſimpt. cauſis.

Amplius hæc aqua in potu ſumpta, cibi appetentiam inducit: eiuſquè nauſeam tollit. Vbi notandum, quòd os ventriculi (ut habet Gal.) per ſe patitur abolitam, difficilem, & deprauatam appetentiam.

Vocat autem abolitam appetentiam, quum quis nihil omninò appetit.

Difficilem eam, quæ imbecilla eſt.

Deprauata autem appetentia partim ad immoderatam cibi, potioniſquè exhibitionem vertitur: partim ad alienæ qualitatis deſiderium.

Atqui hæc omnia naturales ipſius particulæ functiones ſequuntur: ob quas à cerebro maximos neruos ſortita eſt, quorum aduentu, abundantiori præceteris partibus omnibus ſenſu prædita eſt.

Quum enim quodlibet animal in ambientem aerem, per cutem diſsipetur, & inaniatur, principio partes cuti ſubditæ inanes redduntur: at natiua harum facultas eſt, ut cibum ex vicinis partibus ad ſe alliciant: ut impleatur id quod erat inane: mox illæ rurſus ex ſibi vicinis, ac tertio

loco hæ ex ſibi propinquis : ita ex proxima quaq; parte facto ſemper celeri tractu, perinde quaſi in choro quopiam: tandem venæ ad ventriculum productæ inanes euadunt : quæ & conſueuerunt, & poſſunt cibum ex ventriculo ad ſe conuellere : ueluti ſtirpium radices in terram demiſſæ : quippe tota hæc actio, quum non ſit animalis, ſed naturalis haud aliter in animalibus quàm in plantis perficitur.

Igitur terra ventriculi vice, plantis tantiſper promptū abundantemq; cibum miniſtrat, quo ad anni tempora naturalem temperiem ſeruauerint : ueluti ſi aliquando ob ſqualoris exceſſum humor ipſius exaruerit : ſtirpes quoque ex alimenti penuria exareſcent.

Animalibus uerò ut potè, quæ terræ (præter pauca quædam) non adhærent : fabrefecit natura ventriculū ueluti promptuariū quoddam cibi: quemadmodū ſtirpib' terram. Pri. de ſump. cauſis.

Addidit inſuper facultatem, qua penuriam ſentiret: ut animalia ad cibum, potionemq; excitata, eodem tempore implerentur : vocaturq; huiuſmodi plenitudinis deſiderium appetentia : quæ quidem ortum habet à penuriæ ſenſu, quum uenæ ex ipſo ventriculo trahunt veluti mulgentes, ſugenteſq;.

Ventriculus uerò huiuſmodi ſuctionem non ferens, ſed tamquàm diuulſus, huius moleſtiæ remedium cibum exquirit.

Sic enim venæ ad exhibitum cibum conuerſæ, iam ex ipſo, non ex ventriculo trahunt alimentum.

Accidit autem poſt exhibitionem, ut ſimul atq; venæ ad cibos ſe conuerterint : ventriculus quoq; trahat ex ipſis ad ſe ſe, quantum antea uenæ ab ipſo detraxerant : igitur ſuctionis ſenſus eſt fames.

Reliquorum uerò duorum ſimptomatum, alterum uenarum ſuctionem præuenit: obtinetq; homonymam cum altero appellationem: nempè appetentiam, & ad naturalem pertinet actionem, non ad animalem.

Pri. de ſumpt. cauſis.

Alterum uerò puta inanitio hanc ipſam appetentiam præcedit. omnia itaq; huiuſmodi ſimpthomata ordine ſe inuicem comitantia, ad quinarium numerum (ut ait Gal.) reducuntur: primum omnium eſt inanitio: alterum eſt inanitarum partium naturalis appetentia: hanc ſequitur ventriculi ſuctio: deindè ſuctionis ſenſus, poſtremò ipſa animalis appetentia omnium ultima: atq; hanc functionem aboleri contingit: ſi uel ſuctionis ſenſus pereat, uel ſuctio non fiat, uel corpus non inaniatur: itidem exigua erit appetentia, ſi iam dictæ affectiones non pereant quidem: propius tamen ad abolitionem accedere uideantur.

Quomó hæc aqua ciborum appetentiam excitet.

Pri. de ſumpt. cauſis.

Si igitur hæc aqua ciborum appetentiam excitat, hoc imprimis eſt: quum ſilicet humores calidos in cauitate ventriculi contentos, uel in eius tunicis imbibitos, & præſertim os eius petentes euacuantur: ac in totum remouentur: & frigiditas introducitur. Ad famen enim excitandam (ut ait Gale.) frigus in uentriculo non parum confert. Nam & uacua reddit corpora, ac ipſorum tunicas cogens, conſtringenſq; famen ſuſcitat: ſicut inter potiſſimas, continenteſq; cauſas, quibus fames impeditur calor numeratur, quippè qui ſolida corpora laxando diſſoluat, atque ad attractionis functionem reddat imbecilliora: humida uerò fundendo ſupra modum extendit. Similiter etiam poteſt hæc aqua cibi appetentiam excitare, etiam ſi nihil omninò appeteretur: uel propter oris ventriculi diminutam ſenſationem, ex præſentia ſilicet aliquorum humo-

rum

rum ipſam impedientium : uel quia partes ei uicinæ, ac primùm remotæ non attrahant alimentum : nullaq; indè ſequatur inanitio, ut profectò ſequi debet, ad hoc ut cibi deſiderium oriatur.

Si ventriculi ſenſatio impediatur.

Si igitur in ventriculo ſint humores, qui oris ipſius ſenſationem impediant : cibiq; deſiderium tollant : poſſunt hac aqua facillimè remoueri, atq; reſolui: præſertim ſi non ſint valdè craſsi, ac lenti : quòd ſi tales fuerint, ea quæ attenuandi vim habent præmittenda ſunt : & ſic poſtmodùm rectè adminiſtrari poterit : ſi etiam cibi appetentia impediatur, quia partes remotæ ab ore ſilicet ventriculi non trahant ab alijs ſibi vicinis, & aliæ ab alijs, donec venæ peruenientes tamquàm manus quædam ad ipſum ventriculum non alliciant ſibi nutrimentum : hæc aqua conferre poteſt. Si enim fuerint partes exteriores, quæ repletæ non attrahant ab interioribus : ſi materia tenui erũt repletæ, & qui ſic erit affectus utatur hac aqua pro lauacro : nulli dubium quòd per halitum, ac ſudorem inanientur : & humores illi reſoluentur : quibus reſolutis partes illæ neceſſariò à magis intrinſecis ſuccos attrahent: & illæ ab alijs, & aliæ ab iſtis, donec attractio fiat ab ore ipſius ventriculi : quo quidem inanito, fit exquiſita ſenſatio, ad quam tandem cibi deſiderium, & fames conſequitur.

De cibi faſtidio vel inappetentia.

Si etiam illæ uenæ, quæ alimentum attrahunt, & ſugunt ab ipſo ventriculo, ſint ualdè repletæ : uel etiam obſtructæ, indèq; cibi faſtidium, uel in appetentia ſequatur: hæc aqua ſummoperè cõferre poteſt : non ſolum illos ſuperfluos humores educendo, atq; mundificando : ſed etiam obſtructiones aperiendo, roborandoq; earum uirtutes attractiuas, & expultrices : ad quas poſtea ventriculi ina-

nitio conſequitur: & ſic inſurgit naturalis appetentia, & ventriculi ſuctio: deinde ſuctionis ſenſus, poſtremò ipſa animalis appetentia omnium ultima: quæ quidem ſuctio, (ut dictum eſt) aboletur: ſi uel ſuctionis ſenſus perit, propter ſilicet præſentiam alicuius humoris: qui tamen (ut diximus) remoueri poteſt ex huius aquæ potu: uel ſi ſuctio non fiat, propter iam dicta impedimenta, quæ omninò hac aqua facilè remoueri poterunt: uel ſi corpus non inaniatur, propter aliquod impedimentum in ventriculo, uel in aliis particulis comunitatem habentibus cum eo: quod quidem etiam ſepiſſimè ex potu dictæ aquæ, & nonnunquàm ex eius lauacro aboleri uidimus.

De cibi faſtid. ex difficultate inteſtinorum.

Amplius Gal. vi. part. aphoriſmorum, ſuper aphoriſmo iij. in quo ait Hyp. quòd in longis difficultatib· inteſtinorũ inediæ ex faſtidio malum: & cum febre peius. Notat difficultates inteſtinorum ex humoribus acribus fieri: ſunt autem inteſtinorum exulcerationes, primùm quidem ſumma parte abraſorum: progreſſu autem temporis, & profundiora habentium, & ulcera putrilagini ut plurimùm obnoxia: quo maximè tempore, etiam ventriculus ipſæ compatiens, ad concoquendum offenditur: qua offenſione magis, ac magis ad ſuperiora perueniente: quando, & os ventriculi una afficitur, ſunt cibum faſtidientes, hoc eſt inappetentes: ſunt quidem, & abinitio nonnunquàm cibum faſtidientes, propter malos humores fluentes ab hepate: quibus diximus abradi inteſtina, præſertim quum amaræ bilis naturam habuerint: nam pars eorum ſuperfluitas ad os ventriculi effertur.

In longis uerò difficultatibus inteſtinorum: quum hic caſus euenerit, mortem quandam ipſi adueniſſe ventri-

culo compatiendi ratione ſignificat: in qua omninò interijt appetentia: opus ad uitam neceſſarium. Omnibus tamen iſtis affectionibus utilis eſt potus huius aquæ. Ea enim humores illi acres euacuari poſſunt: inteſtinorumq; ulcerationes ablui, ac conſolidari: & per conſequens in priſtinum ſtatum reſtituit appetentia, illorum occaſione deperdita, uel diminuta.

Appetentia opus ad vitã neceſſarium.

Si uerò in longis difficultatibus inteſtinorum unà cum inappetentia febris adueniat: duorum alterum erit: vel ſcilicet putredo aliqua erit circa ulcera, uel inflamatio effatu digna: atquè ita toto patiente ventriculo, ægri ſe habent exitialiter: & tunc neque potus noſtræ aquæ laudabilis eſt: tum propter febrem, tum etiam propter ingentem inflamationem, quam quidem facilè augere poſſet: licet ulcera abluendi ab humoribus putridis uim habeat: quum igitur alia tunc conſiderari debeant, minimè ipſam probo.

Laudatur prætereà etiam in ijs, qui prauas qualitates, prauoſq; cibos appetunt: quod quidem accidit ijs, quibus uentriculi tunicæ prauo aliquo excremento ſunt imbutæ quod profectò hac aqua euacuari: atq; ablui poteſt.

de ijs quæ prauas qualitates prauoſq; cibos appetunt.

Et huiuſmodi affectus mulieres uitioſis humoribus refertas infeſtare conſueuit: idq; quum uterum geſtant.

De appetentia prægnãtiũ

Appetuunt enim maximè per hunc affectum, & acida, & acerba, & nonnunquàm acria quoq;: interdum, uel cimoliam terram, uel teſtas, uel extinctos carbones, aut alios huiuſmodi cibos abſurdos: atquè complures earum huiuſmodi vitio laborant uſquè ad ſecundum, uel tertium menſem: in quarto uerò quieſcunt, partim, quòd vomitatione vitiati humores expurgantur:

partim quòd concoquuntur, ut potè exiguum cibi tum ſumente muliere ob faſtidiũ: partim etiam quòd multitudo vacuatione ſit imminuta: quippè primis duobus menſibus fœtus paucum ad ſe ſanguinem attrahit: eo quòd parùm adhuc auctus ſit, adeò ut ne fœtus quidem nominari tum debeat, ſed cyema potius, ideſt conceptus.

Vbi uerò iam increuit, tum plurimo indiget alimento: atq; tum non id quod optimum eſt è venis (ut antea dicebam) allicit: uerum etiam quia maiorem alimenti copiam requirit: aliquid uitioſi ſimul attrahit: ita fit ut uniuerſum corpus, & plectioricon, ideſt plenum eſſe deſinat: & maiori humorum uitio crucietur.

At fœtus ipſæ excrementa quæ ab attracto redundant alimento, ad duas reponit membranas: quo ſit, ut ipſæ quoq; & maiori humornm vitio, & maiori intemperie infeſtetur: quandoquidem à vitioſo ſanguine alimentum ſummit, niſi grauida mulier reſiduo quo uterum gerit tempore, optimis utatur cibis: quod quidem regimen, abſq; dubio non ſolum poſt quartum menſem, ſed etiam ante, melius eſt: quàm in potu hanc aquam ſummere. Minimè enim eam laudo in prægnantibus, non ſolum in hac affectione, ſed etiam in omnibus aliis: niſi fortè ex ea modica admodùm quantitas bibatur: periculum enim eſt de abortu, multiſq; alijs ſimptomatibus.

In prægnãtib. nõ eſt exhibẽda aqua villica.

De appatẽtia prauorum ciborũ in viris.

Sed quoniam hæc malacia, ideſt hæc prauarum qualitatum, prauorumq; ciborum appetentia, nonnunquam etiam viris accidit: quando ipſis quoq;, vitiati humores ad ventriculi oſculum defluunt: huiuſmodi ſymptomata circa alimenti appetentiam euenire ſolent: iſta aqua ſatis commodè euacuari poſſunt: ſi videlicet non fuerint nimis craſsi,

ac tenaces

ac tenaces, uel impacti, aut infixi in Ventriculi tunicis: & præſertim in ore eius.

In deprauata præterea appetentia, quæ fit ſi Vehementiæ modum excedit: ac à nonnullis canina fames appellatur: quæ (ut ait Gal.) ſubitò euenire non poteſt, ſed plurium dierum numero opus eſt: hæc aqua utilis eſt. Etenim humores acidi, ac mordaces euacuantur, & abluuntur: quum iſta fames fiat (ut ait Gal.) ſi Ventriculus .i. os eius mordicus infeſtetur ob acidi humoris Vitium, uel ſi totum corpus inmodicè diſsipatum, aſsidua indigeat nutricatione: quippè frigidi humoris Vitium roſionem, quæ ſuctioni proportione reſpondeat inducit, ac appetentiam: haud aliter: quàm naturale pathema excitat: atquè cibi magis, quàm potionis deſiderium affert: idq; propter refrigerationem, à qua etiam ſola, nonnunquàm appetitus caninus (ut teſtatur Gal.) fieri ſolet. Tunc enim plura appetimus, quum os Ventriculi in quo appetendi uis conſiſtit: frigidiorem habuerit temperaturam: ubi aqua iſta minimè erit inutilis. Poterit enim illam immodicam corporis diſsipationem, & illam aſsiduam nutricationis indigentiam remouere: ac roſionem frigidi humoris uitio Ventriculo .i. ori eius inductam, inſimul cum refrigeratione, ſi non ex toto, ſaltem pro maiori parte ammouere.

De apetitu canino.

vij. đ locis aff.

Pri. de ſump. cauſis.

ij. part. aph. xxj.

ij. part. aph. xx.

Caninæ igitur appetentiæ cauſa eſt intemperies frigida: acidorum humorum Vitium, aut plurima per totum corpus inanitio, ſiue ipſa caloris uim, ſiue retentricis facultatis imbecillitatem ſequatur.

Caninæ appetentiæ cauſa.

Vbi notandum, quòd propter accidorum humorum uitium accidit: ut eorum quæ fuerunt ingeſta multa fiat deiectio: uel (ut ait Gal.) ut affatim impleti paulò poſt, aut

vj. đ locis aff.

euomant, aut fluore deijciant: quòd non ſolum iјs, qui præter naturam ſe habent accidere ſolet: verum etiam animalibus quibuſdam integra valetudine degentibus: ut in auiculis, quas noſtrates in Aſia ſeleucidas vocant: videre eſt: quippe quæ iugiter locuſtas edunt, eaſq; celeriter excernunt: ac in alijs quoq; animantibus huiuſmodi accidens naturale videtur: & propter plurimam per uniuerſum corpus inanitionem accidit, ut cibus per ipſum digeratur.

Accedit ad hæc bulimos, ideſt vehemens fames, ita.n. vocant: eſt què oris ventriculi ſymptoma, quum ſimul, & penuria, imbecillitate, & refrigeratione, afficitur.

ij. part. aph. xx.

Vnum tamen hic eſt animaduertendum, videlicet quòd quum ſenum corpus frigidum efficitur, tantum augeri contingit in ore ventriculi frigidam humiditatem, ut appetitus deficiat: atq; ita excrementa exiccentur, inopia eorum, quæ aſſummuntur: ut ad alimenti diſtributionem: ubi etiam huius aquæ potus non erit inutilis.

De ſiti.

Amplius laudatur hæc aqua in remouenda ſiti, & licet aliquando etiam eam inducere videatur, rarò hoc accidit: & in his potius, qui ea pro lauacro utuntur, quàm in iјs qui eam bibunt.

Pri. de ſump. cauſis.

Vbi notandũ (ut ait Gal.) quòd circa potionis appetentiam, tũ ſimilia, tũ numero equalia eueniunt ſymptomata: illis ſilicet quæ euenire diximũs circa cibi appetentiam.

Accidit .n. quaſi priuatio quædam potus appetentiæ, quum corpus omninò non eget potione: ob frigoris .s. humoriſq; exceſſum: vel uentriculus ſuum pathos non ſentit, propter aliquem videlicet humorem, uel qualitatem ipſum corrumpentem, uel ſaltem impedientem: ubi hæc aqua conferre poteſt, remouendo humorem illum, alterandoq;

frigiditatis exceſſum: & licet ſitim remoueat (ut videbimus infra) nihilominus habet etiam virtutem ipſam inducendi: ſi à cauſis præter naturam ea ferè ventriculus priuetur. Sicut.n.naturaliter os eius virtutem cibum appetendi habet: ita & potus. Quare quum quaſi priuetur ea poteſt hæc aqua plurimùm prodeſſe.

In eodem etiam ore ventriculi nonnunquàm deficit potus apparentia: quando.s.hæc eadem, quæ dicta ſunt imbecilliora fuerint: ubi tanto facilius hæc aqua proderit: ſi ritè, & à prudenti medico adminiſtrabitur.

Amplius accidit etiam deprauata potionis appetentia, quæ deprauatæ ciborũ appetentiæ proportione reſpondet. Quippè immoderata appetitur potio: quando contẽti in ventriculi tunicis uiciati humores, aut ſalſi ſunt, aut bilioſi: interdũ uerò quũ veluti feruet in eo natiua ipſius humiditas.

Pri. de ſimpt. cauſis.

Si.n.(ut ait Gal.) ſalſi, aut bilioſi humoris vitio mordicationem ſenſerit ventriculus, potionem magis, quàm cibos deſiderabit: quippè huiuſmodi humores præter hoc, quòd ventriculum calfaciunt, & exiccant, unde ſitis cauſa prodire ſolet: etiam ſuccos, tũ in ipſo, tùm in uenis fundere poſſunt: at ſymptoma quo ſucci fundũtur, partes continẽtes replet: haud aliter opinor, quàm eas frigus inaniat.

De caſa ſitis.

Similiter etiam (Gal. ait) quòd ingentis ſitis, quæ citra diabetem accidit, cauſa, eſt ventriculus, aut calida, aut ſicca, aut utraq; intemperie affectus: maximè uerò os ipſius: proximè uerò ventriculo eſt hepar, ſed maximè pars eius ſima (ſimul inflammatis.s.gulæ, pulmoniſq; partibus) huius accidentis ueluti radix eſt: quum à diſpoſitione eryſipellatis naturam mutante incenditur: ubi ſi ea quæ iam ſupra dicta ſunt optimè conſiderentur: aquam iſtam utilem eſſe, facillimè cognoſcemus.

In lib. de ſimpt. cauſis.

De ſimpt.cau.

Sed quoniam (ut ait Gal.) ſitis etiam ſequitur magnā ex parte tabitudinis genus aliquod, aliàs aliud. Animaduertendum, quòd rarò, uel ferè nunquàm, aqua iſta accōmodari poteſt: quare alijs potius præſidijs remouēda eſt.

iiij. part. aph. xix.

Eſt præterea notandum (ut ait Hyp.) quòd qui in medicamentis purgati non ſitiunt: non quieſcunt priuſquàm ſitiant (ubi Gal. ait) quòd qui purgatur, nonnulli ſtatim ſitiunt, nonnulli poſtea: quod quidem fit propter ipſius ventriculi diſpoſitionem: aut propter datum medicamentum, aut propter humoris euacuati naturam.

Ventriculi quidem ratione, quia ex caliditate, uel ſiccitate, uel ambabus iſtis qualitatibus promptè ad ſitiendum perducatur: ſiue hoc natura inſit ei, qui biberit medicamentum: ſiue illo ſolum tempore: in quibus quidem diſpoſitionibus omninò utilis hæc aqua erit: ratione autem medicamenti, quum acutum fuerit, & calidum, & mordax, impræſſionemq; fecerit in ipſo ventriculo: ubi etiam ſemoto huiuſmodi medicamento, adhibitoq; regimine refrigerante, & humectande: poterit hæc aqua rationabiliter exhiberi.

Propter humorem verò euacuatum, quando bilis amara fuerit, uel alius humor calidus, & ſiccus: qui quidem os ventriculi potuerit exiccare, & calefacere: ad quas quidem alterationes (ut ſepius dictum eſt ſupra) facilè ſequitur ſitis: quæ ex huius aquæ potu, abſq; dubio remoueri poteſt.

Ex contrarijs uerò cauſis longo tempore ſine ſiti perſeuerant: quando videlicet uel frigidiorem, uel humidiorem, ventriculum habuerit homo, qui purgatur: uel ab initio, uel in tempore purgationis, uel quando medicamen

tum

tum omni vacat mordacitate: ſicut eſſet manna, uel caſſia, & huiuſmodi: tertio uerò quando humor euacuatus pituitoſus, aut aquoſus extiterit.

Verum & in his (ut ait Gal.) quando abundè fuerint euacuati, conſequitur ſitis. Sufficiens etenim eſt ea, quæ ex euacuatione prouenit ſiccitas, hanc efficere: ac præterea ea, quæ eſt medicamenti purgantis uis habentis aliquam, & ſi neq; ſenſibilem, attamen latentem acritudinem ac caliditatem: præſertim ſi ſit uerè medicamentū purgans: & iſta ſitis hac noſtra aqua remoueri poteſt: niſi ſint aliqua, quæ uſum eius diſſuadeant.

Pri. de ſimpt. cauſis.

Gal. præterea ait, quòd ſi humiditas quæ ad areſactas venas fertur, qualitate acris, id eſt calida fuerit: & facultate ſiccitatoria, corpus incenditur, ac inflammatur: ut ſi quiſpiam ſiticuloſus effectus, liberaliter vinum biberit: uel purum, uel aqua marina miſtum, uel ſolam aquam marinam biberit: & fatetur ſe aliquando ex æſtiuo itinere ſiticuloſum redditum, bibiſſe vini ueteris paulò ſincerioris calicem unum: atq; ex eo, utpotè calefaciente, & exiccante, ſitim magis auxiſſe, & minimè placaſſe uti feciſſet, ſi aquam iſtam bibiſſet.

iiij. de ratione vict. acut.

Vt igitur nos quamquàm mente, quæ appetitum moderetur præditi: interdum quidem negligentius, interdū autem, & incontinentius, atquè etiam quum in promptu melius non ſit, ad potum aliquem, qui & ſalſus; & acris ſit, peruenire cogimur: ſic & venarum facultas attractoria perpetuò uicinis ex partibus humiditatem attrahit: ſubſtantiam ipſius qualis nam ſit, nullo pacto diſcernens. Ratione etenim caret: qua quippiam ex meliori ſerutari poſſit: ſed ut pueri, brutaq; à caſu oblatum hu

midum quum ſitiunt, irruunt hoc pacto & illa.

Sunt etiam qui inexhauſta ſiti cruciantur: de quorum numero mori vidit Gal. & eum qui viperam deuorauerat (erat autem fortaſſe dipſas) & meſſores, qui forte fortuna vinum biberant, in quo huiuſmodi quædam fera fuerat extincta: & eum, qui ex ueteri vino fuerat inebriatus: item eum, qui ſitim tollerare decreuerat: & deniq; eos, qui in naui deficiente aqua, marinam aquam bibere auſi ſunt: quod ſiti immoderatiore, quàm reliqui cruciarentur. Etenim ſoluta aluo, ac torminibus vehementer cruciati, celerius, quàm reliqui interierunt: quibus quidem omnibus, aqua noſtra facilè à prudenti medico pro remotione cauſæ ut ex dictis unuſquiſq; facilè ſibi perſuadere poteſt: utiliter accommodari potuiſſet.

Si uerò aliquis ardenti febre laboraret, ac ſiti valida cruciaretur: non hæc aqua remouenda eſt. Iſte enim (ut refert Gal.) increſcente etiam dum morbo, aquam frigidam liberaliter bibens, ſatiari non potuit: donec moreretur: ſi igitur non potuit febris illa: neq; ſitis, frigida extingui: multo minus hac noſtra aqua extinguetur.

Prauas præterea potiones quemadmodum & prauos cibos appetunt aliqui, pro uiciati humoris, qui uincit in ipſis ratione: quæ quidem ſimpthomata ijs qui diutius malo uictu utuntur, euenire conſueuerunt: quæ profectò hac noſtra aqua remoueri poterũt: ſi bono interim uictu utantur.

de cardialgia Valet etiam hæc aqua in alio ſimptomate, uentriculi oſculum nonnunquàm infeſtante: quod cardialgia. i. cordis dolor, ſeu maxima uentriculi ſenſatio appellatur: quod quidem ſimptoma ſatis moleſtum eſt: & ad ipſius ventriculi ſenſiendi facultatem pertinet, à mordacibuſq; ſuccis or-

tum habet: qui profectò hac aqua optimè euacuari poſſunt & per conſequens poteſt ab animi defectione, & uirium proſtratione liberare: quæ ad huiuſce partis dolores à mordacibus ſuccis ortos nonnunquàm ſequi uidentur: quòd quidem non debet uideri mirum (ut ait Galenus) quum uideantur nonnulli: vel ob digiti offenſam animi deliquio laborare.

Pri. de ſimpt. cauſis.

Proindè non mirandum eſt, ſi idem affecto ſtomacho accidat: tum ob exactam ſentiendi uim, tum ob ſitus vicinitatem, qua duas principes partes, ut ſibi conſentiant adducere poteſt.

Etenim maxima ſimpthomata à facili ſtomachi ſenſu prodire deprehenduntur: ut potè qui ceteris cauſis, quæ moleſtiam inferre poſſunt omnibus, multo grauius infeſtet: adeò ut ad principes partes utraſquè tranſmittere videatur.

Atqui ubi neruoſum genus, in quopiam maiori fuerit uel ſentiendi, uel patiendi facilitate præditum: tum maximè principes partes per quàm cæleriter ad ſimpathiam, ideſt conſenſum adduci contingit: præſertim ſi ob pathos aliquod, aut etiam ſuaptè natura fuerint imbecillæ.

Quod ſi omnia quatuor conueniant, maximum indè pathema oriri neceſſe eſt: quatuor autem dico, ſi infeſtans ſtomachum affectus fuerit validus: ſi adamuſſim abſoluto fuerit ſenſu: ſi neruorum, aut arteriarum genus, aut cerebrum, aut cor, fuerit imbecillum.

Ita.n. propter ſtomachum, & morbus commitialis euenire poteſt: & grauis ſopor, & veternus, & cathalepſis, & delirium, & melancholia, conſentiente principio, tum in cerebro, tū in neruis: porrò cardiacæ ſincopæ (ut vocāt)

conſentiente, & in corde, & arterijs principio euenire ſolent: ita & pulſus abolitio, & exiguus, & deprauatus pulſus: & ex potu huius aquæ omnia hæc facilè diuerti, ac in totum nonnunquàm aboleri poſſuut.

Et fortè tale quid accidit illi gramatico, de quo loquitur Gal. (v. de locis aff. cap. v.) *qui quoties uel nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut inediam ſuſtineret, aut iraſceretur, comitiali morbo corripiebatur: perpendit equidem in hoc os ventriculi ut potè quòd facilè ſentiret affectum eſſe: ac deindè per conſenſum, & totum cerebrum, & corpus vniuerſum conuulſione concuti: cui quidem aqua noſtra prodeſſe potuiſſet, præſertim quum ex illis non ſit, quæ ſtomacus propter ſenſus abundantiam tollerare non poſsit: quæ quidem (ut ait Gal.)* (viij. de comp. med. ſecundũ loca. vij. de morbis curandis.) *ea ſunt, quæ habent ſubſtantiam ab humana natura ualdè diuerſam: à membri enim ſenſatione Gal. Quinta intentionem curatiuam elicit: inquiens quòd præter quatuor intentiones curatiuas ſũmendas pro aliqua particula noſtri corporis curanda, ipſa ſentiendi, vel acrimonia, uel hebetudo conſiderari debet: neq; ſpernenda eſt iudicatio iſta, quando omne medicamen contemnunt, quæ tardi ſunt ſenſus, etiam ſi leuiter rodant: at quæ acuti ſunt ſenſus eorum vires dolore reſoluuntur: expedit igitur has, nec confertim, nec ſemel valentibus auxilijs, mederi tentes: ſed tuto potius in tempore: at ubi tardus eſt ſenſus, in ijs etiam celeriter obire, quod iuſtum eſt licet: ſemel uſis remedio, quod ſit idoneum.*

Amplius Hip. ait, quòd in febribus circa ventriculum (iiij. part. aph. lxv.) *& fortis æſtus, & cordis morſus, vel dolor malum. Vbi Gal. inquit, quod os venericuli appellatur cor: & dolores huius partis cordis dolores nominantur: & quòd fortis*

ventriculi

ventriculi æſtus à flauua bile in ipſius tunicis ebulliente generatur: & quòd rationabiliter iis, qui ita affecti ſunt, & ventriculi mordetur os, atq; ob id malùs eſt caſus: qui tamen ſi cum febre non eſſet, ex potu huius aquæ remoueri poſſet. Quare ſi unquàm ſine ipſa occurrat, audacter exhiberi poteſt.

Quare ventriculi oſtiolum appellatur cor

Et (ut idem Gale. aſſerit) ventriculi oſtiolum appellatur cor propter magnitudinem neruorum, quos habet ſentientium: nihil latet, quod in eo infeſtet, ita fit, ut mordens bilioſus humor cordis, ideſt oris ventriculi dolorem committat: & ob eam rem bilioſa uomitio accidit: & ex potu huius aquæ euacuari poteſt.

De animi defectu.

Valet igitur hæc aqua in his, qui animi defectum incurrunt: ex bile os ventriculi moleſtante: præſertim ex cibi indigentia.

iiij. de ratione vict. acut.

Et de ſyncope ſtomachica loquens Gal. ait, quòd ex repentinis deiiectionibus deficere animam periculoſum eſt: & raro hac aqua huiuſmodi defectus corrigi poteſt.

Pri. part. aph. xxiij.

Et (ut idem ait) aliquando deficit anima expaueſcentibꝰ ægris venæ ſectionem, uel tale aliquod auxilium: quibus quidem non iſta aqua, ſed aliis præſidiis ſtatim ſuccurrendũ eſt

Vel anima deficit, quum in ore ventriculi humores mordaces ſunt: uel prius in eo coaceruati fuerint: uel qui in ipſo remedii uſu ad eum defluxerint: et in omnibus iſtis, hæc aqua perutilis eſt.

Pleriq; præterea febricitantes uel inter ſurgendum, uel reſidendum, animo deficiunt: ob quam cauſam, accumbentibus ipſis ſecanda eſt uena: quibus hæc aqua minimè accomodari poteſt: quia ſilicet febricitant.

De vẽt. rarita.

Laudatur etiam hæc aqua, intus & extra, in maxima

Ventriculi raritate, ratione ſuæ ſtipticitatis, ac virtualis exiccationis, qua unit, & confortat totam Ventriculi ſubſtantiam.

De vomitu.

Amplius commendatur etiam, ubi ab aſſumpto cibo facilis ſequitur uomitus præſertim ſi accidat, uel à ſuperflua humiditate, uel etiam nimio Ventriculi ſenſu, de quo dictum eſt ſupra.

viij. de comp. med. ſecundũ loca.

Vbi ſciendum quòd uomitus (ut ait Gal.) ex genere reſupinationum exiſtit. quum .n. Validè uentris os affectum eſt, hoc accidit: & in prauis humoribus, quos Venter propter imbecillitatem impulſus naüſeæ ſympthoma experitur: idq; quum cibus aſſummitur, & ob imbecillitatem extremam, poſt cibum hoc patitur. & quum uomitus ex ſtomachi grauati imbecillitate accidunt, remedium ex intemperiei correctione petitur: haud rarò aũt accidit, ut non ſolum ſtomachus, ſed etiam Venter ex imbecillitate, dum ciborum pondus ferre nequit, ipſos reijciat: interim per ſuperiorem ob ſtomachi imbecillitatem: quo tempore hic inualidior fuerit inferioribus, quòd in Vomitu euenit, unum ſanè eſt, uerum ſubindè comitatur diſpoſitiones diuerſam curationem exigentes.

iij. de ſimpt. cauſis.

Et licet (ut habet Gal.) per Vomitum ea, quæ in ſpacio Ventriculi continetur, eijciantur: tamen hæc aqua poteſt abluere, ac mundificare quæ remanent, & roborare ipſum Ventriculum, ne huiuſmodi ſuperfluitates recipiat: uel ſi eas recipiat, uim habeat eas reſoluendi, uel expellendi, aut etiam ad benignum conuertendi.

De nauſea iij. de ſimpt. cau.

Similiter etiam poteſt nauſeam remouere, quæ nihil aliud eſt (ut ait Gal.) quàm expultricis facultatis deprauatus motus: quo per gulam celerrimè uacuetur id, quod uen

triculo noxium eſt.

Amplius (ut idem Gale. ait) ſit in ventriculo pathos quoddam, corruptis in ipſo cibis, aut ita deprauatis ſumptis, aut etiam adeò multis, ut ipſos ferre nequeat: & ita fit, ut natantes in eo euomat: ad inferiora uerò declinantes per inferiora quoq; deijciat. quare ſi non facilis ſequatur vomitus, uel per inferiora deiectio: poteſt exbiberi iſta aqua, in qua eſt virtus mundificandi ventriculum, tum per ſuperius, tum etiam per inferius ab huiuſcemodi cibis, ac ſuperfluitatibus. ij. de ſimpt. cauſis.

Sed quum etiam ſine cibis iam dictis inſurgat ſepènumero ventriculi facultas ad uomitum, idq; accidat: vel ob prauam bilem, uel pituitam, aut alium quempiam huiuſcemodi ſuccum, aut ſaniem: ſingulis.n. animalis partibus inſita uis eſt, expellens id, quod in ipſis præter naturam coſiſtit: quod ſi ſic contingat, & pars redeat in ſui naturam non eſt opus alio præſidio: ſi uerò non redeat, tunc ſi materia non ſit ualdè craſſa, ac tenax, poterit hac aqua, uel per ſuperius, vel per inferius, facilè euacuari.

Scias tamen quòd qualis eſt, per vomitiones in uentriculo expultricis facultatis actio, eiuſmodi etiam per tuſſes, & in pectore eſt, & in pulmonibus: nullum etenim animal didicit, aut nauſeare, aut uomere, aut tuſsire.

Quin complura animalia, ac homo quoq; dum à generatione inculpata ſanitate degunt: multo ſubindè tempore, neq; vomitionis, neq; tuſsis experientiam habuerũt: quod ſi cauſa moleſtiam afferens, aut uentriculi oſculũ, aut reſpirationis meatũ obſederit: protinus animal, uel vomitione, uel tuſsi uexabitur. vt.n. inter pariendum uterus, ita inter vomendũ ventriculus mouetur: & huiuſmodi motus ſunt

opera naturæ:annumerantur tamen ſimptbomatis præter naturam ob cauſas naturam ad buiuſmodi motum cogentes.

Quòd vomitus pertineat ad ventriculú.

Et quòd ad ventriculum pertineat uomitus, manifeſtiſsimum eſt, quàmquàm nonnulli eum non naturæ opus, ſed ſimptboma eſſe dixerunt.

Et vomitiones ad illud quidem ſimptbomatum genus referri debent, in quibus cauſa præter naturam ad buiuſmodi functiones ſubeundas naturam irritat.

Sed neq; eadem in omnibus eſt, buius motionis ſpecies: neq; ab eadem prodit facultate.

Vomitū nauſea, tuſſim ſcreatio præcedit.

Sed quæ à ventriculo excernuntur, ſiue ab ipſo per ſe, ſiue mediante aliquo artis inſtrumento, ea à partibus ideſt à parietibus ſeù tunicis ventriculi circundantur: quæ quicquid in eis, continetur, explodunt: baud aliter quàm manus, quum exprimere quippiam conantur: facultas autem bunc motum efficiens, ex naturalium numero una eſt: & ut vomitum nauſea, ita tuſsim ſcreatio præcedit: itaquè ut nonnulli nauſea affecti, non vomerunt: ita ſcreantibus quibuſdam non ſecuta eſt tuſsis: idq; ob cauſæ exiguitatem: quòd ſi facultas illa non ſit adeò ualida, ut poſsit buiuſmodi materias expellere: tunc indiget auxilio artis. In quo caſu aqua villenſis poteſt eas faciliores reddere: præſertim ſi non ſint valdè craſſæ, aut tenaces.

iij. prædict.
Quæ vomitio vtilis ſit.

Et quoniam non ſemper uomitio utilis eſt, ſciendum ut ait Hyp. quòd illa utiliſsima eſt, in qua pituita bile permiſta quàm maximè eſt .i. in qua pituita plurimùm permiſta cum bile eſt: & ſi non multa, neq; craſſa eſt: ſincerior enim deterior eſt.

Bilioſus enim bumor ſincerus (ut ait Gal.) caloris copiam, pituitoſus indicat frigus: quinetiam ſincerus bumor

mor craſsior redditur, pituitoſus quidem propter frigiditatem, bilioſus uerò propter exuperantiam caloris euaporatus, ac quaſi exiccatus, uel aſſatus. Hæ enim duæ cauſæ contrariæ craſsitudinis ſunt: calidum admodùm, ac frigidum. Calidum enim euaporat, frigidum aſtringit: aqua tamen iſta, ſi debitè adminiſtretur, utrunq; uomitum curare poteſt. Si ſilicet calor ille non fuerit in ſummo, neq; etiam frigus, uel humores non fuerint frigidi, uel adeò craſsi, ac tenaces, ut euacuari non poſsint: quod ſi accidat, eam præcedere debent attenuantia, ac incidentia (ut ſepius diximus).

De vomitu viridi, liuido, & nigro.

Si uerò Vomitio fuerit porracea .i. bilioſa Viridis, aut liuida, aut nigra: quicunq; ex his fuerit calor, malum eſſe cænſendum eſt. Quemadmodum enim in corpore naturaliter benè diſpoſito, crocea bilis gignitur: ita in corpore præternaturam ſe habente gignitur porracea: ac ſepenumerò in ipſo Ventriculo, propter quorondam eſculentorum cruditatem, aut olerum: qualia beta, cæpa, braſsica ſunt: atq; etiam interdum talibus nequaquàm ingeſtis, ſed ratione morbi in ipſis Venis gignitur, ac decumbit: aut in Ventrem ſuperiorem, aut in inferiorem, calorem in corpore indicans præternaturam, atq; excrementi proprietatem talis temperamento qualis prædictorum olerum ſuccus eſt: & quomodocunq; fuerit, ſi cum huiuſcemodi Vomitionibus non ſit ualida febris, poteſt hæc aqua conferre: magis tamen eam laudo, ubi materia Viridis, & humida ſit: quàm ubi nigra, aut liuida. Facilius enim illa ab ipſa educitur, præſertim ſi in Ventriculo contineatur, uel ſaltem in Venis meſeraicis, uel in parte ſima iecinoris, aut etiam in Ventre inferiori.

De vomitu exitiali.

Sed ſi idem homo omnes iam dictos colores vomit, exitiale admodum eſt: ſicut accidit honorando patri meo: in cuius quidem ventriculo, ac etiam venis, ex multis animi perturbationibus à quibuſdam malignis ſibi illatis: adeò multiplicati fuerunt humores varijs, atq; diuerſis coloribus colorati: ut ex repentinis, malignis, naturamq; ſuperantibus vomitationibus in ſpacio quatuor, aut quinq; horarum, nullum ex arte medica leuamen inueniens, non ſine maximo totius ſuæ familiæ dolore, & fletu, uitam in mortem commutauit: cuius quidem anima in domino requieſcat: oretq; pro perſecutoribus ſuis.

Quid indicet colorū diuerſitas ī corpore.

Si igitur idem homo omnes uomit colores, exitiale eſt ſiue de prædictis coloribus, porraceo, liuido, nigro, ſit proditum uerbum (omnes) ſiue etiam de alijs cum ipſis, quicunq; habentur præternaturam colores, utrouis modo exitioſiſsimum eſt: indicantibus in corpore multas haberi difficiles affectiones: quæ profectò ut alijs præſidiis difficulter, uel impoſsibiliter remoueri poſſunt: ita etiam hac aqua. Indiget enim generotiori, ac potentiori auxilio ſi tamen diuerſitas iſtorum colorum non dependeat à forti cauſa, & materiæ multæ non ſint, & uirtus ualida in corpore ſit, fortaſsis hæc aqua poterit aliquo modo affectiones illas ſi non ex toto remouere: ſaltem lenire.

De vomitu graue olente

Eſt tamen animaduertendum, quòd ſi uomitio liuida graue olet: ociſsimam indicat abolitionem. putredinem, enim indicat cum extinctionem: omnis enim ſubputris ac fætidus odor in omni vomitione malus eſt: propter ſilicet putredinem: & tunc rarò poteſt hæc aqua utiliter accommodari: præſertim ſi materia illa in qua fundatur ille color ſit multa, & aliunde in ventriculum traſmitta.

tur : odorq; illæ grauiſsimus fuerit: uirtuſq; etiam debilis.

Eſt præterea notandum, quòd non ſemper, nec in omnibus, uomitus eſt malus, neque curandus (habet enim Hypoc.) quòd graciles, ideſt bilioſi, & facilè vomentes purgare magis ſilicet conuenit ſuperius, ideſt, per ſuperius, hoc eſt per vomitum: cauentes hyemem. In hyeme enim purgatio iſta non rectè ſequitur: nam æſtate magis ſuperiores, hyeme autem inferiores purgare, oportet. iiij. part. aph. vj.

Et Hypoc. ait, quòd vomitus ſex brumalibus menſibus fieri debet: quia id tempus, æſtiuo eſt pituitoſius, & morbi caput tentant, & regionem ſupra ſeptum tranſuerſum. In lib. de ſalubri dieta.

Difficulter uerò vomentes, & mediocriter benè carnoſos per inferiora purgari oportet: cauendo æſtatem: ſi verò faciles ad vomendum, & graciles ſint: per ſuperiora purgandi ſunt, niſi ſit hiems: hoc eſt æſtate, autumno, & uere.

Si uerò difficulter vomant, & mediocriter benè carnoſi ſint, per inferiora, ſi res urgeat, ſolum cauendo eſtatem: aliud autem anni tempus non oportet cauere.

Tabidos uerò, ideſt phthiſicos, uel ad phtiſim naturaliter pronos, ut ſunt qui pectus, ac pulmonem anguſtum habent: ad ſuperiores purgationes nunquàm duxeris: propter ſilicet inſtrumentorum quæ reſpirationi obſeruiunt imbecillitatem.

Hypoc. verò ait, quòd homines obeſi ieiuni uomant currendo, aut celeriter eundo, meridiè: & potionibus incidentibus vtantur: graciliores uerò, & imbecilliores, à cibo vomitum prouocent. De ſalu. dieta

Amplius bilioſus humor mordens, oris Ventriculi dolorem, ſeù morſum committit: indèq; etiam bilioſa uomitio accidit: ubi aqua iſta perutilis eſt: ſi ex ea conueniens bibatur quantitas: melius tamen per ſuperius, quàm per inferius huiuſmodi humor educitur. Leuitate enim ſua fluitare aſſolet, & Verſus gulam moueri, relinquens Ventriculi fundum; quare facilè uomitur.

Quod ſi algor, ideſt dolor à frigiditate cum rigore, præhendat tantiſper hominem: magis etiam Vomitio non ſolum citius, ſed etiam bilis erit plenioris: quum ſoleat algor magna ex parte bilis efficere Vomitionem.

Quinetiam ſi quid bibat, aut eſitet, per illud tempus homo, adhuc citius deuomet. quia pariter cum bile ingeſta cibaria in Ventriculo uitiantur: ubi aqua noſtra plurimùm prodeſſe poteſt, euacuando, ac ipſum Ventriculum mundificando non ſolum à bile, ſed etiam à cibis corruptis, & alijs ſuperfluitatibus.

Pri. ad glauconem.

Eſt tamen notandum, quòd non ſemper Vomitus poſt cibum malus eſt. (Gal. enim ait) quòd adeò utilis eſt ijs, quibus febris tertiana notha perdurauerit: ut multos ſciat illo ſolo ſtatim fuiſſe curatos.

vj. par. aph. xv.

Et Hip. ait, quòd à longo aluui profluuio habito ſpontaneus uomitus ſuperueniens morbum ſoluit: quoniam, (ut ait Gal.) à natura rectè operante trahitur materia, quæ aluui profluuium cauſabat: in quo neq; aqua iſta, neq; alio ingenio impediendus eſt: quinimò ſi aliquando diminutus fuerit augendus, uel aqua calida, uel hidroleo, uel digitis, aut pennis immiſsis intra os (ut docet Gal.) qui etiam oleum calidum, abſinthij comam in mellicrato decoctam, atq; Vinum ſumoperè laudat.

Pri. ad glauco

Et qui

Et qui conſueuit bis menſibus ſingulis uomere, rectius illæ ordine duobus diebus uomat, quàm quintodecimo quoquè die: alij planè contra faciunt.

Et qui uentrem purgare, aut corpus uacuare modicè uolunt, his confert uomitus: atq; hi ſæpius cibum ſummere debent, cumq; varium, & diuerſa uina bibere.

Contra eos qui nolunt uomere, uentreſquè habent plus æquò humidos, ut querant ſiſti: hos nec frequenter commedere, & uariis cibis, & vinis abſtinere oportet. Nam ſemel cibum capere, & eum unicum, item vinum unum bibere intereſt, ad hoc ut uenter illa, & retineat, & concoquat: contraria uerò egrius tum concoquuntur, tum in uentre commorantur: & pro ciborum qualitate, & ordine ſumptionis, aut innatare illos, aut excerni per aluum contingit.

De ijs qui cibú concoquere non poſsút.

Auxiliatur etiam illis qui ex obſtructione iecinoris, aut venarum cibum concoquere non poſſunt: ſi ſilicet ex ea conueniens bibatur quantitas: & breuiter ea profectò uti poſſumus in omni mala ventriculi affectione: ſi commodè digeratur. Non ſolum enim (ut dictum eſt ſupra) omnem eius intemperiem remouet, ſi valdè indurata non ſit: ſed etiam ipſum mundificat ab omnibus ſuperfluitatibus, ac roborat: appetitumq; in totum deperditum cauſas ipſum impedientes remouendo mirabiliter inſtaurat.

De iecinoris affectionibus.

Hæc aqua præterea intus, & extra in omni mala iecinoris intemperatura rationabiliter commendatur. In calida etenim, tum rationæ ſuæ temperiei, tum ratione ferri: in frigida uerò ratione ſuæ actualis, ac potentialis caliditatis, & aluminis: in ſicca uerò ratione ſuæ actualis humiditatis: in humida autem propter ſuam potentialem

ſiccitatem : & in coniunctis eodem modo.

Si uerò aliquis humor in eo ſuperabundet, ſuperfluuſq; ſit, eum abſtergere, mundificare, ac euacuare poteſt : præſertim ſi calidus, ac tenuis fuerit : vel ſaltem non valdè craſſus, durus, ac pertinax ſit : quòd ſi accidat, ea quæ vim attenuandi, ac incidendi habent, præmittere opus eſt. Habet præterea etiam uirtutem, facultatemq; ipſum confortandi ratione ſuæ moderatæ ſtipticitatis, nec non aperiendi eius obſtructiones, ſi ab humoribus non ualdè craſſis, tenacibuſq; fiant. rurſus in omni mala iecinioris affectione, præſertim calida, & à cauſa calida conſeruata ſingulariſsimum præſidium eſt : qui tamen eo utuntur in debilitate iecinoris à quacunq; cauſa fuerit, caueant à coitu, in eo etenim multa ſpirituum reſolutio fit.

Vtilis eſt etiam hæc aqua multis affectionibus ortum habentibus ab hepate, ut icteritiæ, cachetiæ, formicæ, eriſipellati, inflammationi, cancro, ſcabiei, lepræ, in qua ſumoperè prodeſt, refrigerando iecur, & humectando ſanguinem præuſtum, à quo ut plurimùm prouenire ſolet.

De duricie iecinioris, & ſplenis.

Amplius laudatur hæc aqua in iecinoris, & ſplenis duricie, non tamen omni : ſed in ea tantum quæ ab intenſa caliditate, & ſiccitate, tenues ſuccos reſoluente & craſſos magis incraſſante ortum habet : uel in illa ad quam ſequitur inflamatio : ſeù ad inflammationem vtrorumq; viſcerũ ad quam ſequitur duricies : inflamationes .n. lienis ob duriciem (ut ait Gal.) facilè ex tactu deprehendi poſſunt : ex duriciæ namq; lienis ſequitur eiuſdem inflammatio : pro remotione cuius utilis eſſe poteſt uſus aquæ villicæ : & quòd dicitur de ſplene, intelligatur etiam de hepate. Si aũt duricies ſit confirmata, & ab humoribus valdè craſsis con

Gal. vj. de locis aff.

ſeruatá: ex potu huius aquæ minimè reſolui, neq; diſſolui poteſt: ſed periculum potius eſt, ne in corpore aqua retineatur, indéq; vel aquaintercus, uel aliqua alia conſimilis affectio ſequatur.

Duplici .n. intentione in huiuſcemodi duriciebus opus eſt: mollificatione ſilicet, & reſolutione, quas quidem, (ut verum fatear) ex potu huius aquæ minimè conſequi ualemus: præſertim ſi à materia craſſa, & uiſcida diù protractæ, conſeruatæq; fuerint: & ſi fortè aliquando hæc aqua conferre poteſt his morbis, extrinſecus potius, quàm intrinſecus eam laudo. habet enim humectare, lenire, & aliquantiſper attenuare, atq; reſoluere: & iſto modo ſolet aliquando præſeruare ab hydrope: raròtamen accidit, ut ex hoc balneo huiuſmodi duricies, præſertim in ſcyrrũ confirmatæ reſoluantur, quare tunc alia petenda erũt præſidia.

De intentionibus habẽdis in curatione duriciei iecinoris, & ſplenis.

Solet hæc aqua in hydrope aquoſa, & flatuoſa à nonnullis laudari: quando videlicet in principio fuerit: indicatione tamen ſumpta à virtute, & à membris nutritiuis: non autem ab aqua, neq; à flatuoſitate. Habet .n. aqua hæc uirtutem corrigendi peccata ventriculi, & iecinoris: à quibus ut plurimùm aquaintercus prouenire ſolet: ita ut debito in alijs ſeruato regimine, pro retificatione malæ temperaturæ ventriculi, & iecinoris, tutò in potu ſecundum iſtorum opinionem exhiberi poteſt: quibus quidem emendatis, optima ſequitur concoctio, et ſanguificatio: ad quam minimè ſequi ſolet, ipſius aquæ, & flatus generatio.

De hydrope aquoſa, & flatuoſa.

Sed quoniam uidetur difficilè, quòd huiuſmodi aqua ſecurè adminiſtrari poſsit, generationemq; aquæ, & flatus prohibere ualeat: videndum quomodo id ſecundum iſtorum opinionem ab ipſa aliquando fieri conſpiciatur.

In lib. qui introductio ſeù med. inſcribit.

In d̃ tumorib⁹ præternat.

Pro quo ſciendum (ut ait Galen.) quòd aquæ intercutis (neothericorum ſententia) tres ſunt ſpecies: primam aſchitin, ſecundam tympanitin, tertiam hypoſarchidan, uel leucoflegmatian nominant (& ut idem Galen. aſſerit.) hydrops aquoſa aſcythes, flatulenta timpanites, pituitoſa leuflegmatia nominatur.

Opinio Hyp. de ſpeciebus hydropi.

Hyp. verò duas tantũ ſtatuit differentias: nam tympanitin & aſchithin eiuſdem ſpeciei eſſe voluit, quoniam in utraq; nutrimentum in aquam redactum, inter inteſtina, & peritoneum transfunditur: ſed in hac aquæ plus, quàm ſpiritus in unum intus contrahitur: in illa copioſior ſpiritus, minor humiditas eſt: in reliqua ſolidæ totius corporis partes in aquæ naturam tranſeunt: quam immedicabilem eſſe ſcribit Hyp. qui etiam idem affirmans ait, quod hydropum duæ ſunt naturæ, quorum hypoſarcidius ſi hominem aggreditur vitari non poteſt. Alter ex flatibus conſtat: multaq;, & bona indiget fortuna.

iiij. de ratione victus acut.

iiij. de ratione victus acut.

Error Hypoc.

Gal. tamen ait, quòd Hyp. in hydropum differentijs fallitur. Nam hydropum vnus humidi ſubſtantia tenuis copiam in tota inferiore thoracis regione aceruat: quam aliquando per purgantes humidum euacuamus.

Alter locum hunc non aqua, ſed ſpiritu plenum habet et ferè ſuperiora omnia tumentia: hũc tympaniã appellant.

Qui autem habitum totum ſilicet uniuerſum corpus pituitæ plenũ habet: eum hypoſarcidium nonnulli appellant.

Quo fit, ut non exactè duas hydropum eſſe naturas dixerit Hyp. neq; etiam rectè dixit, quòd ſi aggrediatur vitari non poſſe: & melius dixiſſet interficit autem protinus: poſtea quàm factus fuerit: liber tamen in quo iſta ſcribuntur non eſt Hypocratis (ut hic innuit Gal.) licet

ca

ea etiam quæ ibi dicũtur (iudicio meo) non careant ratione.

Sciendum præterea aquam intercutem à pluribus euenire cauſis: licet enim iecinioris imbecillitas neceſſariò ſemper concurrat: nihilòminus qui eam rectè curaturus eſt, quũ etiam perſæpè ex defectu aliorum membrorum ſi non ſtatim ſaltem medio aliquo interueniente eueniat: non tantum ei, ſed omnibus alijs attendere debet. De cauſis hydropiſis. ij. de facultatibus naturalib.

Ex diuturnis enim hemorrhoidibus, vel ſuppreſſis, uel immodica profuſione hominem ad extremam frigiditatem ducentibus, non ſemel, aut bis, ſed ſepè iam aquam intercutem collectam vidit Gal.

Sicut mulieribus quoq; tum meſtruæ purgationis omnimoda ceſſatio, tum immodica vacuatio: quum ſilicet uteri nimio ſanguinis profluuio laborarunt perſepè hydropem accerſiuerunt. Nonnullis uerò earum, & qui muliebris vocatur fluxus in hunc terminatus eſt morbum: ut qui ab iliis incipiunt, alio uè quopiam oportunorum ad id membrorum hydropas præteream: qui ipſi quoquè eraſiſtrati opinionem clarè refellunt: uerum non adeò luculenter, ut qui ex toto corporis habitu immodicè refrigerato oriuntur.

Eſt enim ea prima generandi hydropis cauſa, ex ſanguificationis defectu proueniens, ſimili genere, atquè ex ciborum concoctionis defectu diarrhœa: atqui in tali hydropis genere, nec aliud viſcus ullum, nec iecur, ſcyrro eſt affectum.

In ijs igitur morbis quos Græci & anaſarchas, & leuco flegmatias nominare conſueuerunt, & in aſcythe, & tympania (ut ait Gal.) ſpacium quod interperitoneum, & partes ei ſubiacentes eſt, aquoſo humore impletur. v. de locis aff. cap. vi.

Proindè rationi conſanum eſt, ut ob iecinoris refrigerationem cibus iam redditus in ſanguinem tranſmutari non poſsit: quinetiam refrigerantur cum ipſo uniuerſi corporis venæ: idq; maximè, ubi nullo plerumq; tumore in iecinore apparente, laborans aqua intercutem moleſtari videtur: vitio exiſtente uel in liene, uel ieiuno, aut tenui inteſtino, aut meſenterio, uel pulmone, uel renibus aut etiam ubi plurimus per hemorrhoidas ſanguis excernitur: aut ob muliebre profluuium, aut quum retinentur menſtrua, aut ob aliam ingentem uteri diſpoſitionem: namper omnes huiuſmodi affectus, aquamtercutem hominem vexari contingit: uel nullo exiſtente in hepate præternaturam tumore. Id verò præcipuè intelligitur ab iјs, qui didicerunt, quomodo ex intempeſtiua aquæ frigidæ potatione, iecur affatim refrigeratũ, ſtatim aquamintercutem inducit: ante quàm s. in durum tumorem attolatur: verum ſic affecti, vehementi ciborũ deſiderio tenentur: nec mirùm quippè ob refrigeratũ os ventriculi, huiuſmodi cupiditates inualeſcunt.

ij. prædictionum cap. pri.

Amplius (ut eſt ſententia Hyp.) omnis aqua intercutem ſi ex acuto morbo exiſtit, mali eſt: non enim ſedat febrem ſed dolorem admodùm infert, ac mortem: ferèq; incipit ex parte inani, ac lumbis, iecoreque. Vbi (ut ait Gal.) dum iecoris mentio fit, aquæ intercutis genituram habes: atquè unà communi ratione, partis inanis: quæ ſunt ieiunum, & lactes, & item inteſtina tenuiora, nam in more eſt, vocari illas partes inanes: atqui inanis uidetur omnis talis ſedes, ſi eam cum ſupernis, infernisq; partib' utriſquè oſſeis conferas: at uerò omnis talis pars flaccida habetur, quoties non fuerit aliquis paulò ante repletus eſculentis, poculentiſquè: ita videtur Galeno, Homerus has ipſas

corporis partes eo quòd flaccidæ ſint, appellare laparas.

Itaq; cuiuſuis aquæ intercutis comunis genitura eſt, ubi ſanguificationis officium intercidat. Etenim quemadmodũ in ventriculo concoquuntur eſculenta: pari ratione in iecinore, et venis: præconcoctum in ventriculo alimentum: quinetiam ut in ventriculo interdum minus intercidit concoctionis officium, interdum magis: ita in iecore. Nonnunquàm .n. iecur afficitur per ſe ſe, & ſua ui, quemadmodum etiam ventriculus, interdũ per conſenſum aliarum partiũ: itaq; conſtat ut omnes ſibi inuicem conferentes partes, aut quia uicinæ ſint, aut quia habeant ſocietatem magnam ex conceptaculis, neruiſq; afficiantur in hunc modum iecur: ex magnis uenis copulatur & lieni, & ventriculo, & inteſtinis: atq; etiam poſitura eorum ita uicina eſt, ut quædam contingant ipſum: quædam propèmodum tangant: itaquè lienis nequaquàm mentionem habuit Hypoc: ſiquidem de morbis acutis agebat. Etenim hoc viſcus ſimul per longos morbos traxerit duriciem, ad conſenſum agit iecur, omniquè corpori per tale medium aquamintercutem concinnat: porrò iecoris, ac partis inanis mentionem facit, ac docet differentias aquæintercutis ex illis.

Amplius (ut ait Hyp.) quibus tormina, & circa umbilicum dolores, & lomborum dolor, qui nequè à medicamento, neq; aliter ſoluitur: in hydropem ſiccam firmatur. iiij. part. aph.

Super quo aphor. (Gal. ait) quòd quum huiuſmodi affectiones nõ ſoluantur, neq; medicamentis, neq; alijs auxilijs: fit quædam earũ partiũ patientiũ habitualis intemperatura quæ magna ex parte perſeuerans, eam hydropem efficit, quæ ab Hyp. ſicca nominatur, vocatur aũt hic morb. à poſteriorib' medicis tympanias: quoniã ſũmus vẽter percuſſus

talem ſonum ædit, qualem tympana: nam, & in illis per cutem extenctam, aer percutitur: quemadmodum & illæ qui in profundo locatur in tali morbi genere.

Quod uerò & hoc morbi genus hydropem Hyp. nominet, eſt manifeſtum: non tamen humidum eſt, ſicuti qui aſcythes ab utri ſimilitudine dicitur: in quo materia collecta non eſt flatuoſus aer, ſed humor aquoſus: videtur autem à maiori frigiditate generari aquoſus hydrops, quem aſcythen vocant: quoniam veluti in utre quodam in membrana abdominis interiore humor continetur: à minore autem tympanias: neq; enim humida ſubſtantia in flatuoſum aerem ſine calore aliquo poteſt tranſmutari.

Opinio craſiſtrati de cauſa hydropiſis. iiij.part.apho. xi.

Cauſa uerò cuiuſq; hydropiſis eſt (autore Eraſiſtrato) (ut ait Gal.) inflammatio iecinoris, & lienis, temporis ſpatio in ſcyrrum indurata. Nam quum alimenti in ijs viſceribus confectionem, atq; in totum corpus digeſtionem impediat, in aquæ ſubſtantiam ipſum commutat: quòd ita refrigeratum inter inteſtina, & peritoneum, tranſmittitur: hoc quoquè malum Hypocrati ſalutis ſpem nullam habet.

Quomodo ſāguis aquæ naturam induat.

Quod ſi abſquè inflammatione hydrops præſertim ana ſarcha eueniat, calore genuino refrigerato: nec alimentum in venis amplius continente, ſanguis caloris inops, aquæ naturam induit: & ex venis ceù oleum ex utribus defluit. Quouſquè enim ſanguis omninò in uenis eſt, ab earum tunica continetur: ubi uerò in eo pingue exuperauerit, ut in obeſis ſanguis effuſus adipem generat: aut in aquam verſus, aut dum non continetur defluit in locum, qui inteſtina, & interiorem abdominis membranam interiacet: aut per uniuerſum corpus diffunditur,

Ex iſtis

Ex iſtis igitur iam dictis habemus omnes ſpecies hydropiſis, & eiuſdem cauſas tam immediatas, quàm mediatas: quibus quidem omnibus diligentiſsimè conſideratis, videndum nunquid? aqua Villenſis pro curatione illarum duarum ſpecierum iam ſupra nominatarum, tutò in potu exbiberi poſsit: quòd quidem etiam ab imperialibus medicis dum illuſtriss. & excellentiss. D. Nicolaus Perrenotus à grandi Vella, utriuſquè conſilij apud Cæſarem vir primarius ab ipſis, uel ſaltem altera earum detineretur Medicis Lucenſibus quæſitum fuit: de quorum numero ego uti, minimus cum alijs maioribus meis reſpondidi: quòd non, (ut namq; uerum fatear) in huiuſcemodi morbis ſemper mihi valdè ſuſpecta fuit: etiam quòd in principio ſint, indicatioq; ſummatur à virtute, & à membris nutritiuis, & ab illis à quibus (ut vidimus ſupra) euenire poſsint. Si.n. aquoſa hydrops tantum ſit, & uitio iecinoris refrigerati, uel per ſe, uel per conſenſũ eueniat: haud clarè uidetur, quomodo aqua iſta, in quà non apparent, qualitates multùm calidæ ipſam curare valeat. Caliditas enim eius actualis, ac etiam virtualis, non eſt adeò valida: ut videatur poſſe remouere frigiditatem iecinoris, ad quam ſequitur aquæ generatio: quæ profectò ſatis magna ſupponenda eſt: ſi etiam eius ſapores conſiderentur, nullus quidem eam ſufficientem iudicare poterit, non ſolum ad remouendam iecoris intenſam frigiditatem, ad quam ſequatur aquæ generatio: immò neq; minimam, aut mediocrem: ſi cum ea ſit ipſius uiſceris duricies, ad quam ſequatur aquæ generatio. Nihil enim in ea apparet, quod quidem uim habeat huiuſmodi membrorum duricies molliendi, ac reſoluendi: quare quũ etiam experientia clariſsimè nobis oſtendat, non poſſe,

hydropem aquoſam curarè, ſiue in potu ſummatur, ſiue quis ea pro lauacro utatur: mihi videtur, quòd ab ijs qui eam patiuntur fugienda ſit: ſed præſertim ab ijs, qui ex ventriculi imbecillitate ab intenſa frigiditate moleſtantur. Ex illa namq; ſatis magna quantitas ſolet in potu accipi, quare quum membra nutritiua, & præſertim ventriculus, & iecur, in ijs qui aquam intercutem incurrunt imbecilliora admodùm inueniantur, dubitandum potius mihi videtur, quantitatem illam in cauitatibus abdominis poſſe multiplicari, quàm iam genitam euacuari, aut minui: neq; ſperanda eſt (iudicio meo) illorum membrorum adeò refrigeratorum calefactio: quum (ut ſæpius dictum eſt) admodùm calida, ſeù actiua non ſit: & ſi per interius huiuſmodi hydropiſis ſpeciem curare non poteſt, multo adhuc minus per exterius eam curare poterit: ſed dubitandum potius ex ea augeri poſſe, quum ſilicet ventris cauitates per cutis poros ingredi facilè poſsit: ibiq; reſidere: neq; à virtute imbecilli reſolui ualeat: & quòd carnem ſubintret ſatis manifeſtè apparet ijs omnibus, qui poſt longam in ea moram, bis, uel ter, ſudatorium ingrediuntur: ut ſilicet ea quæ in corpore ſubingreſſa eſt, commodè, utiliterq; reſoluatur: ne ſilicet ibi remanens, aliquòd inferat incommodum: licet namq; ſua actuali caliditate ſudorem prouocet, aquamq; reſoluere iſto modo videatur: nihilòminus humiditas quæ per ſudorem reſoluitur, pro maiori parte eſt in venis, uel in membris cuti vicinis: nequè eiuſdem naturæ cum ea eſt, quæ in hydropicis in cauitate uentris inferioris reſidet: quæ quidem non ita facilè (ut experientia teſtatur) à natura, uel ab arte, per ſudorem reſoluitur: & licet aliquando reſolueretur, non propter hoc

tolleret eiuſdem continuam generationem : affectionem enim membrorum ipſam generantium non propter hoc curaret : niſi admodum leuis eſſet:quam tamen tutius alijs præſidijs remouere poſſumus.

Si uerò aquaintercus ex refrigeratione iecinoris per conſenſum ab aliquo alio membrorum iam ſupradictorum euenerit : uel ex ſuperfluo fluxu muliebri, uel ſuperflua retentione, aut nimia ſanguinis hemorroidalis inanitione, aut alia ex iam dictarum cauſarum euenerit : tutiora præſidia hac aqua habemus: neq; hodiè quis auderet eam exhibere, niſi fortè imprudens, prodiguſq; alienæ ſalutis eſſet.

Neq; etiam uideo, quomodo flatum iam genitum, & in abdomine collectum diſſoluere poſsit: ratione enim ſuæ diminutæ caliditatis actuali humiditati iunctæ, videtur potius augeri, uel ſaltem multiplicari poſſe : & qui eam bibunt, facillimè hoc atteſtari poſſunt : nonnulli tamen aliquando ea utuntur, neſcio quo methodo, & qua ratione ducti : quare nequè in aſcithe, neq; in tympania, multoq; etiam minus in hypoſarcha ſeù leucoflegmatia ipſam laudo: niſi fortè aliquando in aliqua iecinoris inflammatione, aut alia præternaturam affectione, uel etiam alicuius alterius membri naturalis : ad quam facilè ex incuria poſſet in proceſſu temporis ſequi aliqua illarum iam dictarum ſpecierum hydropiſis. Tunc.n.præueniendo, eam laudarem: uitia namq; illorum membrorum ſepiſsimè emendare poteſt.

Et ſi voluerimus præcepta Hypo. & Gal. in curatione hydropiſis conſiderare : manifeſtè cognoſcemus, aquam iſtam non poſſe aliquo pacto conferre : præſertim ubi iam facta, confirmataq; fuerit.

ij. ad Glauco. vbi loquitur de ſtrumis.

In hydropicis igitur curandis (ut ait Gal.) duplex intentio haberi debet: ut ſilicet ſanetur tumor durus in uiſcere, ideſt in iecinore, ſi ibi adſit: & coaceruata humiditas diſoluatur: ſed differunt quum talem tumorem partes patiuntur; & diferentem exigunt curam.

Intentiones habēde in cur. aquæ intercu.

Quare curatio hydropum, ad has tres reducitur intentiones: ut ſilicet ſanetur durus tumor, qui in uiſcere eſt: ut apponantur quæ humiditatem diſſoluunt: & mendicamenta quæ urinam mouent, in potu exhibeantur.

De his quos purg. oportet.

Vel (ut ait Gal.) medicamento opus eſt, cui pituitam educere facultas ſit: primùm quidem inferno ventre, deindè vomitu, tum apophlegmatiſmis, hoc eſt ijs quæ per os pituitam euocant. Nam quum immodicus humor uniuerſum in corpus extendatur: omnes ſanè uſurpauimus euacuationes. In aſcythe uerò propinamus ea medicamenta, quæ ciant aquam.

In lib. qui introduct. ſeù med. īſcribitur.

Duo igitur hydropes (ut idem ait) tolluntur: uel malagmatis exiccantibus, uel medicamentis vrinam cientibus, uel hypelatis purgandi facultate præditis.

In de atra bile

Quare ait, quòd ſi exhibeantur medicamenta bilem purgantia hydropicis, parùm admodum humoris proprij educetur: nec ſolum ægros non iuuabunt: ſed vehementer offendent: quemadmodum ſi ex uena quoq; ſanguis eis detrahatur.

iiij. de ratione vict. acuto.

Et aqua intercus ex flatibus (ut ait Hyp.) curatur, tollerantia, fotu, temperantia, cibiſq; ſiccis, & acribus, ideſt calidis. Ita enim maximè tum minget, tum valebit patiens ſi uerò difficulter ſpirauerit, fueritq; anni tempus eſtiuum, & floruerit ætas viribuſq; fuerit valentibus, ſanguinem à brachio tollendum iubet: deindè calidos panes

ex vin o nigro, & oleo tinctos laudat exhiberi: iiſq; quàm minimè bibere iubet: quàm plurimùm verò laborare, ſuillamq; ædere carnem ex aceto coctam: ut aduerſus arduas reſiſtat inambulationes.

Quum igitur in hac aqua non appareat virtus diſcutiendi tumorem durum in uiſcere (ut dictum eſt etiam ſupra) neq; diſſoluendi coaceruatam humiditatem, aut pituitam educendi, niſi fortè tenuem, & per accidens, ſoluendo ſcilicet humores bilioſos quibus ſit admiſta: neq; per vomitum, neq; per ſeceſſum aquam educendi: non videtur aliquo pactò hydropicis exhibenda: & licet urinam moueat, ipſam etiam multiplicat: & multotiens mingitur ut bibitur: quum etiam uim habeat humores bilioſos, & tenues educendi, multò minus uidetur ipſis conueniens: quũ huiuſmodi medicamenta, iis ſic laborantib' aduerſiſsima ſint.

Hydropicis igitur aqua hæc danda non eſt: & licet aliqui eam commendauerint, ego tamen credo intentionem eorum fuiſſe, quòd poſsit his tutò exhiberi, in quibus ſuſpitio eſt, de aqua intercute futura: & pro remotione potius malæ temperaturæ membrorum naturalium, & præſertim ventriculi, & iecinoris, ad quam facilè ſequi poſſit generatio aquæ, & flatus, quàm ad ipſam educendam, uel diſſoluendos flatus, aut diſcutiendos tumores duros in aliquo viſcere.

Valet præterea hæc aqua in nonnullis renum affectionibus, quæ (ut ait Gal.) ætate prouectiorib' fiunt potiſsimũ. viij. de pl. hy, & pla. in lib. qui medicus inſcribitur in lib. de plenitudine.

Vbi notandum (ut idem Gal. aſſerit) quòd vitia quæ in renibus conſiſtunt: ſunt inflammatio, exulceratio, calculi, urinæ deſtillatio, & dolor magnus: ſeù grauis.

Et locus malè habens, id eſt magno, uel graui dolore

affectus:non ex facili poteſt diſcerni:quòd exteriorib. partibus cohereat, laxiuſq; inteſtinum cholòn ipſis vicinũ ſit.

Quare quum offenduntur, uel externarum partium inflammatio, uel choli affectio eſſe apparet: & non raro eiuſdem inteſtini conſenſu renes dolent.

vj. de placit. hyp. & pl.

Quum igitur renes (qui ut ait Gal.) urinam in unam, tantum veſicam tranſmittunt, inflammatione laborant: nihil per urinam excernitur: ſed dolores potius excitantur, non exactè locum dolentem oſtendentes, ob eam quam diximus rationem, verum intollerabiles, ideſt graues, & magnos: qui profectò nec cataplaſmatis cædunt, nec imminutione per cucurbitulas facta remittuntur: ſed ſola medicamenta nephritica intus accepta præſidio ſunt inter quæ quidem hæc aqua numerari poteſt: quare perſepè ex eius hauſtu intenſam renum inflammationem cum dolore graui: curatam vidimus.

Quãdo renes conſenſu choli patiuntur.

Si uerò renes choli conſenſu doleant, ipſum euacuare, ac aperire oportet: ſed rarò hæc aqua in potu præſtò eſſe poteſt: per inferius uerò nonnunquàm.

In vlcerationibus.

Caſus ſpett. Bernardini de Bernardi.

Si uerò exulceratio renes infeſtat, interdum purulenta per urinas excernuntur: interdum cruenta: ut accidit nobiliſsimo Bernardino de Bernardis ciui Lucenſi in quo etiam mortuo, dum eius corpus ſecaretur, maximam puris tenuis, & crudi quantitatem in rene dextro, & eius urinæ delatorio adinuenimus: à ſuiſq; medicis audiuimus, eiuſdem naturæ ſaniem dum viueret: cum urina diù reddidiſſe: à veſica tamen (ut ſepius audiuimus) nonnulli eorum eam deſcendere crediderunt: quum tamen in ea nulla eſſet ulceratio: ſed in rene dextro tantummodo, manifeſta eſſet: cui quidem hæc aqua ſi alia non affuiſſent in veſica, ideſt, in

eius collo, cauitate, atq; etiam uirga, plurimùm prodeſſe potuiſſet: tum abluendo, tum mundificando, ac euacuando ſaniem, humoreſq; acres, & mordaces ipſos renes exulcerantes: atque ratione ſuorum mineralium conſolidando ulcera iam facta, ipſoſq; renes roborando.

De lapide renũ, & veſicæ.

iij. part. aph. xxvj.

Calculus puerorũ paſsio.

Duæ lapidis cauſæ.

In renibus etiam fit calculus, & (ut Gal. ſcriptum reliquit) propria paſsio puerorũ eſt: qui ob edacitatem non paucos crudos humores coaceruant: ex quib. pars craſsior vel glutinoſior, uel utroq; modo uitiata, unà cũ urinis ad ueſicã uel renes perueniens, fit lapidũ generationis materia: accedit etiam altera cauſa efficiens, vehementia. ſ. caliditatis.

Accruant. n. & ſenes humorem crudum non paucum; non propter edacitatem, ut pueri: ſed propter potentiæ cõcoquentis imbecillitatem: non tamen calorem fortem habent, qui ex materia craſsa, uel glutinoſa, uel utroq; modo vitiata vaporem reſoluens lapidem generet: ſed illud accidit, quòd dixit Gal. videlicet quòd ſtante uirium imbecillitate in ultimis ſenib. renes ſepiùs obſtruuntur, à materiebus. ſ. craſsis, & crudis, & lapides generantur: quando. ſ. tenax, uel craſsa ſuperfluitas ibi firmata, in ſimilem callo ſubſtantiam transierit: in quibus tamen lapis in veſica gigni nõ poteſt, ex defectu. ſ. caloris, ut fortè accidit in Bernardino prænominato: licet non eſſet in ultimo ſenio conſtitutus, in cuius ueſica. i. in eius fundo, & cauitate erat ſatis notabilis quantitas carnis adenoſæ carni teſticulorum, et mammillarum ſimilis, in eiuſq; collo alia aderat materia callo ſeù nodo haud abſimilis dura admodũ coloriſq; liuidi, quantitatis ferè duarũ nucum: ſicut alia etiam conſimilis ferè naturæ licet minoris admodùm quantitatis erat circa mediũ virgæ, quæ nonnunquàm urinæ exitũ, ſeù deſcensũ, impedire videbatur: ſatis tamen nigrior apparebat.

ij. part. apho. xxxi.

In lib. de renũ affect.

Gal. dixit, cauſam, quare pueris in veſica lapides ut plurimùm generentur: in ætate uerò florentibus in renibus, eſſe. Quia in pueris omnes actiones naturales ſunt fortiores: quare in eis fuſa eſt, & diſſoluta ſuccorum craſsities: contrarium uerò accidit in ætate florentibus, nam quum actiones in ijs debiliores ſint: facilius cogitur ſuccorum craſsities.

Quum itaq; in pueris calidum innatum abundet, & fortes ſint eorum actiones, craſsitudo materiæ diluta in renes dilabitur: indeq; facilius in veſicam tranſit, non parũ etiam adiuuante ad tranſitus cæleritatem ipſo actionum robore: ſicut econtra accidit dum veſica frigida eſt, membranoſa enim eſt pauciq; ſanguinis, & ampla intus capacitate parata: rurſus hic conſiſtit, denſaturq; ad eam craſsitudinem, quam paulo ante monſtrauimus: ſed eius conſiſtentiæ principium hoc ſumit, ſi diutius in veſica commoretur.

Ipſa itaq; glutinoſitas (quòd credibilius eſt) ab innato puerorum calore facilius ſubigitur: atq; maceratur: ut hinc magis uniri poſsit, conſiſtere, & condenſari.

Addiciamus ſi libet, puerilium urinarum craſsitudinis cauſam: quæ certè alia non eſt, quàm puerorum uoracitas & mouendi exceſſus: mox ab alimento aſſumpto, dum ſilicet pueri ferociunt, & ludunt: in lactentibus huc facit inſuper ipſa materia: perfectis utiq; quòd in caſeorum & ſimilium eſu plurimi eſſent, lapides in veſica, & renibus fieri cognouit Gal. id circò lithiaſis ueſicæ puerorũ eſt morbus: haud enim poteſt collum tam anguſtum in maioribus corporibus eſſe, ut humorem craſſum remoretur.

In fæmellis etiam cæruix veſicæ dehiſcit in membrum

genitale

genitale, & breuis ſimul eſt, & lata: ut nullo labore craſſa per eam ipſæ meient: quæ in urina feruntur, quæ dum muſculi retinent (quòd ſepè fit) & propter longitudinem: & anguſtiam ceruicis veſicæ materiam veſicæ æſtuantis præbent: ad calculi generationem.

Nunquid? autem lapis à caliditate tantum generetur, & non à frigiditate: uolo ut videamus.

Et licet (ut habet Gal.) in rebus externis lapis fiat à calido, & frigido. In nobis tamen lapidem frigus non parit: neq; enim fieri poteſt, ut viuo exiſtente corpore, frigus hoc accidat, quo concreſcere valeat in homine lapis, quo fit: ut calore lapis in homine generetur, eoquè uel uehementi: uel tepido. Si.n.craſſa materia eſt ſufficere poteſt tepida, et moderata caliditas, et quæ naturalis eſt, ad firmãdam, & indurandam terræ modo craſſam hanc materiam: eſt namq; craſsities ad generandũ lapidem accommodata.

De renũ affe.

Eadem materia ſi tenuior eſt, uehementiori tum planè indigebit caliditate: quàm quæ naturæ modum nulla parte exceſsit: nempè alia quæ eſt præternaturam, qua dureſcat in terram, propterea quòd calor vult quicquid tenues partes habet diſtrahere, donec ex eo quòd relictum eſt, duriore videlicet, lapidem poſsit conformare: ideòquè ſimpliciter calore fit in nobis calculus: & licet Gal. in eodem loco ſcripſerit, quòd calor temperatus, aut modicus non ſit ſufficiens ad lapidis generationem: illud intelligi debet ſi materia non fuerit multùm craſſa.

Et quum renibus inſit calculus, aliquando cruenta, partibus videlicet ab eo exaſperatis, ac præruptis eijciuntur: aliquando arenulæ in urina ſubſident: vel (ut ait Gal.) quũ de repentè nepritis.i.renum uitium inciderit, lapide nota-

vj. de locis aff. cap. iij.

tu digno, uel in renum aliquo, vel in ureteris impacto dolorem excitat : colico haud abſimilem : & quum ex his quæ in urinis reſident , aut lapide cum urina excreto , planè diſcerni poſſunt, nullus relinquitur queſtioni locus: licet non pauci laborantium inueniantur , qui dolorem modicum in profundo lumborum infeſtantem ſenſiunt, quàmuis ab initio nondùm ſabuloſum quippiam manifeſtè excernatur : quibus dato medicamento , quòd lapidem in renibus conterere poſsit , ſimul & affectum ipſum , & ſedem affectam cognouit Gale. atq; ipſum habuit curationis principium. Quum enim à medicamenti potione in urinis ſabuloſa quædam ſubſidere conſpiceret , nephriticum affectum eſſe cognouit : atq; deinceps eadem medicamenta exhibendo: reliquam perfecit curationem.

De ſignis lapidis non dum confirmati.

Vbi notandum , quòd ſi friabilis ſit lapis , uel etiam recens modo naſcatur. i. adhuc non ſit confirmatus, in remiſſione , ſanguinolenta urina redditur , quaſi nondum ſegregata : ut tamen experientia cognoſcere potui , rarò hæc aqua renibus calculoſis ſuccurere poteſt : niſi adhuc ualdè mollis fuerit lapis, uel arenulæ tantum ſint ibi paratæ , ex quibus lapis fieri poſsit : ubi quidem conferre poſſet . In ea namq; eſt virtus ipſas educendi: ſi .s. ex ea in potu per multos dies ſummatur . Abluit .n. lotij uias , ſuaq; quantitate , diureticaq; facultate aperit , atquè dilatat : prius tamen optimè purgandi, qui ea utiliter uti voluerint : nequè credas in ea uim lapidem frangendi eſſe , ſi ſit valdè induratus : ſed ſi adhuc mollis fuerit , poterit (ut dixi) ipſum liquefacere, atq; ſecum ducere: tutius tamen eſt ea uti, ubi arenula adhuc in lapidem conuerſa non fuerit . Quoniam abſq; dubio, uel ſit in renib. uel veſica, ipſam ſecũ ducit: refrigerandoq; ipſos renes, & iecur, eius generationẽ tollit.

Amplius(Hyp.ait)quibus in urinis bullæ ſubſiſtunt: morbum renalem, & longum ſignificant. vij.part.apho. xxxiiij.

Vbi (Gal.ait)quòd bullæ fiunt circum extento humore ſpiritui flatuoſo : ſolet autem hoc magis accidere,quando humor aliquid tenacitatis habet : tunc autem & bullæ ipſæ ſunt ſtabiles, & difficulter ſolubiles. Quomodo fiant bullæ in vrinæ.

Quum igitur ſpiritus flatulentus unà cum urinis excernitur : ſignum eſt frigidæ ægritudinis renum . Hæc enim aggregat ſpiritum flatuoſum, atq; ideò ægritudo eſt longa, frigidum.n.omne eſt difficulter ſolubile, & uix coctionem admittit : atq; ideò diù durat. Signum frigidæ, affectionis renum.

Et hac aqua difficulter ſolui poteſt,præſertim ſi humor aliquid tenacitatis habeat : & frigiditas multa fuerit : ubi alia præſidia petenda ſunt, niſi fortè ei addas aliquod aromaticum,& attenuans,incidenſq; : ſed quum nonnulli aſſerant: ab orinarum acredine nonunquàm ora arteriarum aperiri, quæ ſunt in renibus : atq; indè excerni ſpiritum aliquem , qui cum urinis exiens bullas facit : tunc poſſet hæc aqua accommodari : ipſa enim urinarum mordacitas, & acredo remitti poteſt.

Hyp. prætera ait, quòd quibus ſubſidens, ſeù inſidens pingue, ac ſimul totum.i.in eodem tempore, ac celerrimè his renum vitium ſignificatur. vij. part. aph. xxxv.

Et (Gal.ait) quòd ſiue alui excrementum, ſiue urina pinguis:unctuoſa,vel oleaginea fuerit,ex colliquatione adipis fit,non magis in renibus,quàm in toto corpore reſidentis : quare neq; omninò morbi renalis eſt ſignum , ſed comune omnis adipis ab igneo calore colliquati .

Extant tamen cautiones:quibus hoc diſcernatur,in colliquatione.n.totius corporis , adipes colliquati paulatim ,

id eſt tardè, & non uniuerſim cum urina exeunt. Recipitur enim adeps à venis membris vicinis, deindè ab iis, quæ continuantur: & rurſus ab aliis, & aliis, donec tempore protracto ad renes, & ueſicam perueniat.

Adipis uerò in renibus colliquati propter uicinitatem tranſitus cœlerrima eſt excretio, & non paulatim: ſed ſi multota ſit: atq; ideò in renibus ipſis diſpoſitionem eſſe demonſtrat: cui rei, & experientiam inuenies, ſi diligentius animaduertes conſentientem.

Et pinguedo veniens à renibus, illicò quum urina micta fuerit, in ſuperficie apparet: & eſt multa. quia quum veniat à propinquo cum urina non commiſcetur, vel parùm, immò ſtatim ab ea ſeparatur: & tunc urina non incenditur, niſi fortaſsè caliditas hepatis ei ſocietur.

Pinguedo uerò quæ uenit à toto, à longinquis euenit: & multùm urinæ commiſcetur: quare tardè ab ea ſeparatur, neq; ſtatim poſt mictum apparet, quum pinguedine ſuperueniente à toto urina eſt incenſa propter caliditatem febrilem: & eſt minoris quantitatis.

Si uerò ſit adipis renum ab igneo calore in renibus decumbente ſine febre: ex iſta aqua poteſt facilè adeò remitti, quòd indè illa adipis colliquatio minimè ſequetur.

vij.part.aph. xxxvi.

In alio prӕterea ſequenti aphoriſmo (ait Hyp.) quibus autem morbo renali laborantibus prædicta accidunt ſigna: doloreſq; circa ſpinæ muſculos fiunt: ſi quidem circa loca exteriora fiant, abſceſſus quoq; exterius futuros expecta: ſi uerò dolores magis circa loca interiora fiant, etiam abſceſſus expecta futuros interius.

Vbi (Gal. ait) quòd in prioribus aphoriſmis ſigna docuit Hypo. per quæ renum uitia poſſemus dignoſcere: in

hoc

hoc uerò de iis docet, quos longo tempore ſcitur morbo renali laboraſſe: inquiens, futurum abſceſſum dolore cum ſignis prædictis antea ueniente, hoc eſt circa muſculos, quos & ſpinæ muſculos, & ſpinales medici nominant: quorum quidem duplex eſt genus, & in utriſq; horum ſe firmauerit dolor, illic quoq; abſceſſum futurum expecta: qui quidem ex huius aquæ potu ſepiſsimè diuerti poteſt: & ſcias quòd nonnunquàm muſculi ſoli hoc patiuntur, interiores ſilicet, & anteriores, uel poſteriores, & exteriores, & ſinæ muſculis renes, nonnunquàm introrſum, nonnunquàm extrorſum, urgente in ipſis abſceſſu: qui (ut dictum eſt) ab iſta aqua diuerti poteſt: & ab ipſo Gal. datur modus ipſum cognoſcendi, dum ait. quòd ſi laborans dolorem modicum in profundo lumborum ſenſiat infeſtans, & ab initio ſabuloſum quippiam manifeſtè non excernatur: ſi dolor cum horrore interpellato, uarioq; infeſtare uideatur, ſequanturq; febres inordinate: tum pronum in uentre decumbere, atq; interdum in alterum latus ut ſublimis ſit affectæ partis poſitus, laborantem ſe ſe uertere iube: atq; deindè interroga, num circa renem dolentem ueluti ſuſpenſi cuiuſdam ponderis ſenſum percipiat: etenim quum hæc ei acciderint: abſceſſum iam concretum coiicere oportet: quo concocto pus mictum, ut laborantem à dolore liberat: ita ulceris in rene periculum affert: proindè exacto ſtudio laborandum eſt, ut inducatur cicatrice: quòd niſi illicò contigerit, difficiliorem reddet curationem: & ego hac aqua uterer, non ſolum pro mundificando rene ab ipſo pure: ſed etiam pro inducenda cicatrice, ratione ſilicet ſuorum mineralium.

vj. de locis aff. cap. iij.

Ea præterea quæ pilis ſimilia ſunt Hyp. quoq; cum uri-

De pilis urin.

nis. Nonnunquàm excerni vidit: quemadmodum in aphoriſmis ſcriptum reliquit: ac ipſe Gale. fatetur aliquando ſe uidiſſe, quæ ſemipedis longitudinem equarent: interdum etiam iis longiora, quæ nonnunquàm adeò videbantur exigua, ut miraretur, quomodo in renum ſpacio talia poſſent conſiſtere: proindè probabilius ſibi uiſum fuit, in venis huiuſmodi res procreari: at ubi pilos meiendo excretos vidit, tum ex colore, tum ex mole, credidit dicentibus eos ex craſſa, lentaq; materia quam calor calfecit, exiccauitq; in venis conſiſtere: quàmquàm longitudinis ipſorum cauſam non intelligat: omnes uerò quot quot huiuſmodi affectu laborare conſueuerunt: neque ante ipſum neq; rurſus poſt ipſum, nephritico aliquo accidente fuerũt moleſtati. Etenim curati fuerunt medicamentis, quæ ciere urinam poſſunt: cuius generis eſt aqua villenſis, in qua non ſolum eſt iſta virtus, ſed etiam remittendi caliditatem exiccantem illam materiam craſſam: nec non eam, educendi, ſi ualdè craſſa non fuerit: quòd ſi talis fuerit: uel cum ea admiſceri debent attenuantia, & incidentia, uel præmittenda ſunt: & ſic facilè hæc affectio ex huius aquæ potu curari poterit.

De mictu ſaniei tenuis.

Amplius eſt, & alius renum affectus, quo tenuis ſanies ſanguinis mingitur, ſimilis excrementis, quæ in hepaticorum affectuum initio excernuntur: niſi quòd magis videtur cruenta: cuius rei cauſa eſt, diſpoſitio haud abſimilis ei, qualis in iecore imbecillitas eſt: inſuper quum ora, aut meatus, per quos ex concaua vena in renes urina percolatur, ſupramodum dilatantur: pro cuius curatione à prudenti medico poteſt propinari aqua iſta: quum in ea ſit uirtus roborandi renes, & omnes meatus urinarios.

De vrinæ profluuio.

Ad renes quoq; pertinere is affectus videtur, quem alij matellæ intercutem, alij urinæ profluuium, alii diabetem, alii dipſacon appellant: qui certè quàm rariſsimè euenire ſolet eum tamen ſemel uidi in nobiliſsimo Paulino Arnolphino affini meo, à quo fuit ſuperatus, ac vita priuatus: alta uerò vice, ipſum uidi in Socero meo Ioanne de Guinigijs ſeptuagenario, in quo quidem per nonnullos dies perſeuerauit: & tandem quum non adeò violenter flueret urina, ut in Paulino iam dicto, & etiam quia citius præceptis Medicorum ſe ſe dedit, fuit liberatus, & uiuit. Tertia verò uice ipſum uidi in filia Thomaſij de Trentis: quæ quidem in ſpacio xxiiij. horarum quantitatem xlviij. librarũ meiebat quam ex decocto ligni .S. optimè curaui Gal. etiã eum bis duntaxat vidit, ſupramodum .s. ſitientibus infirmis: atquè ſubindè bibentibus: qua propter exuberanter quoq; reddiderunt id quòd biberunt, eo à ſua qualitate non mutato: atq; hic renum, veſicæq; affectus ſimilis eſt ventriculi, inteſtinorumq; leuitati: quo.s. ad tranſitus celeritatem pertinet: iſtæ tamen affectus maxima cum difficultate ex potu huius aquæ curari poteſt, quum urinam prouocet: ſuaq; ſtipticitas, & exiccatio tanta non ſit, ut poſſit urinæ uias adeò laxas roborare: uel tantam humiditatem exiccare: ſi tamen iſta aquoſitas multiplicaretur uitio hæpatis, ſicut ueriſimile eſt, aliquando fieri: tunc aqua hæc fortè conferre poſſet: ego tamen credo, quòd ſi ea quis pro lauacro uteretur poſſet, ab huiuſmodi affectione liberari. habet .n. uim non ſolum ſudorem prouocandi, ſed etiam roborandi omnia membra naturalia: & aliquando etiam illã ſuperfluã humiditatem ad uiam inteſtinorũ, uel cutis diuertendi. Eſt tamen animaduertendũ, quòd renum, & veſicæ vitia in ſenioribus (ut ait hyp. difficulter ſanantur: hoc eſt, vj.par. aph.vj.

Renum & veſicæ vitia in ſenibus difficulter ſanari.

multo negocio, ac tempore longo: Quoniam earum partium opus indeſinens eſt: quiete autem opus eſt ſi quid ſanari debeat: & quia ſuperfluitas acris apta irritare, ſiue ulcus, ſiue inflammatio, ſiue aliqua alia paſſio iu ipſis conſtiterit: multo autem difficilius ſanantur, in ſenibus Veſicæ paſſiones, quoniam & omnes alij morbi præcipuè longi: tales enim omnes cum ipſis commoriuntur.

Omnes morbi in ſenibus diff. ſanãtur.

De mictu in voluntario.

Laudatur etiam à nonnullis huius aquæ uſus, intus, & extra in ijs, qui in uoluntariè urinam reddunt, ideſt in ijs, qui immoderatam quantitatem urinæ mingunt: quod quidem accidit (ut ait Gal.) quum nerui per quos animalis facultas ad muſculum Veſicæ peruenit, afficiuntur: aut ſpina ipſa leſa eſt, quare reſoluitur muſculi actio, atq; excernitur urina, uel inuito laborante: & ſi reſoluantur nerui muſculi ceruicem Veſicæ ſtringentis, proprium indicium quòd muſculus hic reſolutus ſit, eſt urinæ præter uoluntatem excretio.

vj. de locis aff. cap. iiij.

Quare (ut ait Gal.) fuit quidam, qui luxatis ad externas partes uertebris, urinam inuitus profudit, nullo infeſtante ueſicam dolore: in quo conijecit eius muſculi neruum, qui Veſicam claudit, fuiſſe affectum: proindè ſpinam curare Voluit.

vj. de locis aff. cap. iiij.

In lib. qui medicus inſcrib. Veſicæ relaxationem difficilem curationem, aut nullam recipere.

Et ut (idem ait) quum urina citra mingentis Voluntatem effluit, ueſicæ relaxationem innuit: qui morbus difficilem curationem, aut nullam recipit: quare mihi uidetur: quòd qui laudant aquam iſtam in curatione huiuſmodi paſſionis à quacunq; iam dictarum cauſarum eueniat, parum eam cognoſcant. Nunquàm enim aliquem, ex ipſa curatum uidi: neq; in futurum ſpero poſſe aliquem uidere & ſi fortè aliquo modo utilis eſt, ego eam magis laudarem

extra

extra,quàm intus, ſicut dixi etiam ſupra, dum ſermo eſſet de urinæ profluuio. Prouocando enim ſudorem ſi non totam quantitatem illius urinæ diuertere,ac reſoluere,ſaltem minuere poſſet: & ea quæ urinæ deſeruiunt roborare.

Valet præterea hæc aqua in potu ſumpta in his qui ſtranguriam .i.urinæ ſtillicidium patiuntur: quòd quidem ut ipſum nomen oſtendit nihil aliud ſignificat, niſi urinæ ſtillatim expreſsionem: & (ut habet Gal.) accidens ueſicæ eſt, non autem affectus.

De vrinæ ſtillicidio.

vj.de locis aff. cap.iiij

Et (Hyp. ait) quòd recto inteſtino: aut utero inflammationem patiente, & renibus purulentis apparentibus urinæ ſtillicidium accidit.

v. part. apho. lviij.

Vbi (Gal.ait) quòd quando aliquis parùm, & frequenter mingit: hæc paſsio urinæ ſtillicidium nominatur: & fit aliquando ex imbecillitate potentiæ retentiuæ in veſica, nonnunquàm verò (ſicut etiam alibi dixit) ex acredine urinæ.

vij. part. aph. xlix.

Imbecillitas ergo fit, propter intemperaturam immoderatam: quum verò octo ſint immoderantiæ, in ſingulis earum debilis ueſica erit: atq; id circò ad eam urinæ ſtillicidium conſequetur: & pæſertim ad frigidam (ut dixit Gal.) & propter aliquem tumorem præter naturam: acritudo autem uel propter renum paſsionem, uel quia talis ad ipſos uenit ex uenis ſuperfluitas ſeroſa percolata: uel ut (ait Gal.) à quibuſdam fit intemperaturis, ſed magis à calida, deindè à calida, & humida, poſtea uerò ab humida.

ij. de morbis. vulg.

vj.de locis aff. cap. iiij.

iij. part.apho. xvj.

vij. part. aph. xlix.

iij.part apho. xvj.

Fiet itaq;, & ob hæc urinæ ſtillicidium: demptis his, quæ ſunt propriæ veſicæ paſsiones: ad quas urinæ ſtillicidia caſus ratione conſequuntur: ueluti quum ob ulcus, aut eryſipelas, aut abſceſſum, in ea factum, uel inflammatio-

ñem; aut tale quid aliud, urinæ ſtillicidium contigerit.

Si verò aut ab ulcere, aut imbecillitate procedit: à veſicæ affectu factum eſſe dicetur: quemadmodum ubi acrimonia in cauſa eſt, aliquando ob renum vitium, aliquando ob alias partes, quæ cũ vrinis humorũ ſuorum uitia, aut pus ubi abſceſſus aliquem infeſtauerit tranſmittere poſſunt.

Euenit etiam interdum humoribus qui in venis ſunt, & per renes, & per veſicam expurgatis.

v. part. aphp. lviij.

Rectè itaq; dixit Hyp. urinæ ſtillicidium recto inteſtino, & utero inflammationem patiente, & renibus ſuppuratis aduenire.

In recto quidem inteſtino, & utero per compatiendi rationem veſica patiente: in renibus autem purulentis, pure per ueſicam euacuato.

Hoc igitur ſui acredine mordens, ueſicam excitat ad ex(cretionem.

In uteri autem, uel recti inteſtini inflammatione vicinitatis ratione, pati veſicam eſt neceſſarium: ut quæ, & intemperaturam participet, & inflammationem, & præterea præmatur; atq; anguſtetur à tumoribus præter naturam, qui in illis reſident.

Quando ſtillicidia vrinæ fiant.

iij. part apho. xvj.

Amplius eſt notandum, (ut ait Hyp.) quòd in temporibus ſiccis fiunt ſtillicidia urinæ, ad ſiccitates tamen ſimpliciter (ut ait Gal.) non conſequuntur urinæ ſtillicidia, niſi tribus adhibitis diſtinctionibus: quarum prima eſt immodica ſiccitas. Secunda ſi caliditas adiungatur. Tertia ſi frigiditas, de quibus non fecit mentionem Hyp. ſed ſi cui libeat omnium anni conſtitutionum naturam inueſtigare: ſic ipſum facere oportet: ut .s. ibi oſtendit Gal.

In eodẽ loco.

Valet igitur hæc aqua in his qui urinæ ſtillicidium patiuntur, ſiue illud accidat ex inflammatione recti inteſti-

ni,uel uteri,uel ex pure in renibus reſidente : quòd ad veſicam cum urina tranſmittatur:ſiue ex imbecillitate potentiæ retentiuæ in veſica, à quacunq; intemperatura fiat: ſiue ab acredine urinæ ; quæ fiat aut propter renum paſsionem aut quia ad ipſos renes ex venis deſcendat ſeroſa ſuperfluitas acris,aut quia aliqua intemperatura ſint affecti:ſed præſertim calida,deinde calida & humida , poſteà uerò humida : ſimiliter etiam ſi fiat ob ulcus , aut eriſypellam,aut abſceſſum , aut inflammationem in veſica . In iſta enim non ſolum bibita,ſed etiam extrinſecus applicita eſt uirtus inflammationem remittendi,atq; humores calidos educendi, nec non mundificandi renes à pure,& omnibus alijs ſuperfluitatibus,præſertim tenuibus,& acribus, & roborandi potentiam retentiuam ueſicæ , à quacunq; intemperatura fiat , & remittendi urinæ acredinem , etiam ſi ex aliqua renum paſsione fiat , aut ex ſuperfluitate acri deſcendente ex uenis ad ipſos , aut ex aliqua ipſorum intemperatura ad quam ſ. ſequi poſsit urinæ acredo,& mundificandi ulcera ipſius ueſicæ,& remittendi eryſipellam,bilem uidelicet à qua excitatur euacuando:vbi aũt ſit abſceſſus in ueſica nõ ità auderem eam adminiſtrare:in omnib.uerò alijs ſupradictis caſib.præmiſsis præmittendis,eam ſummoperè laudo.

vij. part. aph. xlix.

De mingendi difficul.

Accidit præterea alia paſsio,quæ ab Hyp.& Gal. mingendi difficultas appellatur, & cum dolore fit,aut cum aliqua difficultate : adeò quod uix ueſica operatur : vini tamen potione , & venæ ſectione ſoluitur. Si igitur cum dolore fuerit,illius cauſa erit inflamatio, abſceſſus,ulceratio inequalis intemperatura, & ſpiritus flatuoſus : uel aliquis difficilis motus,uel potentiæ imbecillitas, uel tumor præternaturam,uel omnia iſta ſimul,uel obſtructio à ſanguine

craſsiori, uel alio conſimili ſucco: & in omnib. iſtis caſib. poteſt hæc aqua à prudenti medico utiliter accommodari.

Iſta etiam aqua utimur in puſtulis, & ulceribus ueſicæ, membrorumq; omnium genitalium, tam uiri, quàm mulieris, ab humoribus ſalſis, & præuſtis.

In lib. qui medicus inſcrib.

Vbi notandum (ut habet Gal.) quòd exulceratio eſt ex affectibus veſicæ, cuius indicia interim ſunt ſanguinolenta reiectio: interim purulenta, nonnunquàm muccoſa, & circa pubem dolores.

iiij. part. apho. lxxvj. vj. de locis aff. cap. iiij.

Hyp. uerò ait) quòd ſi ea quæ cum urinis excernuntur lamarum ſpeciem referant, in veſica ulcus eſſe ſcire licet. Quare Gal. dixit, quòd uocatum quidem ramentum ulceris veſicæ proprium indicium eſt: quippè partes à veſica auulſæ lamis ſimiles ſunt.

iiij. part. aph. lxxv.

Hyp. præterea ait quòd ſi ſanguinem, aut pus quis mingat, aut renum, aut ueſicæ, exulcerationem ſignificat.

Vbi (Gal. ait) quòd ſiue in renibus, ſiue in ueſica ulcus factum fuerit: ſi quidem in uaſe aliquo effatu digno conſtiterit, & præſertim cum aliqua exeſione, ſanguinis excretio conſequitur: ſine hoc autem, puris tantumodo.

Contingit autem ut facto ulcere in aliquo urinæ meatuum, & pus, & ſanguis per urinam exeat: hy uerò renes ac ueſicam interiacent: & oportet hos illis ſubaudire.

De vlcere meatus vrinarij.

Exulcerantur autem magna ex parte his qui in renibus lapidem habent, meatus vrinarij: quando à lapide aliquo acuto, aut admodùm aſpero in ipſis interſepto excoriantur (ut diximus etiam ſupra).

De vlcere penis.

Eſt tamen notandum, quòd ſi in pene fiant ulcera, etiam ſine urinis, & pus exit: & ſanguis.

Exit autem & ſimul cum urinis aliquando pus, diſru-

pto

pto abſceſſu, in aliquo ſuperiorum locorum.

Quare & plures expoſitores alteram ſcripturam huius aphoriſmi magis probarunt: in qua coniunctio, &, ſcribitur in hunc modum: ſi ſanguinem, & pus mingat, renum aut ueſicæ ulcerationem ſignificat: quaſi altero ſolo ſilicet pure per loca urinæ exeunte fieri poſsit, ut ſit ſignum non modo renum, uel veſicæ exulceratæ: ſed etiam alicuius partium ſuperiorum.

Forte igitur & hi aliquid dicunt, forte autem, & uerbum mingat, quòd aliud oſtendit, quàm minxerit, in ſe ipſo continet diſtinctionem.

Neq; enim idem eſt, uel ita dicere: ſi ſanguinem, & pus mingat, vel illo modo, ſi ſanguinem & pus minxerit. In uno enim uel duobus, uel tribus diebus potuit minxiſſe pus, diſrupto abſceſſu ad urinæ inſtrumenta: multis autem diebus, ac menſibus, Vbi hoc factum fuerit, renum, aut ueſicæ ulceratio ſignificatur: quòd autem ipſorum magis & dolor diſtinguit, qui in differentibus accidit locis, & ea quæ cum urinis excernuntur: & quidem de urinarijs meatibus eadem eſt ratio.

Habet præterea etiam ipſe Hyp. ſi ſanguinem, aut pus minxerit, aut ſquamulas, & grauis odor adſit: ueſicæ exulcerationem ſignificat. iiij. part. aph. lxxxi.

Vbi Gal. ait, ſanguiuem quidem, & pus ubi quis minxerit, omnium inſtrumentorum, quæ urinæ obſeruiunt, ſunt ſigna comunia: odor autem grauis, hoc eſt moleſtus, adhuc autem magis, & ſquammulæ, ſunt propria ueſicæ.

In pluribus igitur exemplaribus ſi ſanguinem, & pus minxerit ſcriptum inuenitur.

In quibuſdam uerò ſi ſanguinem, uel pus minxerit:

oſtendet, autem hæc ſcriptura ſecunda coniunctionem, aut, eſſe ob diſiunctiuam: quaſi utrumlibet horum quæ dicta ſunt ſignificet ulcerationem: altero uerò uult ambo aſſidere: uel ſimul inuicem, uel alternatim.

De gonorhea vj. de locis aff. cap. vj

Non immeritò etiam laudatur hæc aqua in gonorrhea, tam in viris, quàm in mulieribus: quæ quidem (ut ait Gal.) aſsidua ſeminis excretio cole haud quaquàm extenſo appellatur: licet à nonnullis inuoluntaria etiam nominetur.

De cauſa excretione.

Vbi notandum quòd quemadmodum omnia corporis noſtri excrementa, interdum à continentibus ipſa corporib. excernuntur: interdum ſpontè profluunt, eo quòd ob imbecillitatem ab ipſis corporib. contineri non poſſunt: ita de ſemine quoq; dicendum eſt: vt.n. excernere pro commoda temporis occaſione, ita & continere in omnib. huiuſmodi naturæ officiũ eſt: uerũ ſecretio quidem fit, aperto fluxionis meatu, ac reliquo conceptaculi ſpacio, & contracto, & ad apertum iam meatum quicquid in continente ſpacio continetur impellente: excretio uerò euenit ob retentricis facultatis in ſeminarijs uaſis imbecillitatem: Si .s. pudendo non intento euenerit: quia ſi intento pudendo acciderit: conuulſioni quodamòdo ſimilis erit affectus, ita quòd excretio iſta euenire etiam poteſt ob diſpoſitionem aliquam, quæ haud ſecus, quàm naturalis ipſa excretoria uis partes mouere poſsit: id quòd in ſeminarijs vaſis uidere licet, ubi aliquis, uel commitiali morbo, uel conuulſione, violenter irruente fuerit correptus.

Ceterum videmus alias quoq; partes ut manus: aut pedes aut digitos conuelli: modo ſimul cũ uniuerſi corporis conuulſione: ut in apoplexia, modo ipſis ſolis affectis: proindè haud quaquàm abſurdum fuerit, in ſeminarijs uaſis & qui-

dem ſolis,huiuſmodi diſpoſitionem excitari: quemadmodũ & gonorrheam, quæ urinæ quam quis inuitus emittit proportione reſpondeat: quum contentricem uidelicet facultatem reſolui contingerit. Gonorrhea igitur inſtrumentorũ ſeminis affectio eſt,non pudendorũ,quæ ſeminis genitalis, via ſunt qua excernatur. In gonorrhea ergo ſecretio quidẽ ſeminis fit:aperto fluctionis meatu.i.aperto ſeminis uaſæ, ac reliquo conceptaculi ſpacio,& contracto: & ad apertũ iam meatũ quicquid in continente ſpacio continetur impellente natura: quæ quidem apertio à pluribus fieri poteſt, cauſis,ut plurimũ tamen à ſuperflua humiditate relaxante vel à ſanguine ſupercalefacto, vel à bile acuta, aut etiam ſalſa,ac mordaci pituita:in quibus quidem omnib.caſib.poteſt hæc aqua conferre. Ipſa.n.non ſolum poſſunt huiuſmodi uaſa uniri,& roborari,ſed etiam mundificari ab omnib. iam dictis materiebus, & refrigerari tum ſanguis ſupercalefactus,tum omnes alij humores nimis calidi, acuti, & mordaces, uirtutem expultricem ſtimulantes, ac uias illas dilatandi occaſionem præbentes.

De cauſis gonorrheæ.

Si uerò excretio hæc ob retentricis facultatis imbecillitatem uaſorũ ſeminarium euenerit: poterit hæc aqua non ſolum in potu,ſed etiam pro lauacro preſtò eſſe. In ea.n. ratione ſuorum mineralium ſuæq; ſtipticitatis,vis quæpiam huiuſmodi virtutem roborandi clarè apparet.

Si aũt excretio hæc ob aliquam diſpoſitionem euenerit: quæ haud ſecus quàm naturalis ipſa excretoria uis partes mouere poſsit:id quod in ſeminarijs vaſis videre licet, ubi aliquis uel cõmitiali morbo,uel conuulſione violenter irruente fuerit correptus: non adeò ſecurus, utiliſq; eſt huius aquæ uſus:alijs.n.generoſioribus præſidiis opus eſt.

Sed quum in mulieribus præſertim, non ſolum ſeminis excretio iam dicta accidat: ſed etiam multarum humiditatum, atq; ſuperfluitatum albarum, quæ ſanguini meſtruo quodammodo conreſpondere uidentur, ab eiſdem cauſis iam dictis. Dico quo'd hæc aqua intus, & extra perutilis eſt: ſi ex ea bibatur, & ſi pro lauacro mulieres ea utantur per multos dies, matrixq; earum poſt conuenientem totius corporis purgationem cliſterizetur. Habet enim virtutem ipſam abluendi, mundificandi, ac detergendi, nec non uim eius contentiuam roborandi.

De fluxu hemorrhoidali.

Laudatur etiam hæc aqua: in his qui fluxum hemorrhoidarum patiuntur: ſua enim ſtipticitate ipſas conſolidat, corroſiuoſq; humores educit.

In lib. de diff. med.

Vbi notandum (ut ait Gal.) quòd quinq; ſunt hemorrhoidarum differentiæ.

Aut enim multitudine differunt, quia in quibuſdam plures, in quibuſdam uero' pauciores ſunt.

Aut figura, nonnullæ enim anguſtam baſim habent: aliæ uero' latam

Aut loco: quum hæc in ano fiunt, aliæ fibula.

Aut diſpoſitione: quando hæ quidem maſuetæ, & mites, illæ malignæ, & graues exiſtunt.

vj.par.aph.xj.

Illud tamen: quo'd ait Hyp. memoria tenendum, uidelicet quo'd atra bile uexatis, & renum paſſionibus: hemorrhoides ſuperuenientes bonum.

Vbi Gal. ait: quo'd non ſolum ratione euacuationis hemorrhoides ſanant huiuſcemodi paſſiones: ſed & ipſa qualitate humoris euacuati. Hæ etenim ſanguinem craſſum conſueuerunt euacuare: humore plenum melancholicō, talem habente in ſanguine conſiſtentiam: qualis eſt in vinis fex.

Quare

Quare nihil mirum ſi atræ bili, & renum paſsionibus: conferunt hæmorrhoides, ut quæ humorem feci ſimilem euacuare natura aptæ ſunt: quare tunc nec iſta aqua: neque alio præſidio ſunt reſtringendæ.

Quapropter in alio etiam ſequenti aphor.(ait Hyp.) quòd à diuturnis ſanato hæmorrhoidibus: ſi una non ſeruatur, periculum eſt aquamintercutem, uel tabem aduenire. Aph.xij.

Vbi(Gal.ait) quòd hæmorrhoidas fieri impoſsibile eſt, ſi propter multitudinem, & craſsitudinem ſanguinis: ora quarundam uenarum non aperiantur: hepate ad ipſas reponente feculentum ſanguinem, & melancholicum.

Si quis igitur hoc intercludat iter, unà & duriciem hepatis faciet, & ſimul multidine grauans, ac craſsitudine calorem in ipſo natiuum extinguet, quum tale quid accidat quale in flammis exterioribus: in quibus multa ligna ſuperingeſta ſuffocant ignem, atq; extinguunt.

Si igitur à natiuo calore generatur ſanguis, clarum quòd ipſo extincto, non generabitur amplius.

Aqua uerò intercus fit: quum ſanguinis generatio fruſtratur: ſi uerò aliquando poſsit hepar propellere multitudinem ad venas pulmonis, hi vaſe aliquo rupto, tabidi fiũt. de cauſa aquæ intercutis.

Non fruſtra igitur conſulit unam ſaltem ſeruare hæmorrhoidem: ut per hanc euacuetur feculenta, ac uitioſa materia hepatis: præſertim in quibus ſolida eſt, tempore longo per tales venas excerni.

Amplius Gal. ex intentione Hypocratis ait, quòd ſanguis profluens ex venis hemorrhoidalibus ſanat melancholicas paſsiones. Verè enim iam factæ melancholiæ maximum eſt remedium ſanguinis ex ijs uenis profluuium: quam etiam ſi futura ſit prohibet: ſic itaq; nobis audien-

tibus intentio Hypocra. talis erit. Sanguinis ſupra qualiſcunquè fuerit malum: infra uerò per hæmorrhoides bonum: quando nigra euacuantur: ideſt quando hominis natura multum talem accumulauerit ſanguinem: aliter autem non eſt aſſuefaciendum ei, quæ fit per hæmorrhoidas euacuationi: quæ periculoſam habet utranq; immoderantiam: ſiue ſupra modum ſangis excernatur, ſiue ex toto ſupprimatur.

Quare (ut ait Gal.) ſi retentæ hæmorrhoides mittendi ſanguinis occaſio ſint: ſi quidem cohibere eas voles, quæ in brachio ſunt: ſin prouocare, quæ in cruribus ſunt venas ſecare conuenit.

De diff. inteſt.

Valet inſuper hæc aqua in difficultate inteſtinorum: quam iſti dyſinteriam appellant: humores calidos, acutos atq; mordaces educendo: inteſtinaq; abluendo, iecinoriſq; inflammationem refrigerando, atq; membra naturalia roborando: & ex ea ſummi poteſt in potu duarum, uel triũ librarum quantitas, ſi dolor ſupra umbilicum aſcenderit, iuxta Galeni præceptum: ſi uerò dolor in imo ventris fuerit: ex ea cum ſaccharo rubeo, ouo, & roſaceo, uel omphacino, cliſteria fieri poſſunt: iſta enim habent purgare, mundificare, & abluere materias illas vlcerantes, inteſtinaquè abradentes, ac ipſa ulcera conſolidare, ſuaquè ſtipticitate inteſtina, atq; alia membra naturalia roborare.

V. de locis aff.

Ab ea tamen cauendum, ubi valida ſit febris. Ex ipſa enim facilè augeri poſſet: per inferius tamen ubi etiam magna fuerit febris, ea utiliter uti poſſumus.

Aliqui etiam laudant in huiuſmodi fluxu lauacrum ex ea: habet enim virtutem (ut illi aiunt) materiam calidam

ad totius corporis ambitum attrahendi, & ſic eam ab inteſtinis diuertendi: & ex ſua ſtipticitate ipſam naturam, aſtringendi, atq; membra roborandi.

Hoc tamen lauacrum in huiuſmodi paſſione mihi ualdè ſuſpectum videtur. Rarò enim accidit: talem fluxum ſine valenti febre eſſe: quare quum in febre lauacrum hoc rationabili ſuſpitione non careat: ego quidem ſuper ipſo, non auderem.

Et licet ratione ſuæ actualis caliditatis vim attrahendi materias calidas, & tenues ad corporis ambitum habeat: hoc tamen verificatur, ſi ſinceræ, ac puræ, ualdéq; tenues ſint. Si enim admiſtæ pituitæ, & aliis humoribus craſſis fuerint: non ita facilè per cutis poros reſoluuntur, neque hoc medio ab inteſtinis, & aliis membris intrinſecis diuertuntur: quare dubitarem potius ex huiuſmodi lauacro magis eas caleſieri: atq; difficiliores ad reſolutionem reddi. Quanto enim materia craſſior eſt, tanto difficilior eſt, ut reſoluantur: & præſertim per loca naturaliter difficilia.

De fluxu hepatico.

Accidit præterea quidam fluxus, qui hepaticus nuncupatur: quoniam ab hepate ortum habet, in quo quidem ex aliquo hæpatis uitio ſincerus ſanguis excerni ſolet: pro curatione cuius ſolet hæc aqua plurimùm commendari.

Conſiderandum tamen (iudicio meo) ſi morbus ſine febre, aut cum febre ſit. Si enim ſine febre fuerit, tutius propinari poterit: præſertim ſi ex aliqua intemperie calida uiſcus laboret.

Si verò cum febre ſit, & illa quidem valida, minimè ea laudo: ſicut neque, ſi iecur ex duricie, uel valde,

Valdè frigida intemperie malè ſe habeat: & ſi fortè aliquando in huiuſmodi fluxu conuenit, in eius principio exhiberi debet. Fluxus enim iſtæ in principio cum difficultate curatur: & in iuuenibus inueteratus raró, & in ſenibus nunquàm.

De leuitate inteſtinorum & diarrhea.

Amplius laudatur hæc aqua in leuitate inteſtinorum, & dyarrhea.

iij. part. apho. xxij.
Pr. de morbis vulg.
vj. part. aph. primo.

Vbi notandum, quòd leuitas inteſtinorum non euenit ſubitò: ſed in plurium dierum numero: & (ut ait Gale.) eſt uelox, & ſine aliqua tranſmutatione ciborum excretio .i. uelox ciborum non mutatorum tranſitus: uel uelox exitus eorum, quæ commeduntur: atq; bibuntur: quæ talia deijciuntur, qualia fuere deuorata: uel eſt carentia coctionis: quum neq; ſecundum conſiſtentiam, neq; ſecundum colorem, uel odorem, uel ullam omninò qualitatem in uentriculo facta fuerit mutatio ciborum.

Propriũ offi. ventriculi.

Accidit autem hæc paſsio, ventriculi, aut inteſtinorum uitio: proprium enim ventriculi eſt, cibos amplecti ac ſe circumſtringendo certo tempore retinere: & rurſus ad inferiora demittere.

De ſimp. diff.

Et ſicut in veſica fit urinæ ſtillicidium; non expectante ut illa colligatur: ſed ſtatim tamquàm mordentem, aut aggrauantem expellente: ſic & in ventriculo ueloces exitus fiunt, hæc enim ſunt omnium excretionum communes cauſæ: quare (ut ait Gal.) tunc ventriculi retentricis potentiæ functio naturalis eſt: quum ſilicet concoctionis tempori equatur, & ab omni parte cibos exactè conſtringit: priuationem uerò actionis in uniuerſum dicimus, quũ omninò non comprehendit, id quòd in leuitate inteſtinorum fieri ſolet: imbecillitas igitur ventriculi appellatur,

quum

quum ventriculus non probè amplectitur, aut amplectitur quidem: ſed non tantiſper, donec concoctio perficiatur: aut vbi ambo ſimul, eueniunt.

Quum igitur in iis duabus rebus conſiſtat retentricis potentiæ functio: una ut nullũ relinquatur inter ventrem & cibos ſpacium vacuum, altera ut equali tempore agant, tum compræhenſionis, tum concoctionis facultas fieri poteſt: ut uel in altera dumtaxat, uel in ambabus committatur peccatum.

Leuitas igitur ventriculi, & inteſtinorum, (ut ait Gal.) eſt quum non ſolum ventriculus, ſed uniuerſa quoq; inteſtina ad excretionem, tum ciborum, tum potuum aſſumptorum, cæleriter excitantur: adeò quòd ne pauxillò quidem tempore ipſorum aut pondus, aut qualitatem, citra moleſtiam ferre poſſunt. vj. de locis aff. cap. iij.

Cauſa igitur huius paſſionis eſt totius ventriculi, atquè inteſtinorum imbecillitas: in virtute .s. contentiua, ob quam hæ corporis partes grauatæ à cibis aſſumptis ipſos confeſtim, & abſq; ullo doloris ſenſu excernunt: quæ quidem imbecillitas (ut ait Gal.) uel ex magna illorum membrorum intemperie prouenit, dum .s. ex ea habitum quendam non facilem ſolui contraxerunt: uel ex aliquo humore in eis contento, ut pituita, undè accidi ructus quos græci oxiregmiàs nominant inſequi ſolent: qui tamen ſine aliqua pituita quandoq; in ventriculo frigidiore non perfectè concoquente fiunt: & in quibuſdam leuitatibus inteſtinorum, quæ ex frigiditate ortum habent unà fiunt: ſed progreſſu temporis ceſſant, nam ab initio paruo quodam tempore cibi in uentriculo retinentur: procedente autem atq; aucta paſſione: neq; hoc tempore retinentur: in quibus, iij. de morb. vulg.

igitur paruo remanent tempore: fit quoddam veluti initium coctionis, & propter hoc non ſortitur effectum.

In quibus autem cibi nullum habent coctionis initium neq; ulla abinitio fit ſecundum qualitatem mutatio, adeò quòd neq; ructus accidi, niſi pituita præſertim acida in ventriculo abundet: propterea Hyp. non ſimpliciter dixit bonum eſſe ſignum accidos ructus in leuitatibus inteſtinorũ ſed primũ quidem in longis adiecit: quaſi cum incipientib. unà eueniunt: ac ſi ubi prius non fuerit inquiat: quæcunq; .n. à pituita ventriculum refrigerante fiunt leuitates inteſtinorũ: ſemper cũ ipſis ſunt accidi ructus, ut caſus quidam.

In illis igitur in quibus neq; incipiunt concoqui cibi: neq; ex pituita fiunt, non inſunt accidi ructus: quòd ſi aliquando fiant: ſignificant tantum aliquando tempus cibus in ventriculo retineri, quòd principium mutationis accipiunt: & naturam ſuorum operum reminiſci.

iij. part.apho. xxij. iij.de morb. vulg.

Sed ad propoſitum redeundo, ſciendum, quòd leuitas inteſtinorum, non ſolum à iam dictis cauſis fit: ſed non nunquam etiam à quorũdam humorũ mordacitate, ac tenuitate uentriculo, & inteſtinis in ſuperficie.i.in ſumma parte exulceratis licet eorũ facultas non multũ patiatur: quæ quidẽ ulcerationes (ut ait Gal.) eòdem modo fiunt, quo illæ, quæ in pueris græco vocabulo aphthæ.i.oris ulcera nominantur quare in huiuſmodi inteſtinorũ leuitate neceſſarium erit: ut permeantib.cibis, partes exulceratæ dolorem ſenſiant: atq; ideò illos propellant: à ſe ipſiſq; citiſsimè emittant: quo in omnib.partib.facto: velocitas exitus ſubſequetur; & nullum fiet initium concoctionis, animaduertendum tamen, quòd tali inteſtinorum leuitati cuiuſdam morſus inerit ſenſus: & ceſſante humorũ malignitate, ſeu acredine, (ut ait Gal.) ſtatim ſanatur cibis, ac potibus, quæ vim denſandi

v. part. apho. primo.

habent: q; ſi longiori tempore perſeueret: in alterâm paſſionẽ, quæ diſinteria .i. difficultas inteſtinorũ tranſmutatur.

Sed iam videndum, ſi in omni inteſtinorum leuitate utilis ſit hæc aqua: non enim in omni conuenire uidetur.

Dicendum igitur, quòd ſi affectio hæc ex ventriculi, & inteſtinorũ imbecillitate eueniat: ob quam hæ partes à cibis aſſumptis grauatæ confeſtim excernere conentur: non ſemper utilem eſſe. Si .n. imbecillitas illa à materia valdè frigida, & humida: uel à conſimilib. qualitatib. fiat: ipſam non laudo non .n. eſt adeò valida, ut materiam illam per ſuperius: neq; etiam per inferius remouere valeat: neq; etiam tanta eſt eius caliditas actualis, & potentialis: cũ ſua ſiccitate virtuali: ut intemperiem illam valdè frigidam, & humidam omninò remouere poſsit: quæ quidem ex toto coctionem, & retentionem conuenientem impediat, & experientia clarè apparet: quòd nõ ſolũ huius aquæ potus inutilis èſt iis, qui ventriculi imbecillitatem in virtute concoctiua, & retentiua patiuntur, ad quam ſequitur lienteria: ſed in his, in quibus tantumodo diminuta eſt ventriculi concoctio: & præſertim ex preſentia humoris frigidi: vel qualitatum frigidarum, & humidarum, mediocritatem excedentium. Dum enim iſtis hæc aqua exibetur: neq; per ſuperius, neq; per inferius, quicquàm boni operatur: immò in corpore moram trahens: ventriculum, aliaq; corporis membra grauat: ac imbecilliora reddit. Si verò leuitas inteſtinorum fiat ex ventriculi, ac inteſtinorũ imbecillitate à cauſa calida, & ſicca, ab humoribusq; mordacib. acutis, et corrodentib. ipſumq; ventriculũ, aut inteſtina ulcerantib. tunc utilẽ eſſe coniiciendũ eſt: remittendo .s. caliditatẽ illam ac remouendo, abluendoq; huiuſmodi humores: & illa membra ſua ſtipticitate confortando: ulceraq; conſolidando.

iij. de facultat. naturalibus.

De diarrhea autem quæ (ut ait Gal.) accidit: quum uentriculus mordente acrimonia irritatus, ante legittimum tempus crudum adhuc cibum abijcit: quæ etiam nihil aliud eſt, quàm profluuium ventris non recens: ſed longi temporis cum torminibus, & multis excretionibus: quibus quidem omnibus corpus attenuatum debilitatur.

Dicendum, quòd ſi ex præſentia humorum acrium oriatur: huius aquæ potus utilis eſt. ipſos enim abluit, & cito educit: membraq; ab ipſis patientia roborat. In huiuſmodi tamen fluxibus magna diligentia conſiderandum, ſi patiens febre laboret, uel ſuſpitio ſit, an iſtam aquam digerere poſsit: ſi namq; adſit febris, eam non laudo, adderet enim in ipſam, & membra naturalia, ſpiritualiaq; magis grauaret: atq; humorum acrimoniam augeret: ſi etiam concoqui non poſſet: multa incommoda indè ſequerentur: quare iſtis minimè propinanda eſt.

De impotẽtia generandi.

Laudatur etiam huius aquæ potus, atq; lauacrum, in mulieribus non potentibus generare.

v. part. apho. lxij.

Vbi ſciendum, quòd generatio ab omni immodica intemperatura ſimplici, uel compoſita membrorum generationi ſeruientium impeditur: à caliditate: quidem, quia tale quid accidit (ut ait Gal.) quale ubi valdè calidæ terræ ſemina committuntur: quemadmodum in eſtibus ſub cane contingit: & tunc plurimùm conferre poteſt: nequè eius actualis, ſeù potentialis caliditas tanta eſt: ut illam quam in utero ſupponimus augere poſsit. Si enim intenſæ caliditati comparetur, frigida, uel ſaltem temperata dici poteſt, eiq; contraria: quare refrigerabit: non tamen adeò ac ſi omninò frigida eſſet: ſatis tamen eſt, quòd à prudenti medico, ubi uterus intenſa caliditate ſit affectus, poteſt

vtiliter

Vtiliter exhiberi: & pro lauacro etiam uti: & licet ex præſentia humoris bilioſi, ac tenuis, conſeruetur. Habet enim vim huiuſmodi materiam educendi, & membra genitalia rationæ ſuæ potentialis ſtipticitatis roborandi: valentius tamen hoc operatur in potu, quàm ſi extrinſecus admoueatur. Si enim in ea quis balneetur, non adeò commodè humores calidi, & tenues ex ipſa educuntur: neque calida intemperies remittitur: ſed propter ſuam actualem caliditatem videtur potius illos magis calefacere: intemperiemq; calidam conſeruare, ac nonnunquam augere poſſe. Quum igitur Gal. dixerit, quòd cauſa conceptionis eſt moderata locorum caliditas, nec non recens meſtruorum purgatio: & appetitus libidinis: iſtis enim concurrentib. ſemen continetur: ſciendum, quòd hæc aqua ſepiſsimè moderatam caliditatem in membris generationis inducere, ac conſeruare poteſt: nulli igitur dubium erit, quòd poterit etiam conceptionem adiuuare: præſertim ſi poſt ipſius uſum: non multo antè rei Venereæ uſum, mulier fuerit purgata: ac tam in ipſa, quàm in viro ſit libidinis appetitus.

In lib. de diff. medicinalis.

A frigiditate verò impeditur conceptio, ſi cum ea coniugatur ſpiſsitudo: iuxta ſententiam Hyp. dicentis, quòd quæcunq; frigidos, & ſpiſſos uteros habent, non concipiũt.

v. part. apho. lxij.

Vbi notandum (ut ait Gal.) quòd ſi frigiditas, & ſpiſſitudo illa magna ſit: tunc mulieres concipere non poſſunt. Benè enim temperati uteri ad conceptionem ſunt idonei: malè autem temperati, quæcunq; mala temperatura, ſi parùm à bonitate recedunt difficulter concipiunt: ſi uerò nimiùm, mulieres ſteriles fiunt: ſimiliter etiam infecundi homines fiunt, ac ſteriles, à potenti ſilicet cauſa.

In eodẽ loco.

Vbi igitur frigiditas immodica exuperat: adeò quòd uterus ſpiſsior efficiatur, anguſta quidem ſupra modum, fiunt ora vaſorum, quæ ad ipſum pertingunt: mulieres verò ſteriles quum ſecundæ non poſsint adnaſci ad ora vaſorum: neq; ſi hoc fiat aliquando poſsit benè nutriri conceptus. Vel enim nullo modo fiunt hiſce mulieribus purgationes: uel omninò paucæ, & hæ ipſæ vitioſæ, ſolo tenuiore, atq; aquoſiore ſanguine perlabente: ſed & hæc quoquè ora facilè obſtruuntur, & propter natiuam anguſtiam & quoniam magna ex parte hæ mulieres humorem aggregant pituitoſum: ſi quidem & corpus tòtum ut plurimùm eſt uteris ſimile: contingit autem & maris ſemen in talibus uteris refrigerari: niſi ſit natura calidiſsimum.

Quecunq; igitur frigidos uteros habent non concipient propter ſubſtantiæ ipſorum ſpiſsitudinem: & iſtas quidem ſatis commodè poteſt auxiliari aqua villenſis, tum per interius, tum per exterius adhibita: ratione ſilicet ſuæ actualis, ac potentialis caliditatis: quam ex ſuis mineralibus, & præſertim ex alumine ſortita eſt.

v. part. apho. lxij.
In eodẽ loco.
In lib. de diff. med.

Rurſus ab humiditate etiam impeditur conceptio, quũ dicat Hyp. quòd quecunq; præhumidos uteros habent, non concipiunt: extinguitur enim in eis genitura (ut ait Gal.) quemadmodum in terra paluſtri cerealia ſemina: ubi aqua iſta, tam in potu, quàm pro lauacro utiliter accommodari poteſt. Licet enim actu humida ſit: calida tamen etiam eſt, & ex ſuis mineralibus potentia ſicca: quare ſi in totum illam ſuperfluam humiditatem remouere non poterit eam ſaltem in tantum minuet, quòd conceptionem non impediet: quod quidem etiam experientia comprobari poteſt. Iſtarum namq; mulierum multitudo magna adinue-

nitur quibus profectò hæc aqua adeò prodeſt: ut multæ ex infecundis, ſecundæ fiant: & ego multas cognoui,

A ſiccitate etiam (ut eſt ſententia Hyp. & Gal.) impeditur conceptio: quecunq; enim mulieres magis ſiccos uteros habent, & adurentes non concipiunt. Nam ex defectu alimenti in eis corrumpitur ſemen: & tale quid accidit, quale ubi aut arenæ, aut argilloſæ terræ, aut petroſæ, mandantur ſemina. v. part. apho. lxij.

Quum igitur hæc aqua actu humida ſit, ſuaq; caliditas non ſolum actualis, ſed etiam potentialis, ualdè magna, non ſit: ſicuti neq; etiam ſiccitas virtualis, poteſt facillimè opem ferre iſtis mulieribus ſic affectis: & licet totam illam extremam ſiccitatem remouere non poſsit, ea tamen in tantum minuet: quòd facilè poſtmodum concipere poterunt.

Amplius (ut ait idem Hyp.) eſt notandum, quòd quæcunq; mulieres ex utriſq; iam dictis qualitatibus mediam habent temperaturam, fecũdæ ſunt: quaſi dicens, quòd quæcũq; non habent illam mediã temperaturã infecundæ ſũt. v. part. apho. lxij.

Quare (ut ait Gal.) quòd dictum eſt de qualitatib. uteri ſimplicibus intelligatur etiam de commiſtis: videlicet quòd quæcunq; mulieres ex utriſq; qualitatib. commiſtis modicè temperatæ ſunt, non ſolum quantum ad uterum: ſed etiam quantum ad uniuerſum corpus ſunt fecundæ: ex utriſque autem non qualitatibus ſimplicibus (ſunt enim quatuor) ſed quæ ſunt ſecundum ipſas oppoſitiones: & una quidem eſt bona temperatura, miſtis modicè inuicem calido, ac frigido: altera uerò humido ac ſicco: & fieri poteſt, ut ſit aliquis uterus ſecundum unam quidem oppoſitionem benè temperatus, ſecundum alteram uerò malè.

Sed eſt animaduertendum, quòd ne mulier concipiat, poteſt altera efficere intemperatura: mulierem verò eſſe fecundam ſine ambabus bonis temperaturis eſt impoſsibile: ubi igitur ex iſta miſtione, ac temperatura impediatur conceptio, poteſt hæc aqua conſilio prudẽtis medici ſuccurrere: & intus, & extra, & pro ut ei videbitur expedire.

Notandum tamen quòd ſi generatio, ſeu conceptio impediatur à mala intemperatura frigida, & humida membrorum generationis, cum materia, vel ſine, aqua iſta non abſq; timore exhibetur. valida namq; calefaciendi, & exiccandi, ac pituitam craſſam educendi facultate caret: quare ſi intemperies admodum debilis & materia valdè tenuis non ſit, utiq; conferre non poterit: quapropter tutius tũc extrinſecus admouebitur: quàm ſi in potu exhibeatur. Sic etenim ratione ſuæ actualis caliditis, ac potentialis ſiccitatis, illam debilem frigiditatem, & humiditatem remittere poterit: neq; verendum eſt: quòd aliquo pacto ex ea augeri poſsit: neq; venas, & membrorum cauitates ingrediatur: ibiq; reſideat: ſed pro ratione ſuæ virtutis calefaciet, & aliquantiſper exiccabit, omniaq; membra naturalia confortabit: ex optima operatione quorum calor naturalis auctus in omnibus membris frigidis, & humidis valentiſsimè operatur.

In lib. de diff. med.

Sed quoniam generatio in mulieribus, & uiris, à multis aliis particularibus cauſis impeditur, licet Gal. in quodam ſuo tractatu, duplicem tantum cauſam ſterilitatis ponere videatur: unam ex parte viri, alteram ex parte fæminæ, quam humiditatem nimiam, aut pinguedinem matricis eſſe voluit: ex parte autem viri, ſi ſit ſpado, & teſticulis careat, vel alio quouis pacto egritudine, ſilicet magna

gna detineatur : ipſæ tamen Gale . illas mulieres ſteriles etiam eſſe ait , quæ non probè purgantur : quòd quidem accidit à multis cauſis : ubi ſciendum , quòd ſi non purgentur propter aliquam obſtructionem ab humoribus ualdè craſsis : aqua iſta ſola non poteſt eis conferre : præſertim ſi materia obſtruens multa,ac ualdè craſſa, lentaq; ſit. Non enim habet validam attenuandi vim , neq; incidendi , neq; huiuſmodi materias educendi , neq; etiam aperiendi : niſi præcedat attenuatio , & inciſio : uel obſtructio ſit ab humoribus non valdè craſsis , multumq; ualida non ſit .

Si verò non porgentur propter caliditatem, & ſiccitatem iecinoris : uel aliorum membrorum , per quæ ſanguis menſtruus deſcendere ſolitus ſit: tunc huius aquæ potus optimè conferre poterit : ratione ſuæ actualis humiditatis , & temperatæ caliditatis , qua vias dilatare , ſanguinemq; fluxibiliorem reddere , & omnia illa membra ſua ſtipticitate validora efficere poteſt.

Si uerò mulieres non purgentur propter ſanguinem craſsiorem, tunc ſi præcedat uenæ ſectio : & regimen attenuans ipſum ſanguinem , poterit hæc aqua utiliter exhiberi. Habet enim facultatem venas dilatandi : ac ſi ſangui ni commiſceatur , eum fluxibiliorem reddendi : ac etiam propter ferri naturam, & in quantum à calido inſpiſſatur aperiendi: & propter alias ſuas qualitates virtuales membra naturalia , & generationi accommoda confortandi .

Aqua uerò hæc pinguedinem ſuperfluam uteri , ac iam genitam remouere non poteſt : niſi fortè ex longo, atque frequenti uſu : neq; ſpadoni , & teſticulis priuato ſuccurrere valet : ſicuti etiam multas alias ſterilitatis cauſas remouere non poteſt .

v. part. apho. xlij.

Quæcunq;.n.præternaturam,ideſt quæcunq; mulieres, (ut ait Hyp.) ſunt exceſsiuè craſſæ non concipiunt utero, his omentum os uteri comprimit, & prius quàm non extenuentur, non concipiunt .i. mulieres quæ ſunt ualdè craſſæ non concipiunt: quia in his omentum os uteri comprimit, & antequàm extenuentur.i.antequàm illa ſuperflua craſsities remoueatur, non poſſunt concipere: in quibus aqua Villenſis parùm, aut nihil prodeſſe poteſt. Non enim Vim habet illam ſuperfluam craſsitiem extenuandi, niſi fortè per accidens, & tamquàm cauſa Valdè remota, in longoq; temporis ſpacio.

Et licet Hypo. V. particula aphoriſmorum, dum conceptionis cauſas numeraret, de ipſis hominibus, ſecundum Galeni opinionem mentionem non fecerit: nihilòminus (ut ipſæ ait).

v. part. apho. lxij.

Omnia ea quæ dicta ſunt de mulieribus, poſſunt etiam intelligi de Viris. Ait enim quòd ſecundum proportionem illorum, quæ de mulieribus ſcripſit Hyp. licet nobis ad uiros tranſcendentibus dicere: quòd propter temperaturæ frigiditatem non bene ſemen concoquitur, atq; ideò ſi mediocris quidem ſit intemperatura in ipſo indiget utero calido ſufficienter: ſi uerò immodica ſit, eſt omninò ſterile, Vel propter humiditatem, rurſus neq; concoquitur, & hoc etiam indiget ſi modica ſit intemperatura, uterò calidiori, ac ſicciori: ſi uerò immodica ſterile eſt: eodem modo, & propter excedentem calorem, ſemen fit toſto ſimile: ob ſiccitatem uerò ubi primùm excidit, neq; extendi poteſt quod maximè neceſſarium eſt, ſi mulier debeat concipere: niſi enim ſemen per uteri capacitatem parte plurima extendatur, mulier non concipit.

Quare (ut ait Plato) in theæteto, maximum opus obſtetricum eſt, ſcire coniungere inuicem corpora apta ad conceptionem: & ſimul poſſe diſcernere, qui viri ſint infecundi, & quæ mulieres ſteriles: nam immodicæ intemperaturæ horum ſunt cauſæ, modicæ uerò ſi ſint, & contrarijs coniungantur, tunc concipient mulieres: ſi uerò ſimilibus non concipient. neq; enim fieri poteſt, ut frigidũ ſemen in utero frigidiore ſit fertile: neq; ſiccum in ſicciore, & aliorum utrunquè eodem modo: ſed indiget ſemen quidem frigidius, utero tanto calidiore, quanto deficit ab optima temperatura, & humidius ſicciore, & in alijs eodem modo. Officium obſtreticum.

Medicus ergo prudens facilè iudicare poterit, quibus utiliter exhiberi poſsit & debeat hæc aqua: in multis namq; ex iam dictis competit, utiliterquè adminiſtrari poteſt.

Et licet doctor quidam dixerit corpora frigida & humida, ex qua quidem frigiditate, & humidate concipere, non poſsint, non debeant ex hac aqua bibere: ſed tantumodo longo tempore in ea ſe ſe balneare, atquè earum uteros cliſterizare: Vt ſilicet in eis uirtus ſtiptica huius aquæ imprimatur, calefiat, & exiccentur: nihilòminus ſi ea frigiditas, & humiditas non ſit multum valida, poteſt etiam ex huius aquæ potu remitti, atq; remoueri. Calida enim actu, & potentia eſt: ſicca uerò uirtute tantum: quare non apparet, cur non poſsit etiam in potu conferre. Error cuiuſdam.

Commendatur etiam hoc balneum in mulieribus quæ licet concipiant ex renum tamen imbecillitate non poſſunt fœtum uſquè ad debitum tempus partus retinere: quare accidit abortus. De abortu.

Aqua igitur iſta intus, & extra (ut dictum eſt etiam ſupra) ſua ſtipticitate ipſos renes confortare, ac roborare poteſt: præſertim eorum virtutem contentiuam, & ſic abortum tollere.

De cauſis abortus.

Sed quum abortus ab alijs etiam cauſis euenire poſsit, quàm ſilicet ab imbecillitate renum: videndum, ſi hæc aqua vtilis ſit, pro remotione aliarum cauſarum: ſed primò de cauſis abortus dicendum.

iij. de fac. nat.

Gal. igitur tres abortus cauſas ponere videtur, inter quas non eſt renum imbecillitas, quarum una eſt moles nimia, ſecunda pondus aliquod tertia morſus.

Moles verò eſt ubi amplius diſtendi uterus non tollerat. Pondus quum ſupra vires eius ſit, quod continet.

Morſus ubi uel humores qui prius in membranis continebantur, dis ruptis in ipſum uterum effunduntur, uel etiam totus partus corruptus, & putris, ac noxiam ſaniem diſſolutus, uteri tunicam eius occaſione irritat: ac mordet.

Si ergo abortus ex mole, nimiaquè extentione uteri euenerit aqua hæc minimè conferre poteſt. Vterus enim non eſt tantæ capacitatis, ut fœtum continere poſsit, uſq; ad naturalem partum: & aqua hæc non poteſt uitium hoc emendare, eſt namq; ipſius naturæ peccatum: maioriq; indiget præſidio.

Si uerò pondus ſit ſupra vires ipſius uteri, tunc aqua hæc poteſt ipſum confortare, ſi in ea mulier longo tempore ſteterit: & ſic poterit huiuſmodi abortum prohibere: iſta tamen confortatio, conceptionem præcedere debet: quoniam ſtante prægnatione, nullo modo hanc aquam, laudo.

Si autem

Si autem humores acuti, & mali ſint cauſa abortus: potus huius aquæ poteſt ipſos diuertendo, euacuando, atquè abluendo abortum tollere: ſicut multotiens experientia, eueniſſe cognouimus.

Amplius (ut habet Hyp.) quæcunq; mulieres præter naturam tenues exiſtentes, abortiunt, priuſquàm craſſeſcant, ideſt omnes mulieres quæ ſunt præternaturam extenuatæ, ideſt valdè extenuatæ ſi conceperint abortiunt, priuſquàm craſſeſcant, ideſt niſi craſſeſcant, & retiſicantur, ſed maneant abſq; refectione, ac tenues. Hyp. v. part. apho. lxiiij.

Vel abortus in his accidit, quæ præternaturam ſunt extenuatæ: & quas prius refici oporteat: ſed quum concipere anticipent non refici, abſq; quòd ſanguis ad conceptus alimentum deputatus ad eius quæ concepit nutritionem recipiatur. Quare non abſq; ratione fœtus ſufficienti indigens alimento corrumpitur: & tunc aqua noſtra plurimùm prodeſſe poteſt: ſi ſilicet extenuatio illa à caliditate, & ſiccitate ſuperflua iecinoris, uel aliorum membrorum naturalium, aut etiam ſpiritualium eueniat: à præſentiaquè humoris calidi, & ſicci, atq; tenuis conſeruetur: adſitq; etiam multa apetitus deiectio.

Quæcunquè etiam mediocriter corpora habentes, abortiunt ſecundo, aut tertio menſe, ſine occaſione manifeſta his (ut ait Hyp.) acætabula ùteri plena muccoris ſunt, & non poſſunt ex pondere fœtum continere: ſed diſrumpuntur .i. omnes mulieres, quæ mediocrem corporis temperaturam habent, ſecundo, aut tertio menſe abortiunt ſine cauſa manifeſta.i. ſine febre uehementi, & alui fluxu, uel profluuio ſanguinis, uel eryſipellate in ipſo utero, uel ſaltu grauidæ mulieris vehementiore, uel clamore, uel Hyp. v. part. apho. lxv.

ira, uel timore, uel victu partiore, uel tali aliquo actu, ſed paſsione, his acætabula uteri plena muccoris ſunt .i. veri ſimile eſt in iis eſſe plena muccore ora vaſorũ deſcendentiũ ad uterum: ex quibus ſecundæ pendent: quæ ora acætabula nominauit, non ſicuti quidam arbitrantur, adnatas ipſis carnes adenoſas. nam ſi acætabula plena fuerint pituita, meſtrua fiunt pauciora: acætabula autem ſunt ora venarum, & arteriarum: quæ ferunt ad uterum: huiuſmodi igitur acætabula plena muccoris ex pondere non poſſunt fætum longius continere: ſed diſrnmpuntur, & ſequitur abortus.

vj. de locis. affect. cap.v.

Et hoc idem etiam habetur à Galeno, ſi igitur mulier promptè quidem concæperit, deindè ſecundo, aut tertio, aut quarto, imprægnationis menſe fætum eiecerit: circa uteri acætabula humorem pituitoſum abundare conijciendum eſt: atq; id circò venarum, arteriarumq; eius loci ad ora vaſorum in uterum deſcendentium nexum debiliorem reddi, ut fætum ob grauitatem ferre nequeat, ſed facilè abrumpatur: & tunc poteſt aqua villenſis in potu ſumpta abſtergere, ac mundificare uterum ab huiuſcemodi materiebus: præſertim ſi attenuantia, ac incidentia præmittantur: quare ſic prohibebit abortum: ſi ſilicet ante prægnationem exhibeatur: ſtante enim prægnatione, non competit.

Si uerò ex vehementi febre, uel ex forti caliditate abortus ſuſpitio ſit: hac aqua minimè prohiberi poteſt.

Vbi enim febris ualida eſt, nullo pacto exhiberi debet.

Quum præterea hæc aqua, ferrea ſit, laudatur in his,

qui non poſſunt commodè coire, neq; mentulam erigere: non tamen in his, qui intemperantius coeunt: qui profectò (ut ait Gal.) continuè imbecilliores efficiuntur: quum puriſsima utriuſq; humoris portio ex toto corpore auferatur, uoluptate etiam accedente: quæ quidem ipſa per ſe vitale robur diſſoluere poteſt: ut iam nonnulli præter modum ea uſi interierunt.

Licet enim (ut ait Galenus) omnibus animalibus organa conceptionis natura dederitur: ipſiſq; ſpecialem quandam uirtutem ad generationem delectationis copulauerit: ipſi uerò animæ ea uſuræ mirabilem quendam, & ineffabilem appetitum utendi dederit, à quo uſu excitata, ac ſtimulata animalia, & ſi ſtulta, & ſi iuuenilia, & ſi inrationalia omninò fuerint: prouident tamen permanentiæ generis: ac ſi eſſent omninò prudentia. Noſcit enim (ut puto) ipſa natura ſubſtantiam ex qua ea creauit, non admittere perfectam ſapientiam: & pro ea dedit eis illecebram & velut ineſcationem quam ſolam poterant accipere, ad ſalutem, conſeruationemq; & cuſtodiam, generis delectationem vehementiſsimam uſui illarum particularum copulans: nihilominus iſta delectatio, & ipſe coitus multotiens à diuerſis impeditur cauſis quarum nonnullas hæc aqua remouere poteſt: delectationemquè illam in priſtinum reſtituere. xiiij. de vſu partium.

Sciendum tamen quòd coitus, aut in totum aufertur, aut minuitur: in totum verò aufertur, quum virga non erigitur, nequè ſemen ſecundu naturam eijcitur: minuitur uerò quũ iſta minuũtur: quare ſi uirtus ſit debilis, & in corpore ſenili, aut inſtrumenta ad coitum neceſſaria non erũt

commoda, aut materia emittenda non erit apta per illa fluere, & delectationem mouere, & ſic aut in totum, coitum impedirent, aut minuent: virtus uerò debilitatur ex horribilitate, & verecundia coitus (ut uolunt aliqui) aut ex aliqua immaginatione, uel ex aliquo timore, aut aliqua ſollicitudine in alijs rebus, uel ex obliuione ipſius coitus in quibus quidem caſib. iſta aqua minimè conferre poteſt.

Vel coitus aufertur, uel minuitur, ex longa abſtinentia ab ipſo: membra .n. genitalia contrahuntur, & detumeſcunt: ſicut credendum eſt accidere iſtis fratribus cucullatis, & presbiteris: qui deo promiſerunt caſtitatem ſeruare: in quibus profectò non eſt opus iſta aqua, nequè aliquo alio præſidio.

Impeditur præterea etiam coitus quum conſtringuntur, uel diminuuntur membra genitalia: & præſertim teſtes, & vaſa ſeminaria: quare ſi diminutio illa, à ſuperflua caliditate, & ſiccitate ſola, uel cum materia calida, & ſicca fiat, aqua hæc poteſt ſuccurrere ſua temperata caliditate, & actuali humiditate: educendoq; ac remouendo huiuſmodi ſuccos.

Aliquando etiam impeditur, uel minuitur coitus: quia natura non eſt ſollicita præparare ſemen: & tunc aqua parùm conferre poteſt, niſi natura ab aliqua ex iam dictis cauſis impediatur.

Et nonnunquàm minuitur ex imbecillitate virtutis, propter paucitatem ſpiritû, & caloris reſoluti ex ſuperfluis euacuationibus aut longa inedia, uel forti exercitio, vel vigilijs longis, à febribus ardentibus, & diuturnis: & tunc nequè aqua iſta neceſſaria eſt: nequè utiliter accommodari poteſt.

Cauſa

Cauſa uerò uel totalis abolitionis, uel diminutionis coitus ex parte inſtrumentorum : aut eſt in virga, & in alijs membris genitalibus : aut in membris principalibus, & quæ ſequuntur ea : ſeruiendo tamen eis, aut in membro medio inter principalia, & genitalia, ut renibus : aut cauſa membrornm vicinorum propria eis : aut propter flatus diminutionem.

Si ſit in virga, ut plurimùm erit ex longitudine eius : quia (ut ait Ariſt.) virga longa non bene erigitur: & tũc aquam iſtam non laudo. In ea enim non eſt virtus ipſam minuendi. iiij. problematum. xxiij.

Si uerò ſit in ipſis teſtibus, & vaſis ſeminarijs : & ſit mala temperatura ſicca tantum, quæ alijs deterior eſt, vel coniuncta caliditati, vel frigiditati : poterit hæc aqua conſilio prudentis Medici utiliter adminiſtrari : quum (ut ſæpius dictum eſt) in ea virtus ſit, huiuſmodi qualitates remittendi : ſed quum coitus. vt plurimùm minuatur à frigiditate, ego credo, quòd hæc aqua tutius exhiberi poſſit.

Si autem ſit in membris principalib. ut in corde adeo ut abſcindatur materia ſpiritus, & flatus incedentis per arterias ad virgam fortè per accidens conferre poterit.

Si verò in hepate eſſet, quia materia ſeminis abſcinderetur, ut plurimùm prodeſſe poſſet.

Si uerò in crebro cauſa iſta foret, ex qua admoueretur materia virtutis ſenſitiuæ, ac motiuæ, quæ ad coitum requiritur : neq; ex potu, neque ex lauacro huius aquæ remoueri poſset. Niſi fortè valdè per accidens, & à longè.

Si præterea cauſa in alijs membris non principalibus, eſſet, ut in ventriculo, in quo non bene concoqueretur cibus propter aliquam malam intemperiem in eo, cum ma-

teria,vel ſine:tũc aqua iſta(ut diximus ſupra)facilè accommodari poterit,utiliſq; erit:præſertim ſi intemperies non ualdè pertinax ſit, renitenſq; ,ac commodè digeratur.

Amplius ſi impedimentum ex parte renum eſſet,quia videlicet uel frigidiores, vel calidiores, uel alia mala temperatura ſimplici, uel compoſita, cum materia, uel ſine male affecti eſſent: abſq; dubio poterit hæc acqua à prudenti medico ritè, ac utiliter adminiſtrari: & quòd dicitur de renibus,poteſt etiam dici de alijs membris inferioribus comunitatem habentibus cum membris generationis: & de omnibus alijs,quæ ipſis uicinantur: ut ſunt hemorrhoides, & anus.

Et ſi coitus minuatur ex multitudine urinæ,dictum eſt ſupra, quomodo hæc aqua conferre poteſt.

Si uerò minuatur propter modicam ſeminis quantitatem, quæ ex ſiccitate, aut extenuatione, aut frigiditate uaſorum eueniat: poteſt hæc aqua conferre, quemadmodum etiam in his qui habent ſemen nimis craſſum. In ea.n. facultas quædam eſt ipſum attenuandi.

De febre habitudinalj.

Quidam præterea voluerunt, quòd hæc aqua utilis ſit febribus habitudinalibus, ac diarijs. Remittitur enim ex ea (ut iſti aiunt) calor extraneus, ac reſoluendo minuitur & eorum corpora arida,& ſicca,humectantur.

Hoc tamen maxima conſideratione dignum mihi videtur: licet namq; ex aliqua frigiditate huius aquæ forſitan, illis competere videatur: quum tamen actu calida, potentia uerò ſicca abſq; dubio ſit, non uidetur illis febrib.neq; alijs aduerſari poſſe, neq; uſum eius in huiuſmodi febribus admodùm ſalutarem puto: quum non appareat quomodo calor illæ in membris fixus, uel in ſpiritibus accenſus re-

ſolui, ac minui poſſit præſertim quũ hæc aqua validam refrigerandi corporis uim non habeat: niſi humores calidos educendo: neq; appareat quomodo ex ea calor ille febrilis reſolui, uel ſaltem minui poſſit: ſicut apparet facile augeri, & conſeruari poſſe: ſimile namque additum ſimili facit furere: ſimiliaq; ſimilibus conſeruantur, & minime remouentur: ac contraria contrarijs curantur: mutuoq; ſe expellunt: & ſi febris aliqua contrarijs curanda eſt: illa profectò eſt quæ habitudinalis appellatur. In ea enim humorum euacuatione non indigemus: ſola namque alteratione: ac perfecta nutritione, ſi aliquando præſidijs cædit, curatur.

De febre diaria.

Diaria etiam ſolo regiminæ vitæ plerumq; reſoluitur: quare non videtur in huiuſmodi febribus hæc acqua laudanda: immò neque etiam in ualde exiccatis, & macilentis: qui quidem ſi aliquando ea intus, uel extra utantur: in totum à coitu abſtineant: maior etenim ex ipſo ſequeretur exiccatio: quàm ex iſta aqua humectatio: ſi tamen in totum ab eo non abſtineant. Eo ſaltem utantur, corpore non ualde repleto, neque inanito, ideſt neque ſtatim poſt cibum, neque poſt longam inediam: ſed poſt cibum adminus per ſex horas.

Coitus enim poſt cibum immediatè, cum corrumpit in ventriculo: ad quam corruptionem multa incommoda ſequi poſſunt: neq; etiam eo uti debent poſt aliquam notabilem euacuationem, uel ab arte, uel à natura factam. In ipſo .n. uniuerſum corpus valdè debilitatur: eiuſque vires reſoluũtur: quũ igitur balneũ etiam aliquantiſper corporis uires fatiget, tutius eſt durante lauacri tempore, uel iſtarum aquarum potu, in totum à coitu ſubſtinere: niſi fuerint

corpora iuuenilia, fortia, temperaturaq; ſanguineæ: iſtis enim liberalius concedendus.

De pthiſi.

Amplius ſolet, hæc aqua in pthiſi propriè dicta commendari: in qua quidem (iudicio meo) fortè utilis eſt, ſi tota intentio ad ulcus vertatur: ſed quoniam cum ipſo ulcere, ut plurimùm adeſt illa habitudinalis febris: quæ uel curam non admittit: uel maxima cum difficultate curatur, & bona indiget fortuna, non videtur rationabili ſuſpicione carere: & profectò (ut uerum fatear) nullum ex huiuſmodi morbis leuatum: ne dum curatum, ex iſta aqua vidi: neq; rationabile præſidium mihi videtur, nequè ſufficiens apparet: ut (quidam opinati ſunt) ad remouendas omnes cauſas marcoris, & exiccationis corporis: nequè pthiſicis qui poſt ſanguinis ſputũ propter alicuius materiei catarralis deſcenſum extenuati ſunt, utilis eſt: licet ex ſua caliditate ſi ab illis in potum aſſummatur, poſſit facilitari ſputum materierum catarralium in pectore contentarum, etiam quòd tenues ſint, & calidæ: quum ex natura ſua, ac proprietate, fortè poſsit eas ingroſſare, & concoquerere: & licet ex ſua actuali humiditate, & in quantum aqua hecticis conferre poſſet: maximè ſi extra locum proprium quis ea pro lauacro uteretur, ac illa tepidiore facta: poſſetq; eorum membra humectare: nihilò minns quum aqua dici non poſsit: nequè ſimplex ſit aqua: ac in ſe ſuorum mineralium uirtutes, & qualitates contineat: virtute quarum habet calfacere, exiccare, ſudoremq;, ac lotium prouocare: non adeò clare apparet, quomodo humectare, ac refrigerare poſsit in huiuſmodi affectionibus: quare tutius mihi videtur in illis alijs, uti præſidijs.

Laudatur

De podagra, & chiragra.

Laudatur præterea hoc balneum à nonnullis in his, qui dubitant de podagra, vel chiragra: non autem ijs, qui actu huiuſmodi dolores patiuntur, ac ubi iam fixa eſt materia in pedibus, uel manibus: ſed ubi timor eſt, ne in aliquo dictorum locorum deſcendat, atq; reſideat: & præſertim ſi materia de qua timor eſt, calida, vel etiam tenuis ſit: tūc enim meritò laudari uidetur, non ſolum ratione ſuæ mineræ ferreæ, ac ſtipticitatis: ſed etiam quia in eo eſt uirtus repercutiendi: huiuſmodiq; materiam alterandi.

Animaduertunt tamen ij: quòd qui patiuntur podagram aut alios dolores arthriticos: non debent ex hac aqua bibere: huiuſmodi namq; dolores exiccatione indigent, non autem mollificatione: quæ ut plurimùm ex hac aqua inſequi ſolet.

ij. đ mor. cur.

in lib. de diff. med.

vj. par. aphor. xlix.

Hic tamen (iudicio meo) multa conſideranda veniunt, & primo (ut ait Galen.) quòd podagra nihil aliud eſt, niſi pedum vitium: uel affectus pedibus eueniens laborem afferens, neruis patientibus: quibuſdam cum aduſtione, quibuſdam cum frigore: quare podagricorum inflammatio fluxione fit ad articulos pedum decumbente.

x. đ cōp. med. ſecūdū loca.

Podagra etiam (ut ait idem Gal.) eſt ex genere morbi articularis: & magna ex parte incipit ex uno articulo, temporiſq; proceſſu ad omnes pertingit.

vj. part. apho.

Et eunuchi (ut ipſemet ſcriptum reliquit) neq; podagra laborant: neq; calui fiunt.

Et ſi quis podagra corripi debeat, neceſſe eſt in eo pedes natura eſſe imbecilliores: ſicuti & cerebrum ſi morbum commitialem paſſurus ſit: non tamen eſt omninò ne

omninò infeſtantur: quàmuis natiua imbecillitas continua ſit: clarum autem & hoc: in podagricisq; manifeſtiſſimè apparens: quòd fluente aliquo ad pedes humore ſuperfluo, paſſio generatur. Si igitur neq; hic humor unquàm influxerit: liquet quòd neq; unquàm accidet paſſio: non influet aũt ſi omninò vacans ſuperfluitatib. corpus extiterit. Erit aũt vacans ſuperfluitatib. ſi mediocri utatur exercitio: & homo benè cibum concoxerit: & hæc eadem de articulari, & coxendico dolore exiſtimes dicta. Comune.n.(ut ipſa ait) tribus hiſce uitijs eſt: humoribus redundantia affectum occupans articulamentum: quo repleto, undequaq; fit, ut particulæ neruoſæ ambientes tendantur atq; hinc dolor oriatur.

X. de compo. med. ſecundũ. loca.

Duas igitur principales cauſas podagræ ponit Gal. videlicet pedum imbecillitatem: & humorum ſuperfluitatem ad ipſos delabentem.

Quantum aũt ad pedum imbecillitatem, nulli dubium, quòd aqua hæc aliquando conferre poteſt: quũ.s.ab intenſa caliditate, ac humorũ calidorum deſcenſu fiat: & conſeruetur. Habet.n.refrigerandi uim, & huiuſmodi materias reſoluendi, ipſoſq; pedes roborandi: ratione ſuæ ſtipticitatis. ſi uerò materia illa calida ſit, & tenuis, uel etiam frigida, & tenuis: ex potu huius aquæ commodè euacuari poterit: & iſto modo corpus à podagra præſeruabitur: licet pedum imbecillitas adſit. non.n.ex ſe, ut optimè (ait Gal.) eſt cauſa ſufficiens ad podagricos dolores inducendos: & quamuis nonnulli dixerint: hanc aquam conferre non poſſe podagræ, materia exiſtente in pedibus fixa, & actu dolorem inferens, nihilòminus hoc fortè non eſt uniuerſaliter verum. Si.n. materia illa calida tenuis, ac modica ſit:

videtur poſſe reſolui à calidate huius aquæ actuali per cutis poros: ſimiliter etiam non uidetur, neq; rationi, neq; experientiæ conſonum: quòd podagra, uel articulari dolore laborantes non poſsint, neq; debeant, ex hac aqua in potu ſumere. Licet .n. huiuſmodi dolores exiccatione, & non humectatione indigeant: nihilòminus huius aquæ humectatio non eſt tanta: quum alicui potentiali ſiccitati coniuncta ſit, ut in omnibus huiuſmodi doloribus timenda veniat: licet namq; actu humida ſit: potentia tamen ratione; ſuorum mineralium ſicca eſt: ſuaq; ſtipticitate membra roborat: quare ſi præcepta Galeni in curatione podagræ ſeruentur, nulli dubium, quòd uſus huius aquæ aliquando utilis erit. Ait .n. quòd medicus primùm conſiderare debet, qualis humor in podagricis multiplicetur: ſi quidem nonnullis amaræ bilis ſuccus plus cæteris colligitur: (ut ipſæmet ait) quibuſdam bilis atræ, aut pituitæ: alijs ex equo omnes: in quibus ſanguis abundare dicitur: hos ergo omnes vacuabis in principio veris, exhibito videlicet aut medicamento purgante: aut ſanguinis diminutione: & ſic complures ipſe Gal. ſanauit: qui tribus, quatuor ue annis per interualla pedum laboraſſent doloribus, exundante humore ueris initio expurgato: aut ſanguine diminuto ceterum id neminem latere putat Gal. illos in omni deinceps victus, vitæq; ratione agere moderatos: nam intemperantes, vinoſoſq;, ac ventri, gulæq; deditos, neq; purgatione, neq; ſanguinis miſsione magnopere adiuueris. nam per vitæ intemperantiam crudorum humorum copiam ociſsi-

In lib. de ratione curãdi per ſang. miſs.

X. de comp. med. ſecundũ loca.

culario morbo : & adeò craſſus ſit, ut aſsimiletur puri, qui quum in articulis remoretur non tantũ craſsior, ſed etiam uiſcoſior euadit, ſic ut in duriciem contumaciſsimam quam latini tophon, græci poron appellant occalleſcat : quodubi factum fuerit, nulla amplius ſpes reſtat, qua articulus in primũ ſtatum exactè poſsit reuerti : eis uerò alijs iam dictis, qui præceptis ſalutarib. obſequentur, ſummoperè profueris: ſi principio ueris primùm quidem euacuaris, deindè aũt ad exercitia, victuſq; rotionem ſalubrem perduxeris.

Conſideratis igitur humoribus, qui multiplicantur in his, qui dolores podagricos ſeù articulares incurrũt, ſicut pharmaco conuenienti purgari debent: Ita etiam ſi ſint ex illis, qui hac aqua facilè expurgari poſsint utiliter propinari poterit : tales uerò erunt ſi calidi, uel etiam frigidi tenues ſint : quòd ſi multi fuerint, aliquo purgante medicamento minui poterunt, ut. s. qui remanebunt commodius euacuari poſsint, membraq; retificari, ac roborari : & quòd dictũ eſt de podagra, poteſt etiam dici de chiragra : quæ nihil aliud eſt, niſi dolor manuũ. Laudatur præterea hoc balneũ in ſcabie, & pruritu tam vlceroſo quàm non ulceroſo.

De ſcabie. & pruritu.

Vbi notandũ, quòd ſcabies ex multis, ac diuerſis ſuperfluitatibus euenit. Pruritus etiam (ut ait Gal.) eſt potius quædam ſenſatio, quàm motus : in hoc enim ſymptomate excrementorum dumtaxat, quæ pruriginem excitare poſint ſenſus eſt : neq; enim alio nomine explicari poſſunt niſi quis ea aut nitroſa, aut ſalſa, aut amara appellare voluerit : quòd huiuſmodi ſit ipſorum natura quam ab externis rebus ſumpto exemplo dicere licet: ut urtica, ſcilla, muria aqua maris, & id genus reliquis : neq; non ab ijs, quæ ac corpus pertinent: quippè ſolet pruritus vexare eos, qui aut

ij. de ſimpt. cauſis

balneum

balneum negligunt, aut ſtrigmentis referti ſunt, aut cruditatibus abundant, aut praui ſucci cibos ingerant: id uerò longè magis in pſora, & lepra, quòd in huiuſmodi affectibus, & plus ſit ſucci, & ſuccus ipſæ craſsior, atq; ob hunc magis crebriuſq; pruriunt hi quàm reliqui omnes, ſine huiuſmodi affectibus prurientes, ac nihil iuuantur, uel ſi vehementiſsimè ſcalpentes cutem ſibi detraxerint. Succus.n.noxius manet infixus, atq; (ut ita dicam) impactus in cute: neq;.n.exiguus eſt, neq; tenuis, ueluti in his, qui balneũ neglexerunt, aut ſordibus ſcatent: ſed & plurimus eſt, & craſſus, & nonnunquàm lentus quoq;, atq; huiuſmodi ſymptomata omnia, à uitioſis ſuccis originem trahunt, ac differunt inter ſe ſe, & qualitate, & quantitate cauſæ, quiete, & motu. Eſt.n.exigua, tenuis, ſalſa, & immota in pruritu: item exigua, tenuis, erodens, & immota in laſsitudine ulceroſa, at multa craſſa, & immota, in lepra, pſoraq;.

Valet igitur hæc aqua in ſcabie, & pruritu ulceroſo, uel non ulceroſo, à cauſa præſertim calida, ſalſa, mordaci, & tenui. ex lauacro .n. huius aquæ, ſi prius purgatum fuerit corpus, vel hac eadem aqua, uel aliquo purgante medicamento reſoluuntur: & alterantur humores ſub cute reſidentes, ipſamq; ulcerantes. In hoc .n. balneo eſt aliqua virtus reſoluendi, refrigerandi, ac remittendi humorum acrimoniam: & ſua ſtipticitate prohibendi dilatationem, immò ipſam conſolidandi, & exiccandi.

Et ſi hæc aqua bibatur non ſolum uim habet humores, ac ſuperfluitates educendi ex quibus fit ſcabies, & pruritus,

Notandum tamen, quòd ſi ſcabies ſit craſſa, uel etiam valdè ulceroſa, laudatur magis balneum de Corſena: ſicut etiam in pruritu. Ego tamen laudo, quod prius per ſex, uel octo dies aqua villenſis in debita, ac conuenienti quantitate bibatur: præmiſſo etiam conſilio prudentis medici corpore enim exiſtente valdè repleto, neq; huiuſmodi potum, neque etiam lauacrum laudo.

FINIS.

DOCTOR QVIDAM INSIGNIS, DOMINICVS Bertinus, dum huius ſacratæ aquæ vires multorum teſtimonio manifeſtas haberet: vt omnibus notas faceret, ipſas in quodam marmoreo lapide ſic compendioſè deſcribendas curauit. Anno MCCCCLXXI. Klen. Maij.

SACRI DE VILLA BALNEI HAEC PRAECIPVAE SVNT VIRTVTES.

Confert cunctis capitis membris. Curat omnes ſtomachi morbos. Appetitum excitat. Digeſtionem procurat. Vomitum reſtringit. Sanat cuncta hepatis vitia. Hepatis, & venarum oppillationem aperit. Colorem optimum facit. Confert paſſionibus ſplenis. Sanat vlcera pulmonis. Mundat renes. Lapidem minuit. Arenulas prohibet. Macros impinguat. Lepram curat non confirmatam. Bibita antiquas febres expellit. Matricis vitia anterius cliſterizata ſanat. Triginta balneantur diebus, qui ea vtuntur. Octo vel decem bibitur purgatione præmiſſa, à contrarijs caueatur, toto corpore vlcera ſanat.

QVAEDAM INTER EXCVDENDVM ER- RATA, SIC EMENDABIS.

Facie 10. uerſ.8. legendum præſeferre, in eadem fa. uer. 19. ægrotorum, 11.28. præſeferens, & 15. patauium, 13.26. ſeù, 14.30. ſeù, 15.18. ſeù, 16.11. ſeù, in eadem fa. u. 12. extremitate, u. 13. ſeù, u. 16. ſeù, u. 21. ſeù, u. 22. orthodonici, u. 30. à, 18.1. quantæ illud, 20.29. uolaterranorum, 23.12. commiſta, in eadem fa. u. 13. iuſſu, 26.23. cum, 33. poſtilla, quòd melancholicis competat, ſuo loco legenda, 36. poſtilla error quorundam inferius ſuo loco legenda, 39.4. pituitoſæ, 39.22. medici, 44.25. niue, 50.18. inſanis, 50.19. inſanabilis; 54.1 præſertim, 57.10. aut, 58.18. confluunt, 59.1. facilè, 60.4. præſertim; 61.27. retificando, 64.5. exhibeatur, 64.18. ſummeretur, 70.28. ſuperfluitas. 71 in poſtilla de ijs qui, 73.10. immodicè, 73.28. acidorum, 76.7. purgantur, 76.19. humectante, 78.16. hac, 78.26. ſimpthomate, 78.29. ſimpthoma, 80.13. ſtomachus, 80.20. indicatio, 82.17. deficiunt hæc uerba: poſt uerbum reiciat, interim per inferiorem partē, ubi ſtomachus illa robuſtior fuerit, 82.23. continentur, 85.13, color 86.19. indigent, 86.26. extinctione, 89.17. non. 96.15. ſpacio. 105.29. aliquando, 105.30. nephritis, 109.10. fine, 109.18. in uentrem, 111, 30, (ut ait hyp) 112.12, ſpina. 123.18. reſoluatur, 127.1. quæ, 130.13. talibus, 131.12 ſecundæ. 135.21. calefiant. 136.16. innoxiā, 137.10. retificentur, 138.10. diſrumpuntur, 139.9. dederit. 139.28. ſecundum. 140.26. ſpiritiuum. 144.26. concoquere.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T.

Omnes ſunt duerni.

M A T V R E

VBI CONSVLVERIS

OPVS EST FACTO.

MDLII.